

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ 1552
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΝΗΜΕΙΑ

Α'

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε' 9 ΔΙΑΔΟΧΟΙ

(χειρόγραφον ἐκδιδόμενον)

ἐπιμελεία

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ χρονογράφου τῆς τοῦ Χρ. Μ. Ἐκκλησίας
ὑπομνηματογράφου τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων.

ΑΘΗΝΗΣ

1922

ἐκδοτικὸς οἶκος Γεωργίου Ἰω. Βασιλείου

ΕΙΔΗΣΙΣ

Τὸν «Ἱστορικὸν Πίνακα» τοῦτον ἔδωκέ μοι πρὸ τριακονταετίας ὁ μακάριος πατριάρχης Ἰωακείμ, ὃν ἐπεσκεψάμην ἐν Ἀγίῳ Ὄρει κατὰ αὐγουστον τοῦ 1891, ἵνα χρησιμοποιήσω ἐν ἀπολείῳ δευτέρας ἐκδόσεως τῶν «Πατριαρχικῶν Πινάκων». Μέχρις οὗ τύποις ἐκδοθῶσιν οὔτοι, συμπληρωμένοι, πολλὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς πατριαρχικῆς ἱστορίας Κωνσταντινοπόλεως δυνατὸν ἵνα ἐκδίδωνται τμηματικῶς, ἀφοῦ τὴν ἐκδοσὶν αὐτῶν ταύτην φιλογενῶς ἀνέλαβε τὸ βιβλιοπωλεῖον Γεωργίου Ἰω. Βασιλείου.

Τὸν «Πίνακα» συνέταξε Γεώργιος Κωνσταντινίδης, ὁ κοινότερον τοῖς ἐν Φαναρίῳ γνωστὸς Χατζὴ Κωνσταντινίδης, ἐν Κωνσταντινίῳ μὲν γεννηθεὶς, σπουδάσας δ' ἐν τῇ πατριαρχικῇ ἀκαδημίᾳ (Μ. τοῦ Γένους Σχολῆ), ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον Σαμουήλ Κύπριον, πρὸ τοῦ 1830, καὶ βραχὺν χρόνον ὑπὸ τὸν Νικόλαον Λογάδην, μεθ' ὃ εἰσήχθη εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου τοῦ Φαναρίου, ὡς εἰσπράκτωρ, κατ' ἀρχὰς, εἶτα δὲ γραμματεὺς, πολλῆς ἐμπιστοσύνης καὶ ἀγάπης ἀπολαύων παρὰ τῷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Ἀθανασίῳ.

Τῷ 1835, σχεδὸν ἄγων τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας, ἔγραψε διατριβὴν «Περὶ τῶν ἀληθῶν αἰτίων τῆς κορυφώσεως τῶν χρεῶν τοῦ Παναγίου Τάφου», τύποις ἐκδοθεῖσαν ἐν Μόσχᾳ τότε. Ἀναλαμβάνων ἐνοικίαισιν καὶ ὑπενοικίαισιν γαιῶν ἀγιοταφικῶν ἐν Ρουμανίᾳ, ἀπολαύων καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἱεροσολύμων Κυρίλλου (1845-1872) ἀρχετὴν ἐσχημάτισε περιουσίαν, ἧς ὑπόλοιπον μένει τὸ μέγα οἶκημα, τὸ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ὡς Ἑλληνικὴ Πρεσβεία ἐν τῇ Κωνσταντινῶν πόλει χρησιμεῖον. Εἰς τοῦτο τὸ μέγαρον τῷ 1861 συν-

εκροτήθησαν αἱ πρῶται συνεδριάσεις τοῦ ἐπὶ σχεδὸν ἐξήκοντα ἐνιαυτοῦς ἐν τε τῷ παλαιῷ καὶ τῷ νέῳ κόσμῳ τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα τιμήσαντος Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Κωνσταντινοπόλεως.

Ὁ χατζή Κωνσταντινίδης ἔγραψε καὶ τινὰς διατριβάς ἀναφερομένας εἰς ἀγιοταφικὰ ζητήματα, αὐτοῦ δ' ἔργον ἐλέγοντο αἱ κατὰ τῆς κηρύξεως τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος τοῦ 1872 διατριβαὶ τῆς ἐν Τεργέστη «Κλειοῦς». Εἰς τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα συνειργάσθη τῷ 1863 μετὰ τε τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νείλου τοῦ ἐκ τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου καὶ τοῦ νομομαθοῦς Μάρκου Ρενιέρη. Τῷ 1867-8 εἰργάσθη εἰς σύνταξιν τοῦ σχεδίου νέων «ἐθνικῶν κανονισμῶν». Τῷ 1881 ἐξελέγη μέλος τοῦ πατριαρχικοῦ ἐθνικοῦ μικτοῦ συμβουλίου, ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ, οὗ χάριν κατέλιπε κληροδοτήμα γενναῖον πρὸς ἀγορὰν καὶ κατεδάφισιν τῶν ἀπέναντι τοῦ πατριαρχικοῦ μεγάρου οἰκιῶν, ὡς ἠκούσθη, ὅπως τὸ γήπεδον αὐτῶν ἐξωραϊσθῆ ὡς κήπος.

Γνώστης τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, πολλὴν ἠθικὴν ἐχορήγησεν ὑποστήριξιν τῷ Ἀνδρονίκῳ Δημητρακοπούλῳ καὶ τῷ Κ. Σάθα, οὗ τὸ περὶ Ἱερεμίου Β' «Σχεδιάσμα» δαπάναις ἰδίαις ἐξέδωκεν, ὡς ἐβοήθησε χρηματικῶς καὶ τῷ ἀρχιμ. Γερμανῷ Ἀφθονίδῃ, τῷ 1870, πρὸς ἔκδοσιν «Τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν» τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ χατζή Κωνσταντινίδης ἀπέθανεν ἐν Κπόλει τῇ 30 νοεμβρίου 1882.

Τὸν «Πίνακα» ἔγραψε, φαίνεται, τῷ 1860, ἀφηγούμενος ἐθνικὴν ἱστορίαν, ἧς σελίδων πολλῶν ἦν αὐτόπτης. Ἀφῆκα τὸ κείμενον τῆς ἀφηγήσεως ὡς ἔχει, προσθεῖς σημειώσεις τινὰς συμπληρωτικὰς, ἢ διορθωτικὰς.

Ἐν Ἀθήναις, μηνὸς ἰουλίου ἀρχομένου, 1922

ὁ μέγας χαρτοφύλαξ καὶ χρονογράφος τῆς Μ. Ἐκκλησίας

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΛΕΩΝ

ὑπομηματογράφος τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΕΝ ΕΠΙΤΟΜΗ
ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ 1821 ΕΤΟΥΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΥΣΑΝΤΩΝ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ¹

1821, ἀπριλίου 10

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ὁ ἀπὸ Πισσιδείας διεδέξατο τὸν Γρηγόριον Εὐν παυθέντα τῇ αὐτῇ 10 ἀπριλίου, ἡμέρᾳ τῆς Ἀναστάσεως, καὶ μετὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ καρβαδοφορίαν τοῦ Εὐγενίου κρεμασθέντα εἰς τὴν μέσσην πύλην τοῦ Πατριαρχείου, τὴν ἀγούσαν εἰς τὰ γραφεῖα τῶν κληρικῶν. Τῇ 23 ἀπριλίου δὲ, εἰσελάσας ὁ χύδην ὄχλος τῶν τούρκων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἔσυρε καὶ τὸν Εὐγένιον ἀπὸ τῆς γενειάδος καὶ κατεβίβασεν εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου ὁ τζορβατζῆς τοῦ Φαναρίου¹) καὶ τὰ νεφέρια του, προφθάσαντα, ἔσωσαν αὐτόν· κατόπιν δὲ καὶ ὁ γενιτζάρ ἀγᾶς, καταφθὰς μετὰ πλήθους γενιτσάρων, ἐσκόρπισε τοὺς χυδαίους, καὶ συνέλαβε τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν. Ἐκτοτε καὶ ὑπέπεσεν ὁ Εὐγένιος ὑπὸ τοῦ φόβου εἰς δυσεντερίαν, ἐξ ἧς καὶ μετὰ μῆνάς τινὰς (27 ἰουλίου 1822) ἀπέθανεν. Ἀρχιδιάκονον εἶχε τὸν μετέπειτα Φιλιππουπόλεως Νικηφόρον. δευτερεύοντα δὲ τὸν τότε κομιδῆ νέον καὶ νῦν Χαλκηδόνοσ Γεράσιμον, οἰκειότατον τῷ μισῆρ Μικῆ, χίῳ τζοχατζῆ, κατοικοῦντι ἄντικρυ τῆς τοῦ γυναικείου πύλης τοῦ ναοῦ τοῦ Πατριαρχείου.²)

Ἐπὶ τοῦ Εὐγενίου ἠκολούθησαν αἱ σφαγαὶ τῶν ἐκ τοῦ κλήρου καὶ ἐκ τῶν εὐγενῶν σημαντικωτέρων προσώπων. Κατηγορήθη ὁ Εὐγένιος ὡς προδιδοὺς τοῖς τούρκοις τὰ θύματα, ἀλλὰ τῆς κατηγορίας ταύτης οὐδεμία ἐδόθη ποτὲ ἀπόδειξις. Ὁ Εὐγένιος, ἢ μᾶλλον

1. Αἱ σημειώσεις ἐτέθησαν μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἱστορικοῦ τούτου πίνακος.

εἰπεῖν ἢ παραδυναστεύουσα αὐτῷ συντέκνισσα Ἑλέγκω Ἐμφιετζί-
δενά, ἣτις τότε καὶ ἠγόρασε δημοθέντα τὸν οἶκον, ὅστις σήμερον
χρησιμεύει ὡς μεγάλη Πατριαρχικὴ Σχολή, ἐσυλαγώγησεν ἀσυνει-
δήτως τὸ Κοινὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ³⁾ μὴ ἔχων τινὰ τὸν ἀντι-
στάμενον· ἢ δὲ οὕτω κακῶς συναχθεῖσα αὐτῷ περιουσία περιήλθεν
εἰς τὴν ρηθεῖσαν Ἑλέγκων, ἣτις ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ δικαστηρίου ἐκή-
ρυξεν ἑαυτὴν γυναῖκα τοῦ πατριάρχου. Μετ' οὐ πολλὰ δὲ ἔτη, σκορ-
πίσασα μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς πάντα ἐκείνον τὸν αἱματοφόρτον
πλοῦτον, πένης ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν ἐν τῷ χωρίῳ Ἁγίου Στέφανου.

Ἐν τῷ ρηθέντι οἴκῳ ⁴⁾ τῆς Ἑλέγκως Ἐμφιετζίδενας ἀπέθανεν
ὁ Εὐγένιος, ἀφ' οὗ ἐνοσηλεύθη πολλὰς ἐβδομάδας ἐκ τῆς χρονικῆς
δυσεντερίας, εἰς ἣν ὑπέπεσεν. Ἦν ὅλως σχεδὸν ἀγράμματος, ἀλλὰ
τολμηρὸς καὶ θρασὺς εἰς τὸ λέγειν. Αἱ πατριαρχικαὶ χάριτες, οἱ εἰς
ἀρχιερωσύνας προβιβασμοὶ, καὶ πᾶσα ὑπόθεσις τοῦ Πατριαρχείου διήρ-
χοντο διὰ τῆς Ἑλέγκως, ἣν ἐθεράπευον πάντες, φόβῳ τοῦ Εὐγενίου.
Ἔλεγε δὲ ἢ πάντολμος ἐκείνη γυνὴ πρὸς τοὺς περιλειφθέντας προ-
κρίτους τῶν ὁμογενῶν «Ἐγὼ εἶμαι τὸ Γένος». δηλοῦσα ὅτι σὺτὴ
ἄγει καὶ φέρει τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γένους, ὡς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἦγον καὶ
ἔφερον οἱ ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων ἀλληλοδιαδόχως ὑπάρξαντες
ἐν δυνάμει καὶ ἐκ μιᾶς ἐν τῇ ἐπαναστάσει καταστραφέντες, οἵτινες
καὶ ἐκαλοῦντο «τὸ περίβλεπτον γένος».

Οἰκτρὸν δὲ, ἂν τις στοχασθῇ ὅτι, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀπήγοντο εἰς τὴν
ἀγχόνην, ἢ εἰς τὴν φυλακὴν, ἢ εἰς τὴν ἐξορίαν, καὶ ἐσφραγίζοντο
οἱ οἴκοι καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ἄλλοι τῶν ὁμογενῶν, οἵτινες
ἔμενον τέως ἐν ἀφανείᾳ, ἔτρεχον ἵνα καταλάβωσι τὰς θέσεις καὶ τὴν
εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμιξίαν ἐκείνων καὶ ὡς Τελχῖνες διαρπάσωσι
τὰ ἐκ τοῦ ναυαγίου τῆς κλυδωνιζομένης ὀλκάδος. Φεῦ τῆς ἀνθρω-
πίνης κακίας!

Ἀπὸ δὲ τῆς φορικτῆς ἐκείνης τοῦ Πάσχα ἐβδομάδος, καθ' ἣν
ἀδίκως ἐθυσιάσθησαν ὅ τε πατριάρχης Γρηγόριος καὶ οἱ προκριτώ-
τεροι τῶν ἀρχιερέων—λογιθέντες παρὰ τῇ βασιλείᾳ ὡς συνένοχοι
τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάντων, ἐν ᾧ οὐδεμίαν οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν
εἶχε γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν, οὔτε ἀρχιερεῖς, οὔτε
ἀρχοντες, οὔτε μὴν αὐτὸς ὁ τὴν πατρίδα πελοποννήσιος πατριάρχης,
ὃν δωρεὰν ἐπαινέσαι θέλων ὁ ἔξανειδὸς αὐτοῦ Ἀγγελόπουλος
ἔλαθεν ἐξυβρίσας εἰς τὴν μνήμην ἐκείνου καὶ παραστήσας τῷ κόσμῳ
ὡς συνένοχον τῆς ἐπαναστάσεως, χάρις οὐδὲ τῆς μικροτέρας ἀπο-

δείξεως—ἢ Ὀθωμανικὴ Πόρτα ἀπήτησεν ἵνα παραδοθῶσιν αὐτῇ
ὡς ὄμηροι τέσσαρες ἐκ τῶν ἀρχιερέων, οἵτινες, ἀλλασσόμενοι περιο-
δικῶς, ἔμελλον ἵνα φυλάττωνται ἐν εἰρκτῇ, ἔχοντες ὅμως τὴν ἄδειαν
τοῦ λαμβάνειν τροφὰς καὶ δέχεσθαι ἐπισκέψεις τῶν οἰκείων ἀνθρώ-
πων. Θανατωθέντων δὲ ἐκ τῶν πρώτων ἀρχιερατικῶν ὁμήρων τῶν
μᾶλλον περιβλέπτων, ἐζητήθησαν καὶ καθείρχθησαν ἄλλοι, ἐν οἷς ἦν
καὶ ὁ μητροπολίτης Σμύρνης Ἄνθυμος.

Θανόντος λοιπὸν τοῦ Εὐγενίου καὶ ἐν πομπῇ κηδευθέντος ἀδεία
τῆς ἐξουσίας, οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προὔχοντες, καὶ οἱ
τῶν συντεχνιῶν ἀρχηγοὶ, συνελθόντες, ἀπέβλεψαν μιᾶ καρδίᾳ εἰς τὸν
Ἄνθυμον, καὶ τοῦτον ἐξελέξαντο εἰς πατριάρχην, ἐπικροτοῦντος καὶ
τοῦ χύδην λαοῦ ὅτι ἐκ φυλακῆς ἐλυτροῦτο ὁ ἐκλεγείς· καὶ οὕτως ἀνέβη
μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον.

1822, ἰουλίου 28

ΑΝΘΙΜΟΣ ὁ ἀπὸ Σμύρνης, ἀνὴρ ἐπιδεικτικὸς μὲν τῷ σώματι,
κοῦφος δὲ πάνυ τῷ πνεύματι· ἄλλως δὲ εὐσεβὴς καὶ θεοφοβούμενος,
καὶ ἄκρως ἐραστὴς τῶν ἱερῶν μελωδιῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν
παρατάξεων. Γραμμάτων πεῖραν εἶχε μετρίαν, πολλὴν δὲ τὴν ἡμερό-
τητα καὶ γλυκύτητα ἐν ταῖς ὁμιλίαις⁵⁾. Διὸ καὶ ὑπερβαλλόντως ἠγάπα
αὐτὸν ὁ χριστιανικὸς λαὸς, καὶ πάντοτε παμπληθῆς συνέρρειν εἰς τὸν
πατριαρχικὸν ναὸν ἐκ νυκτὸς, ἐν ταῖς ἑωθιναῖς τελεταῖς, καὶ εἰς τὸν
ἐσπερινὸν τοῦ σαββάτου καὶ τῶν ἑορτασίμων ἡμερῶν, τερπόμενος ταῖς
μακραῖς ψαλμοδίαις, δι' ὧν ἐφιλοτιμοῦντο καὶ οἱ ἱεροψάλται εὐαρε-
στεῖν τῷ τε πατριάρχῃ καὶ τῷ λαῷ. Ὅσον δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν
τελετῶν ἦν ἐντριβὴς ὁ Ἄνθυμος, τοσοῦτον περὶ τὴν διοίκησιν τῶν
ὑποθέσεων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἦν ἀδέξιος πάνυ καὶ νοθρὸς καὶ
μῆτε νοῆσαι, μῆτε πρᾶξαι ἱκανός. Τοῦτοι ἔνεκα καὶ ἀφῆκεν ὅλην τὴν
ἐξουσίαν τῷ τότε μητροπολίτῃ Δέρκων Ἱερεμία, ἀνθρώπῳ ῥέκτῃ καὶ
πολυτρόπῳ καὶ ἀμφοτεροδεξίῳ, οὐχ ἦτιον ὅμως καὶ πλεονέκτῃ, καὶ
ὑπερβαλλόντως ἐραστῇ τῶν χρημάτων· ὅστις καὶ προσλαβὼν τινὰς ἐκ
τῶν λαϊκῶν ἐπιτρόπων τοῦ Κοινοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ πεί-
σας τὸν πατριάρχην ἵνα τὸν κατακραυγάζοντα Μέγαν γραμματικὸν
Γεώργιον Ἀφθονίδην ἀποπέμψῃ ὑπερόριον εἰς Τοκάτι, ἐλεηλάτησεν
ἀφειδῶς τὸ κοινὸν ταμεῖον, συναγωνιζόμενον ἔχων τὸν καιρὸν, καὶ

τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν πᾶσιν ἀνωμαλίαν ὡς ἐπικάλυμμα τοῦ σφετερισμοῦ μεταχειριζόμενος.

Ἐπὶ τοῦ Ἀνθίμου ἤχθη καὶ παρεδόθη τῷ πατριάρχῃ, λόγῳ φυλακῆς, ἢ περιφημῶς Βασιλικῆ, γυνὴ τοῦ Τεπεδελενλῆ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Σίμου καὶ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Θανάση Βάγια, καὶ κατωκίσθησαν εἰς τὸ ἄνω πάτωμα τῶν Πατριαρχείων. Ἐξήρχοντο δὲ ὅμως ἀκωλύτως, καὶ ἡ κυρὰ Βασιλικὴ κατήρχετο πάντοτε πορικεκαλυμμένη εἰς τὸν ναὸν, μετὰ τῶν θερααινίδων. Ὁ δὲ Θανάσης Βάγιας μακραῖς προσευχαῖς, καὶ πολλαῖς μετανοίαις, ἐξίλεοῦτο τὸν Θεὸν, καὶ, ἰδίᾳ, τὴν ἱερὰν εἰκόνα τῆς Παμμακαρίστου εἰμίμα, ἣν καὶ περιεχρῦσασε, δαπάνῃ οἰκείᾳ, μετὰ τῆς Ὠραίας Πύλης. Πρὸ τούτου διετέλεσαν πεφυλακισμένοι ἐν τῷ Πατριαρχείῳ οἱ δεπουτάτοι τῶν Σέρβων, οἵτινες ἔπειτα μετηνέχθησαν εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Μουζουραγα, ὡς ὄμηροι τῆς ὑποταγῆς τοῦ Μιλὸς-μπέη. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀνθίμου ἐνηργήθη κατὰ τῶν Σέρβων ἢ τῶν μητροπόλεων Μπλιγραδίου καὶ Οὐζίτζης χρεωλυσιᾶ⁶, καὶ ἐπληρώθη παρὰ τοῦ Μιλὸς-βέη τὸ αὐλικὸν χρέος τῶν δύο τούτων μητροπόλεων. Συνεφωνήθη δέ, κατ' ἀποκοπὴν, μία τις ἐτησίᾳ εἰσφορὰ ἐκ γροσίων ἐννέα χιλιάδων πρὸς τὸ Κοινὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἣτις καὶ ἔκτοτε ἐξακολουθεῖ ἀποδιδομένη, εἰ καὶ κατ' οὐσίαν μόλις εἰς τὸ ἡμισυ φθάνουσα τῆς τότε λογισθείσης⁷, ὡς ἐκπεσούσης βαθμηδὸν τῆς ἀξίας τοῦ ὀθωμανικοῦ γροσίου. Ἐκτοτε δὲ καὶ μεμψιμοιρίαι τῶν Σέρβων ἤρξαντο ἐκδηλούμεναι κατὰ τῶν μὴ ὁμοφύλων αὐτοῖς ἀρχιερέων τῶν παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας στελιόμενων, καὶ προεβάλλοντο ἀντιποιήσεως ἀρχαίας αὐτονομίας ἐκκλησιαστικῆς καὶ δικαιωμάτων τοπικῆς ἐκλογῆς⁸, οὗ ἕνεκα καὶ μετετέθησαν εὐφῆμως ἐν μικρῷ χρονικῷ διαστήματι οἱ ἐκεῖ ἀρχιερεῖς εἰς ἐπαρχίας ἄλλας, καὶ ὑπεχώρησεν ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ σιωπηλῶς εἰς τὴν τοπικὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὸ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχιερέων δικαίωμα, μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνην, δι' ἧς καὶ μέρη, οὐ μακρὰν τῶν γατνιαζουσῶν ἐπαρχιῶν, προσετέθησαν τῇ ἡγεμονίᾳ τῶν Σέρβων.

Ἐπειδὴ δὲ, ἀπαγχονισθέντων ἐν Κύπρῳ τοῦ τε ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν μητροπολιτῶν, μετὰ καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς νήσου, συκοφαντηθέντων ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν ὡς συνενόχων τῇ ἐπαναστάσει τῶν ἐλλήνων, οὐδεὶς ἔμενεν ἐκεῖ ὁ χειροτονήσων ἄλλους ἀρχιερεῖς, ἢ βασιλεῖα ἀπέστειλε τῷ πατριάρχῃ Ἀνθίμῳ προσιαγὴν, ὅπως αὐτὸς ἐκλέξη καὶ χειροτονήσῃ ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου καὶ τάχιστα πέμψη εἰς τὴν νῆσον

ἐκείνην. Ἐπελάβοντο δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀνθίμον τῆς ἀφορμῆς ταύτης, ὥστε προτρέψαι τὸν πατριάρχην εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐκ ἰνῆς, ὡς μηδενὸς ὄντος τοῦ ἀντιλέγοντος· καὶ

ΑΝΘΙΜΟΣ Γ'

παράδειγμα ἤγον τὸν πατριάρχην Σαμουήλ, δύο Ἀρχιεπισκοπὰς αὐτόνομους ὑπαγαγόντα τῷ Οἰκουμενικῷ θρόνῳ, καὶ διπλασιάσαντα τὰ ὄρια τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ Ἀνθίμος, καίτοι μὴ πάνυ εὐφυῆς τῷ πνεύματι, εἶχεν ὅμως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐξόριζόμενον τὸν θεῖον φόβον καὶ τὴν πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἔθη τῆς Ἐκκλησίας εὐλάβειαν. Διὸ καὶ εὐσταθῶς ἀπέκρουσε καθάπαξ τὴν προτροπὴν τῶν ἀνατροπέων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως⁸, καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν ἀπήντησεν ὅτι οὐ συγχώρηται τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβαλεῖν χεῖρα εἰς τὴν ἀνεξάρτητον ἐκείνην Ἀρχιεπισκοπὴν, ἀλλ' ἐξ ἅπαντος ἀναγκαῖον ὅπως ἐπιτοπίως ἐκλέξωσιν οἱ ἱερεῖς καὶ χριστιανοὶ

ἓνα τῶν ἐκ τοῦ ἐκεῖ κλήρου· καὶ ἐξελέγη τότε ὁ Δαμασκηνός, ἀπὸ κανδηλάπτου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ ἐτηρήθη ἀδικτος ἢ τῶν προνομίων ἱερότης.

Ἦλθε δὲ τότε καὶ ὁ ἱεραπόστολος τῶν προτεσταντῶν Λίβς ἐξ Ἀγγλίας, φέρων μετάφρασιν τῶν Ἀγίων Γραφῶν εἰς χυδαίαν φράσιν, καὶ, προσοικειωσάμενος τὸν Τορνόβου Ἰλαρίωνα, τὸν προσηματίσαντα ἠγούμενον τοῦ κατὰ τὸν Μπαλατᾶν Μετοχίου τοῦ Ὄρους Σινᾶ, καὶ ἄλλους τινὰς τῶν ἐποφθαλμιῶν τῆ πατριαρχείᾳ καὶ ζητούντων ῥῖψαι εἰς ἄτοπὸν τι τὸν Ἀνθιμον, ἐν οἷς προσεῖχεν ὁ Σερρῶν Χρῦσανθος, μακρὸν πειρασμὸν ἐκίνησεν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἀγωνιζόμενος ὅπως λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς εἰς τὸ ἐκδοῦναι τὴν μετάφρασιν ἐν τῷ πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ, ἢ γοῦν προτάξαι τὸ «ἀδεία τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας».

Καὶ ὁ μὲν Τορνόβου Ἰλαρίων καὶ ὁ Σερρῶν Χρῦσανθος ἠγωνίζοιτο ἐν τῇ Συνόδῳ ὅπως πείσωσι τὸν πατριάρχη εἰς τὸ αἴτημα τοῦ Λίβς· ὁ δὲ Κυζίκου Ματθαῖος ἐξήρχε τῶν ἀντιλεγόντων καὶ εἰς μέσον ἀγόντων τὰς προσηγηθείσας συνοδικὰς ἀποφάσεις καὶ ἀρχαιοτέρων πατριαρχῶν, αἵτινες καθάπαξ ἀπέρριψαν τὴν εἰς χυδαίαν φράσιν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν, ὧν τὸ θεηγόρον ὕψος, ταπεινούμενον οὕτως, ἄρδην ἀπόλλυται. Ὁ δὲ Ἀνθιμος συνετάττετο τῷ Κυζίκου καὶ τῇ ὑγιεῖ μερίδι τῶν ἐν τῇ Συνόδῳ, καὶ πολλή τις ἦν ἡ ἐρίθεια τῶν φιλονεικούντων.

Ἐν τούτοις δὲ, οἱ διὰ τὴν τυραννίδα τοῦ Δέρκων Ἱερεμίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δυοηρεστημένοι ὄντες ἀρχιερεῖς καὶ λαϊκοὶ, συνθέμενοι ἀναφορὰν πρὸς τὴν βασιλείαν κατὰ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου, καὶ συνείραντες ἄλλα τε πολλὰ, καὶ ὅτι τὴν παρὰ τῶν Σέρβων θηρευομένην ἀνεξαρτησίαν ὑποθάλλει ὁ πατριάρχης καὶ παρασκευάζει δι' ἧς παρεδέξατο ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν χρεωλυσίας, ἐπέτυχον ἀνακτορικῶ ὄρισμοῦ περὶ τε τῆς πτώσεως τοῦ πατριάρχου καὶ περὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, ὃ καὶ ἀκουσθὲν διηρέθισεν εἰς ἄκρον τὸν χυδὴν λαόν, καὶ, συνελθὼν εἰς πλῆθος μέγα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια ἄγρυπνος παραμένων, ἐκραύγαζεν «Ἀνθιμοζοῦ ἰστέριζ» (τὸν Ἀνθιμον θέλομεν). Ὁ δὲ πατριάρχης ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἠυλόγει τὸν κραυγάζοντα λαόν, ἕως οὔ, εἰδοποιηθεῖσα ἡ ἐξουσία, τὸν μὲν λαόν διεσκόρπισε διὰ γενιτζάρων, τὸν δὲ πατριάρχη Ἀνθιμον, ἀπαγαγοῦσα εἰς Σκούταριν, ἀπέλεμψεν ἐξόριστον εἰς Καισάρειαν καὶ καθεῖρξεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ὁπόθεν, μετὰ

παρέλευσιν ἐτῶν τινῶν ἀπαλλαγείς, μετέβη εἰς Σμύρνην, καὶ ἐκεῖ διαβιώσας ἐτελεύτησε πλήρης ἡμερῶν.

Ἀπαχθέντος λοιπὸν τοῦ Ἀνθίμου, συνήλθον οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς Ἀνθίμου Γ'

πρόκριτοι τοῦ Γένους, καὶ οἱ τῶν συντεχνιῶν πρωτομαγίστορες, καὶ ἐξελέξαντο τὸν Σερρῶν Χρῦσανθον τῇ (9) Σεπτεμβρίου τοῦ 1824 ἔτους καὶ τῇ συνήθει καθβαδοφορία ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ¹⁶

1824 (σεπτεμβρίου 9)

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ὁ ἀπὸ Σερρῶν, ἀνὴρ πεπαιδευμένος, καὶ ἀρχικός, καὶ πάνυ δεξιὸς τὸν νοῦν, καὶ περὶ τὸ λέγειν κομψότατος. Ἀμελῆς ὅμως περὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς παρατάξεις καὶ δύσκολος εἰς τὸ ὑπομένειν τὰς μακρὰς ἀκολουθίας καὶ ψαλμωδίας, ἐν αἷς ἐσχόλαζεν ὁ προκάτοχος. Προφάσει δὲ ποδαλγίας καὶ ἀσθενείας, πολλάκις μὲν ἀπελείπετο τοῦ χοροστατεῖν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, πάντοτε δὲ συντόμους καὶ βραχείας ἤθελε τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας, καὶ ἡ μουσικὴ παρημελήθη ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ὃ δὲ λαὸς δυσαρέστως εἶχε καὶ οὐδὲ συνέρδεεν, ὡς πρότερον, εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναόν. Πρὸς τῇ λιτότητι δὲ τῶν ἱερῶν ἀσμάτων, συνήθως ἐξήρχετο ὁ πατριάρχης Χρῦσανθος διὰ τῆς ὀπισθίας πύλης τοῦ ἱεροῦ, διότι, πάσχων τὰς χεῖρας ἀπὸ ἐξανθήματος, ἐφόρει πάντοτε περιχειρίδας, καὶ ἤθελεν ἀπέχειν τῶν χειροφιλημάτων τοῦ λαοῦ. Περὶ τὴν διοίκησιν ὅμως τῆς Ἐκκλησίας ἐδείχθη αὐστηρότατος καὶ τι πλέον τοῦ πρέποντος· διότι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπιπεσὼν κατὰ τοῦ Δέρκων Ἱερεμίου, ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σουμελά, καὶ ἐδήμευσεν ὑπὲρ τοῦ Κοινοῦ τὴν κασετίναν αὐτοῦ, ἐν ἣ εὐρέθησαν περὶ τὰς τριακοσίας χιλιάδας γροσίων· Συγχρόνως ἐξώρισεν εἰς Τόσιον καὶ τὸν οἰκειότατον τῷ Δέρκων ἐπίτροπον τοῦ Κοινοῦ Θεοδόσιον Χατζῆ Φωτίου. Μὴ ἀρκεσθεῖς δὲ τῇ κακώσει τοῦ Δέρκων, ἤρην αὐτὸν ἐκ τῆς Λαζικῆς καὶ ἀπέστειλε διὰ

ξηρᾶς ἐξόριστον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Σάββα· φθάσαντα δὲ ἐν κακῇ καταστάσει¹¹ εἰς Ἱεροσόλυμα, εὐσπλαγχνίσθησαν ἐπὶ ταῖς κακουχίαις οἱ ἐκεῖ πατέρες, καὶ ἐκράτησαν ἐν περιποιήσει ἔνδον τοῦ Πατριαρχείου, ἔνθα καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπέθανε, καταβληθεὶς ὑφ' ὧν ὑπέστη κακῶν.

Τὸν δὲ ἱεραπόστολον Λίβς, ὅστις τὸν τέως συνηγοροῦντα Χρῦσανθον ἤλιπεν εὐρεῖν ἐκτελεστὴν τῶν σπουδαζομένων, ἀξιοπρεπῶς ἀπέπεμψεν ἄπρακτον, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν, ὅτε προσελθὼν ὑπεμίμησε τὰ πρὶν συνωμολογημένα, ὅτι «τότε μὲν ἦν μητροπολίτης Σερρών, τὰ νῦν δὲ οἰκουμενικὸς πατριάρχης». Ὡς οἰκουμενικὸς λοιπὸν πατριάρχης ἀποφαίνεται, ὅτι «τὸ αἴτημα τοῦ κ. Λίβς οὐ γίνεται»· καὶ ταύτην λαβὼν τὴν ἦν οὐκ ἤλιπεν ἀπάντησιν ὁ ἱεραπόστολος, καὶ εἰπὼν τὸ τοῦ μύθου «ἐν ταύτῃ τῇ ἐπαύλει ἄλλα μὲν λέγουσιν, ἄλλα δὲ πράττουσιν», ἀπεχώρησεν εἰς Ἑλλάδα, ὅπου κρείττονα τοῖς σκοπομένοις ἤλιπσε τὴν ὑποδοχὴν, ὡς ἐν ἀκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τε καὶ πολιτείᾳ.

Καίτοι δὲ διαφερόντως ὀξυδερκῆς καὶ πεπειραμένος ὑπάρχων ὁ πατριάρχης Χρῦσανθος, τὸ 70ὸν περίπου ἄγων¹² ἔτος, ὅμως ἠλώθη παράδοξως ὑπὸ γυναικὸς τινος ἐφαμίλλου τῆς Δαλιδᾶ, τῆς Εὐφημίας· χήρας τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως προδότου παρὰ τοῖς Τούρκοις χρηματίσαντος Ἀσημάκη καὶ ἔπειτα καρατομηθέντος ὡς προδότου τῶν ἐπαναστατῶν. Ἡ χήρα αὕτη ἦν ὅλως ἄγνωστος τῷ Χρυσάνθῳ, προσῆλθε δὲ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τῷ πατριάρχῃ μετ' ἀναφορᾶς, ἐκτραγωδούσης τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἐπικαλουμένης τὴν πατριαρχικὴν προστασίαν, πρὸς ἀπαλλαγὴν πραγμάτων τινῶν ἀπὸ τῆς δημεύσεως, εἰς ἣν ὑπέπεσεν ἡ τοῦ καρατομηθέντος συζύγου περιουσία. Τοσοῦτον δὲ κατέθελε τὸν Χρῦσανθον τὸ εὐεῖδες καὶ τὸ στωμύλον τῆς γυναικὸς καὶ οἱ πορνικοί τρόποι, ὥστε ἐπελάθετο ἑαυτοῦ, καὶ κατέστη ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἐρωτομανέστατος πρὸς τὸ γύναιον. Μετ' ὀλίγον ἠγόρασεν ἡ Εὐφημία ἀντικρὺ τοῦ Πατριαρχείου οἰκίαν καὶ κατόκησεν ἐν αὐτῇ· ἀδιαλείπτως δὲ προσήρχετο τῷ πατριάρχῃ, κατακυριεύσασα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ εἰς τοσαύτην ὠθήσασα τυφλότητα, ὥστε καὶ σκάνδαλον ἀπὸ τοῦ κάτω κοιτῶνος εἰς τὸν ἄνω φέρουσαν ἐτεχνούργησεν ὁ Χρῦσανθος, ὅπως διαφεύγη τὰ ὄμματα τῶν πολλῶν τὸ γύναιον· ὁσάκις παρέμενε παρ' ἐκείνῳ. Ἀλλὰ καὶ δένδρον καρῆας μέγα καὶ ὑψηλομον, πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν πεφυτευμένον ἐν τῇ κάτω αὐλῇ τοῦ Πατριαρχείου, ἔνθα αἱ ἀποθῆκαι τῶν ἀνθράκων καὶ ξύλων καὶ τὸ καλούμενον¹³ κίόσιον, οὗτινος οἱ δασύτατοι κλόνοι, ἐπιπροσθούντες

τῇ οἰκίᾳ τῆς Εὐφημίας, ἀπέλειον αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὄψεων τοῦ πατριαρχου, καθημένου ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ ἄνω πατώματος, ὡς νοσερὸν ἀποπνέον ἄερα, βαλὼν ἔκοιπεν ὁ πατριάρχης, ἐπὶ κοινῷ γέλῳ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνθρώπων, οἵτινες ἠρουθρίων μὲν βλέποντες τὸν ἠλίθιον

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ

ἔρωτα τοῦ γηραιοῦ ἀνδρὸς, ἐσιώπων ὅμως ὑπὸ φόβου μὴ αἴφνης σταλῶσιν εἰς τὸ κάτεργον· διότι, ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις, ἤρκει διαταγὴ τοῦ πατριαρχου πρὸς τὸν γιασακσὴν Ἰβύσην, ἢ Γιακχιάν, ἢ Μουσταφᾶν εἰς ἀπαγωγὴν καὶ κάθειρξιν τοῦ ὑπ' ὄργην πεσόντος ἐν τῷ κατέρῳ.

Ὅσα δὲ πρὶν κατειργάζετο ἡ Ἑλέγκω Ἐμφιετζίδηνα παρὰ τῷ Εὐγενίῳ, ταῦτα καὶ νῦν ἠσχημόνει ἡ Εὐφημία, κατάρχουσα τοῦ πνεύματος τοῦ Χρυσάνθου· διένεμε τὸς ἐπαρχίας τοῖς τὰ πλείω προσφέρουσι, καὶ ἐπεμιγνύετο εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν, ἐξ ἧς εἶχε τι ἀπολαβεῖν, καὶ ὑπὸ φόβου εἰς ὑπακοὴν ἐκράτει τοὺς ἀρχιερεῖς, εἰδότας τὸ αὐστηρὸν τοῦ Χρυσάνθου. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφόρητον ἠγησάμενοι τὸ σκάνδαλον, οἱ τε ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ, συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους ὅπως τὸν τε πατριάρχην καὶ τὴν παραδυναστεύουσαν δύσφημον Εὐφημίαν ἀποπέμψωσι μετὰ καταισχύνης, καὶ ἀνενεγκόντες πρὸς τὴν βασιλείαν πλείστα ὅσα παράπονα, ἐξητήσαντο τὴν τε ἔξωσιν καὶ ἔξορίαν τοῦ Χρυσάνθου καὶ τὴν ἔξορίαν τῆς Εὐφημίας· καὶ, δοθέντων ὀρισμῶν, κατὰ τὴν αἴτησιν, τὸν μὲν Χρῦσανθον κατεβίβασαν

κερτομοῦντες, καὶ ἔπεμψαν ἐξόριστον εἰς Καισάρειαν· καθ' ἣν δὲ ὥραν ἐξήρχετο ἐκεῖνος τοῦ Πατριαρχείου ἔκπτωτος, ἐν συνοδίᾳ τῶν συνήθων τζαούσιδων, κατεβιβάζετο καὶ ἡ δύστηνος Εὐφημία, βοῶσα καὶ ὀλολύζουσα, ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐν ἣ κατώκει, καὶ ἀπήγετο εἰς Φιλίππουπολιν ὑπερῶριος. Πάνυ δὲ βαρβάρως προσηνέχθησαν πρὸς τὸν ἔκπτωτον πατριάρχην οἱ λαϊκοὶ ἐπιτρόποι τοῦ Κοινοῦ, καθ' ἣν ἡμέραν συνήλθον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἡμέραν ἑορτάσιμον, τῆς ἀγίας Εὐφροσύνης, ἐλθόντος τοῦ τζαουσλάρ-ἔμινῃ, ὡς ἦν ἔθος· Καί τις τῶν ἐπιτρόπων, ὁ αὐθαδέστερος (Δημήτριος Ζαφειρόπουλος), ἐκτείνας τὴν χεῖρα, « Βλέπεις—εἶπε—δεσπότη μου, τί κάμνουν τὰ καλπάκια; » — « Μπρὲ γαῖδαρε », ἀπήντησεν ὁ καὶ ἐν τῇ πτώσει εὐθαρσῆς καὶ ἀκατάπτωτος πατριάρχης — « Ἐγὼ μὲν καταβαίνω ὡς πατριάρχης καὶ ἀπέρχομαι εἰς ἔξορίαν· σὺ δὲ, ὡς ἐκμεκτζῆς, σιρῶνεσαι εἰς τὸν φάλαγγα, καὶ τρώγεις ξύλον » — Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ πατριάρχου¹⁴ σύμπαντες οἱ παρόντες ἀρχιερεῖς ἐπευφήμησαν, διότι εἶχον μὲν ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ Χρυσάνθου ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἀτοπημάτων, ἀπεστρέφοντο ὁμως μᾶλλον τὴν ὑπεροψίαν τῶν λαϊκῶν, οἵτινες, ἐκ ποταπῶν καὶ χυδαίων καὶ ἀγραμμάτων, κατασχόντες τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ Γένει, μετὰ τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν εὐγενῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀρχόντων, φορτικῶς ἐπεκάθησαν τῷ τραχήλῳ τῶν ἀρχιερέων, μικρῶν καὶ εὐτελῶν κερδῶν χάριν· διότι οὐδὲ ὑπῆρχον μεγάλα καὶ πλούσια ὥστε νὰ ἀποβλέψωσιν εἰς αὐτά. Τὸ πεσκέσι ὁμως τῶν ἀρχιερέων ἦν πάντοτε γλυκύ. Καφὲς καὶ ζάχαρι ἀνά 5 ἢ 10 ὀκάδας παρὰ τῶν νέων ἀρχιερέων, παστά τινα, ἢ αὐγοτάραχα, ἢ χαλβάδες, ἢ τι ἀρνίον, ἢ ἔλαιαι, ἢ καπνιστὰ — σπανίως δὲ καὶ τι πρὸς τοὺς μᾶλλον ἰσχύοντας ρουσφέτιον — ταῦτα ἦσαν τὰ περιμάχητα ἀντικείμενα τῆς πλεονεξίας τῶν ἐπιτρόπων καὶ προκρίτων. Δύο δὲ μανδήλια κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἦσαν κανονικὰ παρὰ τοῦ πατριάρχου δῶρα πρὸς τοὺς προκρίτους· ὅσοι δὲ τολμηρότεροι ἀπήτουν καὶ τζοράπια μάλιστα τῆς Βεῤῥοῖας, καὶ προσώψια, κάποτε δὲ καὶ κουμάσια ἐκ τῶν καβαδαντέρων,¹⁵ ἅτινα ἐλάμβανε παρὰ τῶν ἀρχιερέων ὁ πατριάρχης. Εἶχον δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ καλεῖσθαι εἰς τὰς δις τοῦ ἐνιαυτοῦ διδομένης πλουσιοπαρόχους τραπέζας παρὰ τοῦ πατριάρχου, τὴν μὲν τῇ α' ἢ σεπτεμβρίου, τὴν δὲ ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, εἰς ἃς οἱ ἀρχιερεῖς, ἔθει ἀρχαίῳ, συνεισέφερον ἀποστέλλοντες τῷ πατριάρχῳ φαγώσιμα ἐκλεκτά, καὶ συνευθύμουν οἱ κεκλημένοι ψαλλόντων τῶν ψαλτῶν ᾠδὴν ἐγκωμιστικὴν τοῦ πατριάρχου, ἣν ἐποίει ὁ μακαρίτης διδάσκα-

λος Νικόλαος Λογάδης, κατ' ἀκροστιχίδα. Τὸ ἔθος τῶν συνεστιάσεων τούτων διήρκεσεν ἄχρι τοῦ 1858, ὅτε ἔπαυσεν ἕνεκα τῶν Κανονισμῶν.

Καταβιβασθέντος λοιπὸν ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προὔχοντες καὶ οἱ τῶν συνεχιῶν πρωτομαγίστρος καὶ ἐξελέξαντο εἰς πατριάρχην τὸν μητροπολίτην Χαλκηδόνος Ἀγαθάγγελον, τῇ 26 σεπτεμβρίου 1826, πρὸ μικροῦ εἰσελθόντα εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ μουζούραγα ὡς ὄμηρον.

1826, σεπτεμβρίου 26

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ὁ Χαλκηδόνος καὶ πρὶν Μτελιγραδίου μητροπολίτης, πεπαιδευμένος, καὶ ἐνάρετος, καὶ ἔμπειρος πραγμάτων, Ἰβηρίτης ἐκ νεότητος, ἀδριανουπολίτης τὴν πατρίδα, οὐδαμῶς δὲ τῷ γένει βούλγαρος, ὡς τινες ἔγραψαν ἐξ ἀγνοίας. Προςέλαβε δὲ παραδυναστεύοντα τὸν βούλγαρον Βασιλάκη Βούκα κιατίπην,¹⁶ ἐξ ἀνάγκης ἴσως τῆς μετὰ τῶν τούρκων συνεννοήσεως, οὗς καλῶς ἐξοικονόμει ὁ Βασιλάκης· διότι, ὀλίγου καιροῦ παρελθόντος, οἱ τούρκοι ἐξηγριώθησαν ἐκ νέου κατὰ τῶν χριστιανῶν. τοῦ Περετέβ ἐφέντη ὑπουργοῦντος τὰ ἑξωτερικὰ, χριστιανομάχου καὶ ἀγερώχου τούρκου. Συνέβη ἡ μάχη τοῦ Ναυαρίνου, ἡ φυγὴ τῶν πρέσβων τῶν τριῶν Δυνάμεων, ὁ ρωσικὸς πόλεμος, ἡ εἰρήνη τῆς Ἀδριανουπόλεως. Μεταξὺ τῶν δυσκόλων τούτων περιπετειῶν, ὁ Βασιλάκης Βούκας χρησιμώτατα ὑπηρέτησε τῷ πατριάρχῳ, καίτοι δυσαρεστῶν τοῖς λαϊκοῖς ἐπιτρόποις, διὰ τὸ ὑπερῶριον καὶ περιφρονητικὸν, μεθ' οὗ ἠθέλεν ὑπερέχειν πάντων. Καί ποτε φιλονεικῶν μετὰ τῶν ἐπιτρόπων, ἀπέτεινε τὸν λόγον πρὸς τὸν αὐθαδέστερον, Δημήτριον Ζαφειρόπουλον, εἰπὼν « Ἐγὼ ἐσένα θὰ σὲ φορέσω καρκαβούσκαν ».

Πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀγαθάγγελον ἀπέστειλαν τῷ 1827 οἱ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὀπλαρχηγοὶ, προεξάρχοντος τοῦ Γ. Καραϊσκάκη, ἀναφορὰς, ἐξαιτουμένας τὴν μεσολάβησιν τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύργον ὑπὲρ ἀμνηστίας καὶ ἀφέσεως αὐτῶν. Ὁ πατριάρχης ἀνήγγαλε τῇ Ὑ. Πύργα τὰ γραφόμενα, καὶ ἔλαβε διαταγὴν ἵνα ἀποστείλῃ ἐξάρχους καλέσοντας εἰς ἐπιστροφὴν πάντας τοὺς ἐν ἐπαναστάσει καὶ ὑποσχθεθησομένους παρὰ τῆς βασιλείας πολλὰ καὶ καλά. Τρεῖς τῶν ἀρχιερέων, καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος Μελέτιος (ὁ κατόπιν Ἀμασείας, καὶ Θεσσαλονίκης, καὶ Κυζίκου, καὶ ἐπὶ ἐπὶ τέλους

πατριάρχης) ἐξαπεστάλησαν εἰς Ἑλλάδα· ἐματαιώθη, ὡς γνωστὸν, τὸ διάβημα ἐκεῖνο. Αἱ ἀναφοραὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν σώζονται¹⁷ ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καὶ εὐχῆς ἔργον, ἐὰν, χάριν τῆς ἱστορίας, δημοσιευθῶσιν ὁμοῦ μετὰ τῶν τότε σταλέντων εἰς Ἑλλάδα πατριαρχικῶν νομοθετικῶν γραμμάτων.

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1827 ἔτους, ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Πολύκαρπος, ἄνευ διαδόχου· οἱ δὲ παρευρεθέντες γέροντες ἐκ τῶν ἀγιοταφίτων πατέρων, φοβούμενοι τὰς περιστάσεις καὶ προλαμβάνοντες τὰ ἐνδεχόμενα γενέσθαι κακὰ, ἐὰν περιεμένετο ἡ ψῆφος τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατέρων, ἐξελέχοντο εἰς διαδοχὴν τοῦ θρόνου τὸν ἐν Νεοχωρίῳ ἡγουμενεύοντα ἀρχιμανδρίτην Ἀθανάσιον, ὡς πρεσβύτερον τῶν ἄλλων καὶ πλείονας ἔχοντα τὰς δουλεύσεις, καὶ πολλαῖς ἀρεταῖς ἐστολισμένον. Ἄλλ' ὡς ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς, καὶ τότε ἠγέρθησαν οἱ ραδιουργήσαντες ὅπως εἰσπηδήσωσιν εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπωφθαλμία δὲ τότε ὁ Κυζίκου Ματθαῖος, ὃν καὶ ὁ πατριάρχης Ἀγαθάγγελος ὑπεστήριζεν, ἀποβλέπων, πρῶτον μὲν, εἰς τὴν οὐ μικρὰν οὐδ' εὐκαταφρόνητον ἀργυρολογίαν τὴν ἐκ μεταθέσεως αὐτοῦ τε τοῦ Κυζίκου, καὶ ἄλλων δύο ἢ τριῶν μητροπολιτῶν· δεύτερον δὲ, εἰς τὸν μακροσμὸν τοῦ Κυζίκου, ὃν ἐθεώρει ὡς ἀντίπαλον, καὶ ἐπιβουλεύοντα τῷ οἰκουμένικῳ θρόνῳ. Ἄλλ' οἱ ἀγιοταφῖται πατέρες γενναίως ἀντέστησαν εἰς τὴν προαγωγὴν προσώπου ξένου, συνεμάχει δὲ αὐτοῖς καὶ ὁ Σιναίου Ὁρους Κωνσταντῖος· καὶ ἐπὶ τέλους, δι' ἀμηχανίαν χρημάτων, δόντες χρεωστικὴν ὁμολογίαν τῷ πατριάρχῃ Ἀγαθὰγγέλῳ αὐτὸς τε ὁ ὑποψήφιος ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος καὶ τρεῖς γεροντότεροι τῶν πατέρων, ὃ τε ἀρχιμανδρίτης Καισάριος, ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀνανίας, καὶ ὁ καμαράσης Γαβριήλ, ἔπεισαν τὸν πατριάρχην καὶ ἐχειροτόνησεν ἐν τῷ ἀγιοταφικῷ ναῷ εἰς μητροπολίτην Καισαρείας Φιλίππου τὸν ὑποψήφιον, τῇ 15 Ἰανουαρίου, τῇ δὲ 16 ἐτελέσθη ἡ μετάθεσις αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἀπεδέξαντο δὲ τὴν ἐκλογὴν οἱ τε ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πατέρες ἀπαξάπαντες τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ἅπας ὁ λαὸς, καὶ κοινὸν σφραγίσαντες μαγζάριον, ὡς ἡ τάξις, ἀπέστειλαν τῇ Ὑψηλῇ Πόρτῃ διὰ τοῦ νέου πατριάρχου, καὶ ἐδόθη αὐτῷ τὸ μπεράτιον. Ἄλλ' οὐκ ἀπώνατο τῆς πλεονεξίας ὁ πατριάρχης Ἀγαθάγγελος, διότι ἐκ τῶν 40 χιλιάδων γροσίων μόλις 20 χιλιάδας λαβὼν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, ἄλλα λαβεῖν οὐκ ἠδυνήθη, ἔνεκα τῆς φορικτῆς ἀνεχίας καὶ τῶν βαρυτάτων χρεῶν τοῦ κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου· ὅτε δὲ

ἐξώσθη τοῦ θρόνου ἀπεσπάρθησαν ἀπ' αὐτοῦ καὶ αἱ 20 χιλιάδες καὶ τὸ ὁμολογόν,¹⁸ ὡς κακῶς καὶ παρὰ κανόνας ληφθέντα.

Κατελαεῖτο ἐν γένει ὡς φιλόργυρος καὶ ἀρπαξ ὁ πατριάρχης Ἀγαθάγγελος, ἀλλ' οὐχ οὕτως εἶχεν ἡ ἀλήθεια· καίτοι μὴ πάνυ ὦν ἐλευθέριος, οὔτε τὴν ἐλεημοσύνην ἠρνεῖτο τοῖς δεομένοις, οὔτε γλί-

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

χωρὸς ἔτρεφε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Πατριαρχείου. Μετριώτατα δὲ ἐλάβανε τὰ παρὰ τῶν ἀρχιερέων εἰθισμένα «φιλότιμα»· καὶ ἀπόδειξις ἔστω ὡς ἐν παραδείγματι, ὅτι τὸν Σεργῶν Ἀνθιμον¹⁹, ἀπὸ πρωτοσυγκέλλου τοῦ Δέρκων Νεοφύτου, χειροτονήσας, 40 μόνον χιλιάδας γροσίων ἔλαβεν, ἥτοι διςχιλίους χαϊριέδες. Ἐφιλοτιμεῖτο δὲ ἔχειν ἐν τοῖς ἀξιώμασι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἄνδρας εὐπρεπεῖς καὶ πεπειραμένους. Ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ ἐχρημάτισεν ὁ κατόπιν πατριάρχης Μελέπιος, ὁ κατόπιν Σαμμακοβίου καὶ Μπόσνας Ἰγνάτιος, ὁ κατόπιν Στρομνίτζης καὶ Προύσης Κωνσταντῖος—Πρωτοσύγκελλος δὲ, ἐκεῖνός τε ὁ Μελέπιος, καὶ ὡς τοποτηρητῆς ὁ μετέπειτα Σεργῶν Ἀνθιμος, καὶ ὁ

κατόπιν Δυρραχίου Γεράσιμος—Διάκονοι δὲ ὁ κατόπιν πατριάρχης Κύριλλος ὁ ἀπὸ Ἀμασείας, καὶ ὁ Χίου Γρηγόριος, καὶ ὁ Μεθύμνης Ἰάκωβος, καὶ ὁ Μιτυλήνης Μελέτιος, καὶ ὁ Ρασκοπρεσρένης Γερμανὸς, καὶ εἶ τινες ἄλλοι,

Πολλὴν εἶχε τὴν φιλίαν μετὰ τοῦ γάλλου Ἀντωνίου Ἀλλεδόν, τότε μὴπω εἰς τοὺς τραπεζίτας ἀριθμουμένου (ἄλλ' οὐδὲ ἦσαν τότε τραπεζίται ἐν τῷ Γαλατᾷ), καὶ συχνὰ ἐδεξιοῦτο αὐτὸν καὶ ὁμοτράπεζον εἶχε, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐμάνθανε τὰ τότε κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον συμβαίνοντα, ὡς μὴ δυνάμενος, διὰ τὸν φόβον τῶν τούρκων, μανθάνειν ἐξ ἐφημερίδων εὐρωπαϊκῶν.

Ἄλλ' ἢ ὑπεροψία τοῦ παραδυναστεύοντος Βασιλίκῃ κριατίπῃ ἦν ἀφόρητος τοῖς λαϊκοῖς. Ἐγόγγυζον δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, οὓς ἐπὶ τοῦ πολέμου ἀπέπεμψεν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν, δύο μόνον κρατήσας ὡς συνοδικούς ἀρχιερεῖς· τὸν Χαλκηδόνης Ζαχαρίαν καὶ τὸν Δέρκων Νικηφόρον. Τότε δὲ ἀπέπεμψε καὶ τοὺς ἀργοῦντας ἱερεῖς ἐκ τῆς βασιλευσύνης, ὑπέικων μᾶλλον αὐστηρῶ προστάγματι τῆς ἐξουσίας, ἥτις, ἔνεκα τῆς σιτοδείας, ἐπέταξεν εἰς πάντας τοὺς παροικοῦντας ῥαγιαδες καταλιπεῖν τὴν βασιλεύουσαν καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν.

Ἦλθον δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνην καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς χορηγηθεῖσαν γενικὴν ἀμνηστειάν, ὅσοι τέως ἔμενον ἐν ἐξορίαις ἐκ τῶν φαναριωτῶν καλουμένων ἀρχόντων, ἐν τοῖς καὶ ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Νερούδος, καὶ ὁ Στέφανος Βογορίδης, καὶ ἡ βασιλεία προσεδέξατο αὐτοὺς ἰλαρῶς· ἄλλ' ὁ μὲν Ἰάκωβος Ρίζος, ὡς ἀποδυσπετήσας διὰ τὸ ἄστατον τῆς εὐνοίας τῶν τούρκων, ἀπέδρα εἰς Ἑλλάδα· ὁ δὲ Στέφανος Βογορίδης, προσληφθεὶς ὡς διερμηνεὺς τῆς εἰς Πετρούπολιν σταλείσης ἐκτάκτου πρεσβείας τοῦ Χαλίλ πασᾶ, κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ Γένους. Διὸ καὶ περὶ αὐτὸν συναθροισθέντες οἱ δυσηρεστημένοι κατὰ τοῦ πατριάρχου λαϊκοὶ τῶν προὔχοντων, συνεσκέφθησαν οὐ μόνον περὶ ἀλλαγῆς τοῦ πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ περὶ καταλύσεως τῆς ἦν ὠνόμαζον τυραννίδος τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου.

Ἦσαν δὲ οἱ ταῦτα κατεργαζόμενοι οἱ ἑξῆς

Χατζῆ Ἀνέστης Παρασκευᾶ. Χατζῆ Παναγὸς Θεοδοσίου. Χοτζᾶ Χάννας Φάχη. Ἀλέξανδρος Φενεργῆς. Θεοδόσιος Φωτίου. Δημήτριος Ζαφειρόπουλος. Νικόλαος Κάλφογλους. Κωνσταντῖνος Ἰωάννου Ἰπλικσῆς. Χατζῆ Μανωλάκης Καμάρας. Σταυράκης Καπλάνογλους. Φιλόδωρος Δημητρίου. Γεώργιος Κάρταλης²⁰ καὶ εἶ τι-

νες ἄλλοι, Ἐρμῆν τοῦ λόγου ἔχοντες τὸν πρὸ τῶν ἄλλων δυσηρεστημένον πρῶην μέγαν γραμματικὸν Γεώργιον Ἀφθονίδην, ὅστις καὶ ἀναμοχλεύσας ἐκ τῶν πατριαρχικῶν κωδίκων τὸ ἄλλοτε, μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Σαμουήλ, τὸ δεύτερον πατριαρχοῦντος, εἰσαχθὲν παρὰ τῶν λαϊκῶν καινοπρεπὲς σύστημα διοικήσεως τῶν τοῦ Πατριαρχείου καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτὸ ἀγαγόν, ὡς σωτήριον ἐσόμενον ἐὰν εἰλικρινῶς πραγματοποιηθῆ, συνέταξε κατ' ἐκεῖνο κεφάλαια καὶ ἄρθρα, δι' ὧν ὁ μὲν πατριάρχης ἐγένετο ὑπομίσθιος, ἐπιτροπὴ δὲ ἐξ ἀρχιερέων καὶ λαϊκῶν ἐλάμβανε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν. Εἰδότες ὁμως ἐκ τῆς ἄλλοτε πείρας ὅτι, οὐδεὶς τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνατραφέντων φθᾶσαι εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιοπὴν δέχεται καὶ στέργει τὸ ὑπομίσθιον καὶ δουλοπρεπὲς καὶ ἀνελεύθερον, ἔστρεψαν τὰ βλέμματα ἐπὶ πρόσωπον ξένον τῷ θρόνῳ, καὶ νομιζόμενον εὐθετον ἔσεσθαι ὄργανον τῆς νέας ἐξουσίας, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σιναίου Ὅρους Κωνσταντῖον, ὡς ἄλλοτε οἱ τὰ παραπλήσια καινουργήσαντες ἀνήγαγον ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τὸν Ἱεροσολύμων Σωφρόνιον. Εἰδότες δὲ ὅτι ὁ Κωνσταντῖος δυσασπιάστως εἶχε[το] τοῦ Ἀλέκου Φωτιάδου ὡς ἐκ παιδικῆς ἡλικίας οἰκειοτάτου, καὶ φοβούμενοι μήτοι πατριαρχεύσας εἰσᾶξῃ αὐτὸν εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ Κοινοῦ, οὐ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ 1821 ἐχρημάτισε γραμματεὺς καὶ πολλὰ σφετερίσας ἀπέδρα τότε εἰς Ταγανρόγ, κεφάλαιον ῥητὸν προσέθεντο τοῖς ἄλλοις κεφαλαίοις, ἀπαγορευθὲν τὴν εἰς τὰ τῆς ἀρχῆς εἰσαγωγὴν Ἀλέκου τοῦ Φωτιάδου.

Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖος ἀπεδέξατο πάντα τὰ προβληθέντα κεφάλαια, καὶ ἔλεγεν ὅτι ἱκανὰ ἦσαν εἰς τὸ δεσμεῦσαι τὸ ἀτίθασσον θηρίον, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Οὐκ ἐπίστευον ὁμως οἱ πολλοὶ λόγους μόνους, διὸ καὶ ἀπήτησαν οὐ μόνον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐπ' α' τοῖς μέλλοντος ἀναδεχθῆναι τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν δι' ὄρκου εὐαγγελικοῦ κατασφάλισιν. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο προθύμως ἐδέξατο, καὶ προετέθη τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐν τῷ Σιναϊτικῷ Μετοχίῳ, πάντων παρόντων, καὶ ἔθετο ἐπ' αὐτοῦ τὴν δεξιάν ὁ Κωνσταντῖος, καὶ ὤμοσεν ὅτι φυλάξει ἐφ' ὄρου ζωῆς τὰ κεφάλαια ἐκεῖνα ἀπαραβάτως, μετὰ δὲ τοῦτο ὑπέγραψε τὴν συνθήκην καὶ παρέδωκε ταῖς χερσὶ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἐπιτρόπων Χατζῆ Ἀνέστη Παρασκειᾶ· καὶ τότε, σύμπαντες μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ Στεφάνου Βογορίδου, ἐσφράγισαν τὸ κατὰ τοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου ἄρζιον, προσκλαιόμενοι κατ' αὐτοῦ ὡς ἄρπαγος καὶ πλεονέκτου, καὶ σφετεριστοῦ τῶν κοινῶν, καὶ αὐθαιρέτως τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως μετερχομένου· προσέθεντο δὲ καὶ ὅτι, πρὸ

πολλοῦ μὲν ὠρμῶντο εἰς τὸ ἐκθεῖναι τῇ βασιλείᾳ τὰ τοῦ πατριάρχου κακὰ, ἀλλὰ, διὰ τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν καὶ πτωχείαν τοῦ Γένους, ἀνεκόπτοντο, ὡς μὴ δυνάμενοι ἀπαντῆσαι τὴν κατοβολὴν τῶν εἰθισμένων τζατζέδων (προσφορῶν) τοῖς κρατοῦσιν, ὡς ἔκπαλαι ἔφθασεν ἐπικρατῆσαι. Ἐγράφη δὲ τοῦτο εἰσηγήσει τοῦ Στεφάνου Βογορίδου, ὅστις, ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐννοήσας ἦν εἶχεν ὁ βασιλεύων σουλτὰν Μαχμουὺδ προθυμίαν τοῦ οὐσφίγξει τοὺς τῆς φίλις δεσμοὺς πρὸς τὴν νικηφόρον Ῥωσίαν, προέγνω, ὅτι, μικρᾶς νύξεως δοθείσης, εὐκόλως ἔμελλεν ὁ βασιλεὺς, χάριν τῆς ὁμοδόξου Ῥωσίας, καταργῆσαι τὴν φροτικὴν ἐκείνην καὶ αὐθαίρετον δασμοφορίαν, ἣτις, εἰς 150 περίπου χιλιάδας γροσίων συμποσομένη, ἐδίδετο τοῖς κρατοῦσιν ἀπὸ τοῦ ἐπιτρόπου μέχρι τῶν ὑποδεεστέρων ὑπαλλήλων τῆς Πόρτας, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἕκαστος τῶν ἀρχιερέων προσέφερε τῷ πατριάρχῃ τὸ τῆς νέας πατριαρχείας καλούμενον φιλότιμον.

Ἐδόθη λοιπὸν τὸ ἄρξιον τῇ Ὑψ. Πόρτᾳ καὶ ὑπεβλήθη τῷ βασιλεῖ· καὶ ἀληθῶς, οὐ μόνον τὰ τῶν τζατζέδων κατήργησεν, ἀνακτορικῶ χαιῖφ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπὸ Κοσμᾶ τοῦ Γ' ἐπιβληθέντα τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ δυναστικῶς ἐτήσια βαρέα φορολογήματα, ἧτοι τὸ μιρὶ λεγόμενον καὶ τὰ τοῦ κρέατος τοῦ ὀτσακίου τῶν μποσταντζίδων. Καὶ ἀληθῶς ἐγένετο πολλὴ ἐλάφρωσις τῶν βάρων τοῦ Κοινοῦ, ταῦτὸν εἰπεῖν τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου, ὅστις ὅλα ἐκεῖνα τὰ βάρη ἐβάσταζε. Περιχαρεῖς δὲ, ἐπὶ ταῖς ἀνακτορικαῖς ταύταις χάρισι, συνελθόντες οἱ τε παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ ἐπίτροποι καὶ προὔχοντες καὶ πρωτομαγίστορες, ἀνηγόρευσαν πατριάρχην τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σιναίου Κωνσταντίον, καὶ μετὰ παρατάξεως πολλῆς, περιβληθέντα τὸ καββάδιον, ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, τῇ 6 ἰουλίου 1830, καταβιβασθέντος τῇ προτεραίᾳ τοῦ Ἀγαθαγγέλου καὶ ἀπαχθέντος εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος, εἰς Καδίκιογι, ὑπὸ ἐπιτήρησιν ἐφημερίων, ὡς ἀπαιτηθησομένου λόγον²¹ περὶ κοινῶν χρημάτων, δι' ἃ κατηγόρουν αὐτὸν ὡς σφετερισάμενον αὐθσιρέτως.

Ἀνέβη λοιπὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου

1830 ἰουλίου 6

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ὁ ἀπὸ Σιναίου, ὁ λεγόμενος σοφώτατος (πράγματι δὲ κοῦφος ἀνὴρ καὶ ἐπιπόλαιος, καὶ πραγμάτων ἀπειρος) τῶν

μὲν ἀρχιερέων χαιρόντων ὅτι πολλῶν ἀπηλλάγησαν βάρων, τῶν δὲ κοσμικῶν ἀγαλλομένων ὅτι περιήλθεν ἡ ἐξουσία εἰς χεῖρας αὐτῶν. Πρῶτον δὲ ἔργον αὐτῶν ἐγένετο τὸ ὅτι, ἐπιπεσόντες κατὰ τοῦ πεπτωκότος πατριάρχου, ἀπήτουν παρ' αὐτοῦ πολλὰ καὶ μεγάλα, καὶ τέλος, λαβόντες ὑπὲρ τοῦ Κοινοῦ ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων, ἀπέπεμψαν αὐτὸν ἐξόριστον εἰς Νικομήδειαν, ἵπου μετὰ μῆνᾶς τινας μετηνέχθη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἀδριανούπολιν, καὶ ἐκεῖ ἐτελεύτησε, λήγοντος τοῦ 1831 ἔτους, οὐχί, ὡς ἀκρίτως ἔγραψε Ζαχαρίας ὁ Μαθᾶς ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, «πολλὰ καὶ ἄθλια χρήματα καταλιπὼν εἰς τοὺς ἀνέμους», ἀλλὰ μόλις ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδας γροσίων, ὧν τὰ μὲν εἰς πτωχοὺς καὶ εἰς συγγενεῖς διένειμεν, ἀνὰ ὀλίγα, τὰ δὲ πλεῖστα κατέλιπε τοῖς μοναστηρίοις τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὡς ἐκ νεότητος αὐτοῦ Ἰβηρίτης χρηματίσας, διὰ τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ μεγάλου ἀρχιδιακόνου Βενεδίκτου τοῦ ἀθηναίου, ὃν ὡς υἱὸν εἶχεν ἢ ἐν Θεραπείοις Χαΐδω, σύζυγος τοῦ Τέλιου, κρεοπώλου.

Ἐκήρυξε δὲ μετὰ στόμφου καὶ κρότου, διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ ἐγκυκλίων, ὁ Κωνσταντῖος τὰς βασιλικὰς χάριτας, [καὶ ἀνήγγειλε νέαν ἐποχὴν εὐημερίας ἀνατείλασαν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἀγνωοῦντος τοῦ συντάττοντος τὴν ἐγκύκλιον τί κατὰ νοῦν ἐμελέτα ὁ μεθ' ὄρκου κατασφάλισας τὰ συντεθειμένα. Διότι, μόλις παρήλθεν ἑβδομᾶς ἡμερῶν ἕξ ὅτου οἱ ἐπίτροποι, εὐτρεπίσαντες ἴδιον δωμάτιον τῶν διαρκῶν συνεδριάσεων τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, ἠτοιμάζον τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν κεφαλαίων ἐκείνων, καὶ ὁ πατριάρχης ἐκάλεσεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τὸν Ἀλέκον Φωπιάδην, συνθέμενος ἰδίως μετὰ τοῦ Στεφάνου Βογορίδου ὅτι αὐτὸν μόνον ἔξει σύμβουλον ἐν πᾶσι καὶ ὀδηγόν, ἐὰν ἀπομακρύνῃ τοὺς βαναύστους ἐπιτρόπους, καὶ δεξιὰν χεῖρα τὸν Φωπιάδην, ὡς γραμματέα τοῦ Κοινοῦ, ἀντὶ τοῦ τέως γραμματεύοντος Ἰωάννου Πασπαλλῆ. Οἱ δὲ ἐπίτροποι, ἰδόντες αἴφνης τὸν Φωπιάδην παρακαθήμενον τῷ πατριάρχῃ, διέδρῳξαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, λέγοντες ὅτι ἐπιώρησεν ὁ Κωνσταντῖος· καὶ ὑψωσαν φωνὴν προβάλλοντες τὰ ὑπογεγραμμένα κεφάλαια. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖος ἐκώφευε· τέλος δὲ, συμβουλευθεὶς ὑπὸ τῶν δύο οἰκείων, καλέσας τοὺς τε ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἐπιτρόπους εἶπε παρηρησίᾳ ὅτι, οὐ δύναται πατριαρχεῦσαι κατὰ τὰ κεφάλαια ἐκεῖνα, ἅπανα ἕξ ἀπειρίας ὑπέγραψεν, ἀλλὰ μέλλει δοῦναι τῇ Ὑψηλῇ Πόρτᾳ παραίτησιν, καὶ ἐπανελθεῖν εἰς τὴν φίλην ἡσυχίαν. Οἱ δὲ ἐπίτροποι, ἐκπλαγέντες ἐπὶ τοῖς ἀπροσδοκῆτοις τούτοις λόγοις καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς βλέποντες, διστάζοντας (διότι οὐδὲ ἤρεσκεν αὐτοῖς

ἡ ἀγέρωχος ἐξουσία τῶν λαϊκῶν, κατεπαιρομένη οὕτω θρασέως κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἱερὰ ἀνιέρως διεξάγουσα), προσῆλθον τῷ Στεφάνῳ Βογορίδῃ, διηγούμενοι τὰ τοῦ πατριάρχου ἐπίορκα καὶ παράσπονδα. Ὁ δὲ, συναγανακτεῖν ὑποκρινόμενος, συνεβούλευσε τοῖς ἐπιτρόποις ὑπομεῖναι τὴν ἀποτυχίαν, ἐπισείων αὐτοῖς τὸν φόβον μήποτε ἡ βασιλεία, ἐρωτήσασα τὸν πατριάρχην καὶ μαθοῦσα διατὶ παραιτεῖται, ὀργισθῆ κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ὡς καινοτομίας εἰσαγόντων ἀνατριπτικὰς τοῦ βασιλικοῦ μπερατίου, καὶ τιμωρήσῃ τοὺς πρωταιτίους διὰ ποινῆς αὐστηρᾶς. Τότε φόβου πλησθέντες οἱ γενναῖοι ἐπίτροποι περιέκρυψαν ἑαυτοὺς, καὶ οὐδὲ γοῦ ἀντειπεῖν ἐτόλμησαν τῷ πατριάρχῃ, ἀρκεσθέντες ὅτι ἔμενον οἱ αὐτοὶ πάλιν ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ. Ὁ δὲ πατριάρχης, ἀποκαταστήσας τὸν Ἀλέκον Φωτιάδην γραμματέα τοῦ Κοινοῦ, ἐπανελαύσατο τῷ πεφιλημένῳ, παραδοὺς αὐτῷ ὅλην τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν φροντίδα τοῦ συμβουλευέσθαι περὶ πάντων τῷ Βογορίδῃ, καὶ ἔκτοτε πλατεῖα ἠνοιχθῆ ἡ ὁδὸς εἰς τὰς ἀδιακόπους μεταθέσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ τὰ βαρέα φιλότιμα, ὧν τὸ ποσὸν ἀπέκοπτε μὲν ὁ Φωτιάδης, παρακρατῶν δὲ τὴν τοῦ λέοντος μερίδα, ἐνεχείριζε τὸ περιλειπούμενον, ἐξ ἡμισείας, τῷ τε πατριάρχῃ καὶ τῷ Βογορίδῃ· ἐπολλαπλασιάσθησαν δὲ αἱ μετακινήσεις τῶν ἀρχιερέων ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε, καὶ θρόνος οὐδεὶς μητροπολιτῶν ἀνενόχλητος παρῆλθεν. Ἐπεδείκνυε δὲ ὁ Φωτιάδης τὰς μεταθέσεις ταύτας ὡς σωτηρίου τῇ Ἐκκλησίᾳ, διότι ἐκ τῶν ἀδιακόπων φιλοτίμων ἀπεπληρώθη ἐν δυσὶν ἔτεσι τὸ χρέος τοῦ Κοινοῦ ὅλον, καὶ, περισσεύσαντος τοῦ εἰσοδήματος, ἀπετέλεσθη, κατὰ πρῶτον ἰότε, ἀποθεματικόν τι κεφάλαιον ἐν αὐλικαῖς ὁμολογίαις. Αἱ ἐπαρχίαι ὅμως πᾶσαι κατεβαρύνθησαν, ἀπὸ μεγάλης ἄχρι μικρᾶς, καὶ γογγυσμὸς ἐγένετο οὐ μικρὸς, ἀλλὰ εἰς τὰ ὅλα τῆς βασιλείας οὐκ ἔφθανε.

Κατέλυσε δὲ ὁ Κωνσταντῖος τὰς ἐφορίας τῶν ἀρχιερέων, καὶ συνήνωσεν ἀπάσας εἰς ἓν ταμεῖον κοινόν, τῶν ὀκτὼ γεροντικῶν θρόνων· οἵτινες τοῦ ἐφορεύειν τοὺς ἔξω εἶχον τὸ δικαίωμα· συνέστη δὲ ἡ ἐφορικὴ κάσσα ἐν τῷ παρὰ τῆς πύλῃ τοῦ Πετρί-καπίου λιθοκτίστῳ οἴκῳ τῶν ἀγιορειτῶν, καὶ ταμίας μὲν διωρίσθη ὁ πρὶν τοῦ Κοινοῦ γραμματεὺς Ἰωάννης Πασπαλλῆς, γραμματεῖς δὲ καὶ σύμβουλοι ὅ τε κατόπιν Μελενίκου Διονύσιος, καὶ ὁ ἱεροδιάκονος Συνέσιος, καὶ ὁ τοῦ Νικομηδείας Παναρέτου γραμματικὸς Κωστάκης, καὶ διήρκεσεν ἡ Κάσσα αὕτη μέχρι τοῦ 1840, ὅτε πάλιν διηρέθη, καὶ ἐπενεμήθησαν ἐκάστῳ τῶν «γερόντων» αἱ ἐφορεῖαι, κατὰ τὸ πρῖν.

Συνέδραμε δὲ μεγάλως ὁ Κωνσταντῖος τῷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Ἀθανασίῳ πρὸς τὴν τακτοποίησιν τῶν ὑπερόγκων χρεῶν, εἰς ἃ τὸ κοινὸν τοῦ Παναγίου Τάφου ἦν περιπεπωκὸς ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς τῷ 1808 σωτηρίῳ ἔτει συμβάσεως πυροπολήσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀνοικοδομῆς αὐτοῦ, καὶ τῶν κατόπι κρισολογιῶν μετὰ τε τῶν δυτικῶν καὶ τῶν ἀρμενίων, καὶ τέλος τῶν κατὰ τὸ 1821 ἔτος συμ-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ

φορῶν, ἐξ ὧν καὶ οὐδὲ τόκους ἀποδιδόναι ἔξικανοῦν τὸ κοινὸν τοῦ Παναγίου Τάφου, καὶ ἀνακεφαλαιοῦν αὐτοὺς τοῖς δανεισταῖς, ἔφθασεν ἐπιβαρυνθῆναι εἴκοσι περίπου ἑκατομμυρίοις γροσίων. Τότε δὲ, κοινῇ τῶν προκρίτων τοῦ Γένους συμπράξει, μάλιστα δὲ τοῦ Στεφάνου Βογορίδου, ἀνενεχθείσης τῷ βασιλείῳ κράτει τῆς ἀνοικοδομήτου ἐκείνης τῶν χρεῶν ὑπερκορυφώσεως, καὶ τῶν προβληθέντων μέτρων ἐπιτραπέντων διὰ ἀνακτορικοῦ χατισεριφίου, ἐδωρήθησαν παρὰ τοῦ σουλτάνου Μαχμούδ καὶ 500 χιλιάδες γροσίων πρὸς ἐλάφρωσιν τῶν χρεῶν, καὶ μετὰ πομπῆς μεγάλης ἐκομίσθησαν εἰς Φανάριον, καὶ διεσαλπίσθη ἀπανταχοῦ τῆς ἐπικρατείας ἡ ἀνακτορικὴ μεγαλοδωρία δι' ἐγκυκλίων, καὶ ἔξαρχοι ἀπεστάλησαν εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν, ἐπὶ συλλογῇ βοηθείας. Τοῦτο δὲ καὶ τὸ κάλλιστον τῶν ἔργων τῆς πατριαρχίας τοῦ Κωνσταντίου.

Τὰ δὲ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀμελῶς ἦσαν διοικούμενα παρ' αὐτοῦ, ὅπως προσηκείνου τῷ Φωτιάδῃ, ὅστις, εἰς ἑαυτὸν συγκεντρώ-

σας πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, ἔπραττεν ἀδεῶς τὰ εἰς πλουτισμὸν ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ τὸν ἀνεπιδὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον Ἀφθονίδην, ὡς κιατίτην προσληφθέντα τῷ Πατριαρχεῖῳ, ἀπεμάκρυνε διὰ φθόνον, πείσας τὸν Βογορίδην κατηγορῆσαι αὐτοῦ ὡς ἀπειρου περὶ τὸ γράφειν. Τότε δὲ καὶ ὁ μὲν ἀνεπιδὸς ἐτράπη τὴν εἰς Ἑλλάδα μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Γεώργιος Ἀφθονίδης καὶ πρωτέκδικος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, χαίρειν εἰπὼν τοῖς λεηλατοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν, μετηνάστευσε πανοικεσία τῷ 1832, εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀποκατέστη ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἐν γήρατι βαθεῖ ἐτελεύτησε.

Κατὰ δὲ τὸ 1834 ἔτος, τοῦ Περτιέβ πασᾶ ὑπουργοῦντος ἐν τοῖς ἔξωτεροις, ὁ παρ' αὐτῷ εὐνοούμενος Παναγιωτάκης Ἀγγελόπουλος κόμισος, ὁ χωλὸς, σχετικὸς ὢν τῷ πρώην Τορνόβου Κωνσταντίῳ, καὶ προσκείμενος τῷ ὑπουργῷ, λιπαραῖς δεήσεσιν ὅπως διὰ τῆς συστάσεως αὐτοῦ κυβερνηθῆ διὰ τινος ἐπαρχίας ὁ πτωχὸς ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς, καὶ ἔχων ἀντιπράττοντα τὸν Βογορίδην²², ἔπεισε τὸν ὑπουργὸν ὅτι ὁ Κωνσταντῖος πατριάρχης, ὅλως ἀφωσιωμένος ὢν τοῖς ῥώσσοις, πράττει τὰ ἐκεῖνοις ἀρεστὰ, τοῦθ' ὁ καὶ διέθετο δυσνόως τὸν ὑπουργὸν κατὰ τοῦ Κωνσταντίου· διότι πᾶσαν ἄλλην κατηγορίαν ὡς συκοφαντίαν ἐκλαμβάνουσιν οἱ τοῦρκοι, τὴν δὲ περὶ φιλορωσσιζμοῦ συκοφαντίαν ὡς ἀληθῆ προσδέχονται πάντοτε. Πολυτίστωρ δὲ ὢν ὁ Παναγιωτάκης ἐδίδαξε τῷ Περτιέβ πασᾶ ἕπερ ἄλλοτε ὁ Νικόλαος Σοῦτζος, μέγας διερμηνεὺς τῷ τότε σαδραζάμῃ καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκεῖνου, ἀνήγγειλεν ὁ Περτιέβ πασᾶς τῷ σουλτάν Μαχμούτῃ ὅτι, ὁ πατριάρχης τῶν ῥωμαίων, ἀπειπὼν διὰ τὸ γῆρας, δέεται ἵνα παραιτηθῆ μὲν τοῦ θρόνου, κατοικήσῃ δὲ ἐν τῷ κατὰ Ἀντιγόνην οἴκῳ αὐτοῦ δεόμενος ὑπὲρ τοῦ ἀνακτος. Καὶ αἴφνης, μηδενὸς εἰδησιν λαβόντος, ἐπέστη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἀπεσταλμένος τῆς Πύλης μετὰ βουγιουρουλδίου διαλαμβάνοντος ὅτι, ἐγένετο δεκτὴ ἢ παραίτησις τοῦ πατριάρχου, καὶ ἠλεήθη αὐτῷ παρὰ τοῦ ἀνακτος ἡ ἄδεια ὅπως ἐν ἀναπαύσει κατοικήῃ τοῦ λοιποῦ ἐν τῷ κατὰ τὴν νῆσον Ἀντιγόνην οἴκῳ αὐτοῦ· ἡ δὲ Σύνοδος τῶν μητροπολιτῶν καὶ οἱ προὔχοντες τοῦ Γένους συνελθόντες ἐκλεξάτωσαν ἄλλον πατριάρχην, κατὰ τὰ νενομισμένα.

Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖος ἔμεινε ἐμβρόντητος, μηδὲ λέξιν τολμήσας ἀπαγγεῖλαι. Ὁ δὲ Περτιέβ πασᾶς, καλέσας παρ' ἑαυτῷ τὸν τε Στέφανον Βογορίδην καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην Νικόλαον Ἀριστάρχην, καὶ βλοσυρῶς προσβλέψας αὐτοῖς, ἐπέταξεν ἀποτόμως ὅπως τάχιστα, ἐπελθόντες εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, προσκομίσωσιν αὐτῷ ἄρξιον ἐκλογῆς τοῦ

πρώην Τορνόβου Κωνσταντίου, ἀντὶ τοῦ παραιτηθέντος πατριάρχου, εἰ δὲ μὴ, κάκιστα ἀπολεσθήσονται ἀμφότεροι. Τρέμοντες δὲ, ἐκεῖθεν κατέφθασαν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ τάχιστα συγκαλέσαντες τοὺς παρευρεθέντας ἀρχιερεῖς, οἵτινες τρεῖς μόνον ἦσαν (διότι καὶ ὁ Κων-

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς Κωνσταντίου Α'

σταντῖος ἀπέπεμψεν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν τοὺς λοιποὺς), καὶ τοὺς ὅσοι ἔτυχον ἐν Φαναρίῳ ἐκ τῶν λαϊκῶν, ἀνεκοίνωσαν αὐτοῖς τὴν ὑψηλὴν πρασταγὴν καὶ τὸν ἐπικρεμᾶμενον κίνδυνον, καὶ ἐν τῷ ἅμα συγκαθήσαντες ἐν τῇ αἰθούσῃ ὅπου τὸ εἰκονοστάσιον,²³ καὶ τὸν τουρκοπροβλήτον ὑποψήφιον, ἐλθόντα κατὰ διαμήνυσιν τοῦ ὑπουργοῦ, ἀναγορεύσαντες πατριάρχην, ἐβούλλωσαν τὸ σύνηδες ἄρξιον, καὶ ἀπελθόντες παρέδωκαν εἰς χεῖρας τοῦ ὑπουργοῦ, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καββαδοφορήσας ἀνέβη ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, πάντων ἀπορούντων,

1834 (αὐγούστου 18)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ Β', ὁ ἀπὸ πρώην Τορνόβου, ἀγράμματος καὶ ποταπὸς ἄνθρωπος· καὶ ἦλθε τότε καὶ παρέστη ὁ προβολεὺς αὐτοῦ Παναγιωτάκης, λέγων «λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας»· καὶ παρεκάθησεν ἔκτοτε ἀσυστόλως παραδυναστεύων, μηδενὸς ἀντιλέγοντος. Πρῶτον δὲ ἔργον ἔθετο ὁ Κωνσταντῖος ἵνα ὑποχρεώσῃ τὸν τε πατριάρχην Ἱεροσολύμων καὶ τὴν Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τὸ Σίναιον Ὄρος εἰς πληρωμὴν γροσίων 40 χιλιάδων τῷ Παναγιωτάκῃ, ὅστις καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ Α' ἀπαιτῶν αὐτὰ ὡς ἀντιμισθίαν τῆς εἰς Βλαχίαν ἐξαρχικῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ τῷ 1827 ἔτει (ὅτε μετὰ τοῦ Σισανίου Ἰωαννικίου ἀπεστάλη πρὸς παραλαβὴν τῶν ῥουμελικῶν μοναστηρίων, ἀφ' ὧν εἶχεν ἀποβαλοῦσα τοὺς γνησίους ἡγουμένους ἢ τοπικὴ διοίκησις ὡς ἐνόχους διῆθεν τῇ ἐλληνικῇ ἐπαναστάσει), ἀλλ' οὐχ εὕρισκεν εὐήκοα ὦτα, διότι, κἂν εἶχέ τι δίκαιον, ὄφειλεν ἀπαιτεῖν ἐκ τῶν ῥουμελικῶν μοναστηρίων διὰ δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς περιστάσεως ἐπλήρωσαν τὸ ποσὸν

τῶν 40 χιλιάδων γροσίων τὰ τρία προσκυνήματα, καὶ ἀπηλλάγησαν τοῦ σκολιοῦ πειρασμοῦ.

Ἄγενής δὲ ἄνθρωπος ὢν ὁ Παναγιωτάκης, ἐπεδείκνυεν ἑαυτὸν διὰ τρόπου χαμερποῦς κενοδοξίας· καὶ ἐν μὲν τῇ Συνόδῳ ἐκάθητο ὑπεράνω τῶν ἀρχιερέων, προστάσων μᾶλλον ἢ γνωμοδοτῶν, ἐν δὲ τῇ ἔκκλησίᾳ κατελάμβανε τὸ στασίδιον τοῦ πρωτοθρόνου ἀρχιερέως, καὶ διὰ ταῦτα ἐμισεῖτο μᾶλλον, ἢ διὰ τὰς ἀργυρολογίας, αἵτινες ἄλλως ἦσαν πολλῶ μετριώτεροι τῶν τοῦ Φωτιάδου καὶ Βογορίδου· τούτους δὲ καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην, καὶ εἴ τινα ἄλλον, εἶχε μεμακρυσμένους, οὗ ἕνεκα καὶ ἐλύσων κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἰσχυρὸν οὐδέν.

Ἐνεργείᾳ δὲ τοῦ Παναγιωτάκη, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν, προσκληθεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα ὁ πατριάρχης Κωνσταντίας, καὶ παροπλῆς τῷ σουλτάνῳ, ἐτιμήθη διὰ παρασήμου ἀδαμαντοκολλήτου Νισάν-Ἰφτιχάρ, καὶ ἐν παρατάξει προεπέμφθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐφερε δὲ τὸ παράσημον καὶ ἐν ταῖς ἔκκλησιαστικαῖς χοροστασίαις προσαρτιώμενον ἐπὶ τοῦ μανδύα πρὸς ἀριστερὰν, καθ' ἣν ὥραν πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ περιβάλλεται ὁ πατριάρχης τὸν μανδύαν, ὁ δὲ ἀρχιδιάκονος ἐπεφώνει τὸ δαβιτικὸν «Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν· καὶ ἰδέτωσαν οἱ μισοῦντές με καὶ αἰσχυνθήτωσαν· ὅτι Σὺ, Κύριε, ἐβοήθησάς μοι, καὶ παρεκάλεσάς με.»

Προσλαβὼν δὲ καὶ τινὰς τῶν τέως μὴ εἰσακουομένων λαϊκῶν, ἐνήργησε, δίχα εἰδήσεως τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου, ἀνατροπὴν τοῦ τῆς χρεωλυσίας τρόπου, ἐξαπατήσας τὴν βασιλείαν, ἢ μᾶλλον τὸν Περτιέβ πασᾶν, καὶ ἐλπίσας διὰ τούτου δρᾶσθαι τινος ποσότητος χρημάτων, ἀλλ' οὐκ ἐπέτυχε τοῦ ὅπερ ὠνειροπόλει²⁴. Ὁ δὲ τούτων τῶν σκευωρημάτων ὄργανον γενόμενος πατριάρχης Κωνσταντίας, ἀναισθητῶν, οὐδὲ ἐννόει τίνα τὰ γινόμενα.

Ἀφίκετο δὲ τότε πρῶτον καὶ ὁ τῶν σέρβων ἡγεμῶν Μιλόσκης Ὁβρένοβικ, καὶ, πρὸς πλείσταις ἄλλαις μεγαλοδωραῖς, ἔδωκε βοήθειαν τῷ Κοινῷ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας 50 χιλιάδας γροσίων καὶ ἑτέρας σὺθις πενήκοντα τῷ Κιβωτίῳ τοῦ ἐλέους, (ὄθεν;) καὶ ὠρίσθη ἔκτοτε ὅπως, ἐν ἐκείτῳ ἔτει, κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτόκλητου, ἐπιτελῆται πατριαρχικὴ λειτουργία ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ σερβικοῦ λαοῦ.

Μὴ φέροντες δὲ τὴν τυραννίδα τοῦ τε ἀγγραμμάτου καὶ ἡλιθίου πατριάρχου καὶ τοῦ ἀγενεῦς κομίσου Παναγιωτάκη οἱ τε ἄλλοι πάντες ἀρχιερεῖς τε καὶ λαϊκοὶ, καὶ μάλιστα οἱ τὰ πρῶτα φέροντες, ὅ τε Στέ-

φανος Βογορίδης καὶ ὁ μέγας λογοθέτης Νικόλαος Ἀριστάρχης, καὶ ἐλπίζοντες ἑκάτερος δρᾶσθαι τῆς ἀπίνης (;) τὸν Κωνσταντῖον ἐξωθήσασιν τοῦ θρόνου, συνέθεντο μετὰ τῶν ἀρχιερέων, ὅπως παντὶ τρόπῳ καταπαλαίωσιν τὸν τυραννοῦντα. Ὡς δὲ ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας προκειμένου ἀγῶνις μεγάλου κατὰ τοῦ μὴ διὰ τῆς θύρας εἰσελθόντος, ἀλλ' ἀλλαχθὲν ἀναβάντος ἐπιβάτου, ἐπέβαλον ἔρανον ἐπὶ πάσης τῆς ἀρχιερατικῆς ὁμηγύρεως, βαρὺν μὲν καὶ δυσβάστακτον, ἀφευκτον δὲ, ὡς ἔλεγον, εἰς ἐξοικείωσιν προσώπων ἰσχυρῶν συντελεσόντων εἰς ἐκδίωξιν τοῦ τυράννου. Ἐξοικειωσάμενοι δὲ διὰ προσφορᾶς 200 χιλιάδων γροσίων ἑκατέρῳ τῶν δύο τότε μαπεγιντζίδων τοῦ σουλτάνου Ριζᾶ βέη καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ βέη, καὶ ἑτέρων 200 χιλιάδων τῷ Ἀκίφ πασᾶ, ὅστις διεδέξατο τὸν Περτιέβ πασᾶν εἰς τὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἔμπουργεῖον, προαχθέντα εἰς τὸ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ διομασθέντα δαχλὴ ναζιρί, προσήνεγκον δι' αὐτῶν τῷ σουλτάνῳ κοινήν ἀναφορὰν κατὰ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίου καὶ τοῦ παραδυναστεύοντος αὐτῷ Παναγιωτάκη τουτουντζῆ (ὡς ἐλοιδόρουν αὐτὸν, αἰνίτην ὄντα καὶ υἱὸν καπνοπώλου), πλεῖστα ὅσα καταλέγοντες ἄλλα τε, καὶ ὅτι ἀγράμματος ὢν ὁ πατριάρχης ἠγνόει τὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν, καὶ οὐδὲ ἀναγνῶναι τὰς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως εὐχὰς ἦν ἱκανός· συνεργείᾳ δὲ τῶν δύο μαπεγιντζίδων, ἐπέταξεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἔξωσιν τοῦ Κωνσταντίου καὶ τὴν ἐκλογὴν νέου πατριάρχου, χαριζόμενος ἅμα καὶ τῷ Μιλόσ-βέη, ὅστις, παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἵνα συνδράμῃ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, πεντακισχίλια φλωρία αὐστριακὰ ὑπέρπυρα, προσκομίσας τῇ προτεραῖᾳ, ἔθετο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπέδωκεν ἱκετηρίαν ἐξαιτούμενος τὴν ἔξωσιν τοῦ πατριάρχου, ὡς μὴ κανονικῶς ἀναβάντος τὸν θρόνον· ἐπείσθη δὲ εἰς τὸ ἔργον παρὰ τοῦ τότε μὲν προέδρου Ἀγκύρας, πρότερον δὲ Οὐζίτζης μητροπολίτου Γερασίμου, γνωστοῦ τῷ Μιλόσ-βέη ἐκ πολλοῦ, ὃν καὶ ἠπάτων οἱ πολύτροποι πρωταγωνισταὶ δι' ὑποσχέσεων ὅτι αὐτὸς ἐκλεγθήσεται ὡς πατριάρχης. Καὶ ὁ μὲν Περτιέβ πασᾶς, λαβὼν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τὴν βασιλικὴν προσταγὴν καὶ ἐκπλαγεὶς, ἐπλήσθη θυμοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἠδύνατο ἀντιπρᾶξαι· τόσον δὲ μόνον ἔπραξεν, ὅτι τὸν πατριάρχην Κωνσταντῖον, ἐν τιμῇ ἄρας ἐκ τοῦ Πατριαρχείου, ἐπέτρεψεν οἰκεῖν τὴν ἐν Μεγάλῳ-Ρεύματι ἰδιόκτητον ἑαυτοῦ οἰκίαν, ἐνθα κατῴκει καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, μονογενῆ θυγατέρμ ἔχων, τὴν ἔπειτα συζευχθεῖσαν τῷ καθηγητῇ Φιλαλήθει.

Ἦδη δὲ, καταβληθέντος καὶ ἐκποδῶν γενομένου τοῦ ἐπιβάτου,

καὶ τοῦ παραδυναστεύοντος αὐτῷ χωλοῦ κομίσου Παναγιωτάκη Ἀγγελοπούλου, συνήλθον οἱ τε ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἐπίτροποι καὶ προὔχοντες, καὶ ἐκ τῶν συντεχνιῶν οἱ πρωτομαγίστροι, ἐν τῷ Μεγάλῳ Συνοδικῷ, καὶ ὁ μὲν Στέφανος Βογορίδης, θέλων πατριαρχεῦσαι τὸν Καισαρείας Παῖσιον,²⁵ ὁ δὲ λογοθέτης Ν. Ἀριστάρχης τὸν Σερρῶν Γρηγόριον, οἱ τῆς Σερβίας δεπουτάτοι τὸν πρίν Οὐζίτζης καὶ τότε Ἀγκύρας Γεράσιμον, συμπλέκονται ἐν λόγοις, καὶ ὕβρеси πικραῖς καὶ λοιδορῆσι ἀπέπλυναν ἀλλήλους, καὶ βοαῖς ἀτάκτοις τῶν παρστώτων ταλαντευθείσης ἐπὶ πολλὴν ὥραν τῆς ἐκλογῆς, τέλος ἐξενίκησεν ἡ ψῆφος ὑπὲρ τοῦ Σερρῶν Γρηγορίου, καὶ ἐσφραγίσθη τὸ σύνθηδες ἄρξιον καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πόρταν, καὶ ἐπικυρωθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς ἐκλογῆς, ἐστάλησαν ἑξαρχοὶ προσκαλέσοντες ἀπὸ Σερρῶν τὸν ἐλεγέντα εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὰ δὲ πρὸς ἀπέλασιν τοῦ ἐπιβάτου συναχθέντα ἐκ τῆς ἐπιβληθείσης τοῖς ἀρχιερεῦσιν εἰσφορᾶς, συμποσωθέντα εἰς ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων, οὐκ ἐλήρκεσαν εἰς τὸ κορέσαι τοὺς πάντας· διότι, παρὰ τοὺς ὀθωμανοὺς δυνάστας, περιέλαβε τὸ *κατάστιχον* καὶ τοὺς ἀγωνισαμένους, τὴν δὲ τοῦ λέοντος μερίδα ἔλαβεν ὁ πρωταγωνιστῆς μέγας λογοθέτης Ν. Ἀριστάρχης, καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, καὶ ἡ θεραπεία πᾶσα μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων. Καὶ ἐγένετο τὸ ποσὸν ὅλον ἐν ἑκατομμύσιον καὶ 500 χιλιάδες. Μὴ ἔχοντες δὲ πόθεν ἀποπληρῶσαι τὰς λειπομένας 400 χιλιάδας, ἐπεφόρτισαν αὐτὰ εἰς βάρους τοῦ Κοινοῦ μετὰ τὴν ἔλευσιν καὶ τὸν ἐνθρονισμόν τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου Γρηγορίου, ὅστις πρῶτος καὶ τὸ τακτικὸν ὄνομα Σ' ἤγαγεν εἰς χρῆσιν, μὴ ὄν ἐν ἔθει παρὰ τοῖς προκατόχοις πατριάρχαις, ὅτι μὴ ὄν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς συγγραμμασιν.

1835 (σεπτεμβρίου 2)

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἦν νεώτατος ὅτε ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον ἄγων τὸ 36^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀξιοπρεπὴς ἀνὴρ, καὶ σπουδοῖος, καὶ ἀρχικός· ἔπασχε δὲ συχνάκις ὑπὸ ἡμικρανίας, καὶ κατέκειτο ὀλόκληρον ἔβρομάδα πολλάκις ἄσιτος ἐν τῇ κλίνῃ. Ἄμα δὲ ἀναβὰς τὸν θρόνον, ἐπελάβετο τοῦ κατὰ τῶν ἱεροποστόλων τοῦ προτεσταντισμοῦ ἀγῶνος, καὶ, συναγαγὼν περὶ ἐκείτων διδασκάλους τινὰς, οἷον τὸν ἱεροκήρυκα Εὐσέβιον, τὸν πρῶτον Ρεθύμνης Ἰωαννίκιον,

τὸν ἀγιορείτην Λιονίσιον, τὸν ἀγιοταφίτην Φιλήμονα, καὶ εἴ τινα ἄλλον, οὓς καὶ ὠνόμασεν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπὴν, κατεγίνετο νυκτὸς καὶ ἡμέρας συγγράφων μετ' αὐτῶν ἐγκυκλίους κατὰ τε τῶν λουθηροκαλβίνων καὶ τῶν παπιστῶν, καὶ ἐπὶ ἄμβωνος ἔβαλε κηρύττειν τὸν Εὐσέβιον καὶ τοὺς ἄλλους ἱεροδιδασκάλους, καὶ ἀνασκευάζειν τὰ τῶν λουθηροκαλβίνων, οἵτινες τότε πολυτρόπως ἐπεβούλευον τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν τε τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ καὶ ἐν Ἑλ-

*Ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῷ
καὶ δὴ καὶ ἐκδοθέντες
τὸ (αὐτῷ) Κωνσταντῖν
Γρηγορίου*

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Γρηγορίου

λσίδι, καὶ διέφθειρον τὰς ἀκοὰς τῶν πιστῶν, καὶ προσηλυτίζειν ἐπειρῶντο τοὺς ἀφράκτους διὰ τῶν ψευδοδιδασκαλιῶν. Δοὺς δὲ ὅλον ἑαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὁ Γρηγόριος, ἀφῆκε τὰς τῆς Ἐκκλησίας ἡνίας εἰς τὸν παραδυναστεύοντα αὐτῷ μέγαν λογοθέτην καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Σωτήριον Καλλιάδην, καὶ τὸν Κεστενδηλίου Ἀρτέμιον, οἵτινες ἀφειδῶς καὶ ἐλεηλάτουν τὰς ἐπαρχίας, ἐξωθοῦντες καὶ μετατιθέντες ἀρχιερεῖς καὶ ἀδρῶς ἀργυρολογοῦντες, καὶ μηδένα τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων ἀφέντες ἀτάραχον. Ἦν δὲ τότε ὁ μέγας λογοθέτης ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἀνδρικής ἡλικίας, τολμηρὸς καὶ πυρώδης καὶ θράσους πεπληρωμένος, καὶ παρὰ τοῖς κρατοῦσιν εἰσχωρῶν καὶ εὐνοούμενος, καὶ ὡς καπικεχαγῖας τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας ἀντίρροπον κεκτημένος δύναμιν τῆ τοῦ ἀντιπάλου Στεφάνου Βογορίδου, ἡγεμόνος τῆς Σάμου καὶ καπικεχαγῖα Μολδαβίας· ἐλέγετο δὲ ὅτι, οὗτος μὲν ἔπραττε τὰ τῶν ἀγγλων, ἐκεῖνος δὲ προσέκειτο τοῖς ῥώσσοις, καὶ ὅτι διὰ τῆς αὐτῶν προστασίας διέφυγε τὴν ὀργὴν τοῦ τε Μιλὸς-βέη, ὃν ἐφενάκισεν ὑποσχεθεὶς ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῆς πατριαρχείας ἔσται ὑπὲρ τοῦ Γερασίου, καὶ τοῦ Περτέβ πασᾶ, καθ' οὗ ἀντεστρατεύθη, ἐξωθήσας, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, διὰ τῶν μαπεγιντζίδων. τὸν εὐνοούμενον πατριάρχην Κωνσταντίον, καὶ ἔξορίσας εἰς Αἶνον τὸν Παναγιωτάκη Ἀγγελόπουλον²⁶.

Ἐβαλε δὲ χεῖρα καὶ εἰς ἐπισκευὴν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ὁ πα-

τριαρχης Γρηγόριος, και ἔδαπανήθησαν ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ, ποριζομένου ἐκ δανείων, ὑπὲρ τὰς 400 χιλιάδας γρόσια, ἐξ οὗ δὴ και τὸ χρέος τοῦ Κοινοῦ, ἔπερ ἤδη ὑπῆρχεν ἐντελῶς ἀπεσβεσμένον, ἤρξατο πάλιν κορυφοῦσθαι, διότι και ἡ δαπάνη ἀφειδῶς ἐγίνετο, και τὰ πάντα ἦσαν ἐν διαρπαγῇ και λεηλασίᾳ· οὕτω δὲ και τὸ ἀπὸ 30 ἐτῶν καλῶς συνεστημένον Κιβώτιον τοῦ Ἑλέους, ἐξ οὗ καιτὰ τε μῆνα και καιτὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων και τοῦ Πάσχα διενέμοντο βοήθειαι τοῖς πτωχοῖς, θέλων ἐπιδεικτικωτέρας τὰς ἐλεημοσύνας, ὁ Γρηγόριος ἐξεκένωσεν ἐντὸς δύο ἐτῶν, συνεργοὺς ἔχων τοὺς περὶ τὸν μέγαν λογοθέτην, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ ἀρπάζειν ἔργον εἶχον, θαμίζοντες ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, και καιτεπόθησαν λοιπὸν τὰ ἐκ 300 χιλιάδων κεφάλαια τοῦ Κιβωτίου, και ἐπεβλήθη εἰς τὸ Κοινὸν τὸ δαναίσειν ἀνεπιστρεπτὶ τῷ Κιβωτίῳ, δανειζόμενον σὺν τόκῳ παρὰ τῶν τυχόντων· και ἀνεκεφαλαιοῦντο οἱ τόκοι, ὡς μὴ ἐπαρκουσῶν τῶν κυρίων και [τῶν] τυχηρῶν προσόδων τοῦ Κοινοῦ, και ἡ σπατάλη ἦν εἰς τὸ ἔπακρον. Ὁ δὲ πατριαρχης Γρηγόριος, μηδὲως προσέχων τοῖς γινομένοις, ἠσχολεῖτο περὶ τὰς ἐγκυκλίους, και ἔβαφε χολῇ τὸν κάλαμον καιτὰ τῶν λουθηροκαλβίνων, ἕως οὗ ἐξηγέρθη καιτ' αὐτοῦ ἡ ἀγγλικὴ Δύναμις και ἐνήγαγεν αὐτὸν ὡς ἐξυβρίσαντα τὴν βασιλικὴν μεγαλειότητα. ἐν οἷς ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐν Ἑπτανήσῳ περὶ τῶν βαθμῶν τῶν συνοικεσίων· δικασθεῖς παρ' ἐκτάκτου δικαστηρίου ἐκ μεγιστάνων τῆς βασιλείας, καιτεκρίθη και ἐγένετο ἔκπτωτος τοῦ θρόνου, κελεύσει βασιλικῇ, μηδενοδς τὸ παράπαν προαισθομένου τὸ συμβησόμενον.

Και σχολεῖον θεολογικὸν ἐπεχείρησε συστήσαι ἀντικρὺ τοῦ Πατριαρχείου (ὅπου τανῦν ἦ Μ τοῦ Γένους Σχολή)· και διήρκεσεν ἡ Σχολὴ ὀλίγον τινα καιρὸν, και διελύθη. Τότε δὲ και ὁ Καῖριςμὸς ἐφάνη ἐν Ἑλλάδι, και καιτεκρίθη παρὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας²⁷.

Ἐκχωρήσαντος δὲ τοῦ πατριαρχου Γρηγορίου, πάλιν ὁ μέγας λογοθέτης, παρασκευάσας ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τινας τῶν αὐθαδεστέρων τῆς κατωτάτης τάξεως ἀνθρώπων, και καιτασοφισάμενος τοῦ Βογορίδου και τῶν σὺν αὐτῷ, ἀνέδειξε πατριαρχην, πριν ἢ συνείδωσι πάντες οἱ προὔχοντες, τὸν Νικομηδείας Ἄνθιμον, προὔποσχεθέντα δοῦναι τὸν θρόνον τῆς Νικομηδείας τῷ συμπράξαντι πρὸς τὴν εὐόδωσιν τοῦ τεχνάσματος τῆς ἐκλογῆς πρῶην Ἀμασειας Διονυσίῳ. Ὁ δὲ Βογορίδης και ἄκων ἠσπάσατο τὴν σιωπὴν, ὁμώσας ἐκδίκησιν.

1840 φεβρουαρίου 20

Ἄνέβη λοιπὸν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου

ὁ ἀπὸ Νικομηδείας ΑΝΘΙΜΟΣ ὁ Δ', ἀνὴρ ἀγαθῆς μὲν προαιρέσεως και γραμμάτων μέτοχος, ἀδρανῆς ὅμως και ἀνεπιτήδειος εἰς πηδαλιουχίαν τηλικαύτης ὀλκάδος. Ἀφῆκε δὲ και αὐτὸς πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ και τοῖς περὶ αὐτὸν, δι' ὧν και διεξήγοντο πᾶσαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις και ἦν ἡ πατριαρχεία αὕτη ὡς τις συνέχεια τῆς τοῦ Γρηγορίου. Τὰ δὲ τοῦ Πατριαρχείου ἐσωτερικὰ, και ὅσα ἐν τῇ Πρωτοσυγκελλίᾳ και Ἀρχιδιακονίᾳ συνήθως διεξάγονται ἀφῆυεν ὁ πατριαρχης εἰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γεωργάκη Βαμβάκη, και ἐσιώπα ἐν ταῖς τῶν ἀδικουμένων καιταραυγαῖς, μὴ τολμῶν ἐλέγξει τὸν ἀδελφόν.

ΑΝΘΙΜΟΣ

Τότε δὲ και τρεῖς ἀρχιερεῖς, προκαθαιρεθέντες και ἐξοριοθέντες ἐπὶ Γρηγορίου, ὡς ῥαδιουργήσαντες καιτ' αὐτοῦ, ἦτοι ὁ Πόσνας Ἰγνάτιος, ὁ Ἐρσεκίου [Προκόπιος] και ὁ Δημητριάδος [Ἰωσήφ] ἀπαλλαγέντες δι' ἐξωτερικῆς χειρὸς ἀπὸ τῆς ἐξορίας, ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν και ἐκάθησαν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν, μένοντες ὑπὸ καιθαίρεσιν· πολλάκις δὲ προσπεσόντες και αἰτησάμενοι ἀθώωσιν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπέτυχον²⁸.

Τούτους γοῦν ὁ Βογορίδης ὀδηγήσας δια τοῦ τότε Κυζίκου Ἄνθι-

μου, πρὸ πολλοῦ πατριαρχειῶντος, καθῆκεν εἰς τὸ ἐπιδοῦναι τῷ ἀνακτι λίβελλον κατὰ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου καὶ τοῦ μεγάλου λογοθέτου, διαλαμβάνοντα μυρίας τε ἄλλας κατηγορίας ἐναντίον ἀμφοτέρων, καὶ οὗτοι αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀρχιερεῖς ἀπεγύμνωσαν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν. Τοῦτον δὲ τὸν λίβελλον, ἐν μιᾷ παρασκευῇ, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἐτέλει τὴν μεσημβρινὴν προσευχὴν ἐν Ἐγιοῦπ, σταθέντων τῶν τριῶν ἀρχιερέων ἐν μιᾷ γωνίᾳ καὶ ὑψηλῇ τῇ χειρὶ ἀνατείναντος τὴν ἀναφορὰν τοῦ τολμηροτέρου αὐτῶν Σαμακοβίου ²⁹ Ἰγνατίου, ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς καὶ στὰς ἔφιππος ἀνέγνω· ἦν δὲ τὸ ἔγγραφον σύντομον· στραφεῖς δὲ ἅμα ἐπέταξεν ὅπως ἀμφοτέροι, ὅ τε πατριάρχης καὶ ὁ μέγας λογοθέτης, ἐκπέσωσι τῆς ἀξίας αὐτῶν, καὶ ἄλλος ἐκλεχθῆ πατριάρχης. Τὸ δὲ βασιλικὸν πρόσταγμα, αὐθωρεὶ καταφθάσαν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, ἀνεκοινώθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Καὶ ὁ μὲν λογοθέτης ἀπεκρύβη ἐντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης Ἀνθίμος ἀπεχώρησε τοῦ θρόνου· καὶ ἐξελέγη ἀντ' αὐτοῦ

1841 (μαΐου 6)

ὁ ἀπὸ Κυζίκου ΑΝΘΙΜΟΣ ὁ Ε', γανοχωρίτης, παχύσαρκος καὶ ἀδηφάγος ἄνθρωπος, καὶ οὐδὲν ὑγιές. Ἀπολαβὸν μέντοι τὴν δόξαν, ἦν ἐπόθει, μικρὸν ἀπώνατο· διότι, μετὰ μῆνας τινάς, νόσῳ περιπεσὼν, ἐκ τῆς γαστρομαργίας, καὶ μεταβὰς εἰς Ὑψωμαθεῖα καὶ μηδὲν ὤφε' ἠθεῖς, ἀπέθανε μετὰ ἐν ἔτος καὶ μῆνας δύο, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν. Ἐξελέγη δὲ

1842 (ἰουνίου 12)

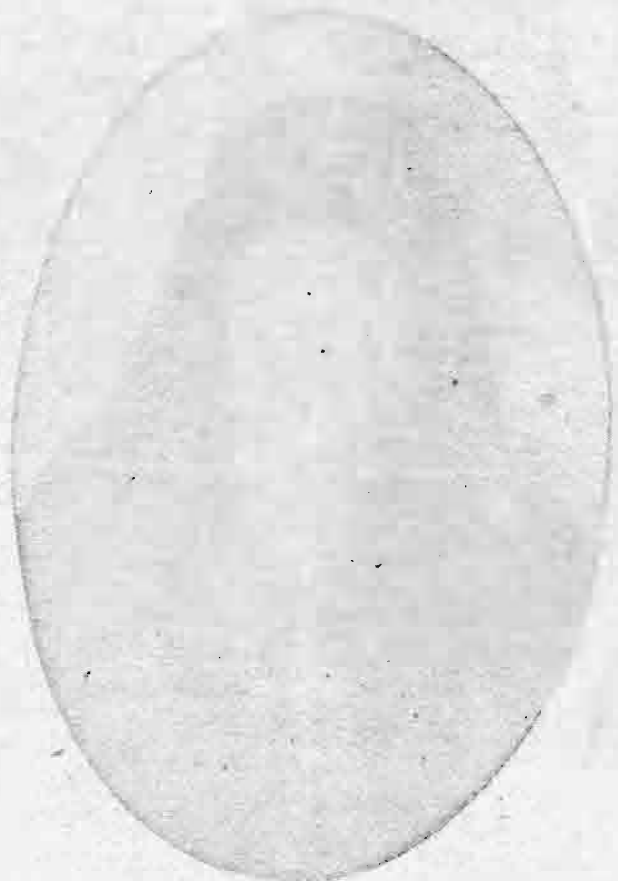
ΓΕΡΜΑΝΟΣ ὁ Δέρκων, χρηστὸς ἄνθρωπος καὶ ροπήν ἔχων πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ζηλωτὴς τῆς βελτιώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΙΣ — Ἐνταῦθα λήγει τὸ περισπούδαστον ἀποσημείωμα τοῦτο, οὗ εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα, πρὸς τὰ ἄνω, εἰς τὸν Ἀνθίμον Ε' ἢ εἰς τὸν Γερμανὸν Δ' ἀναφερόμενα, ταῦτ' ἀναγινώσκονται, διαγεγραμμένα

«Ὁ μακαρίτης εἶχεν, ὡς ἔλλην, ζωηρὸν αἴσθημα πατριωτισμοῦ καὶ ἐθνικῆς φιλοτιμίας, πλὴν δὲν ἤνοιγε τὰ ὦτα εἰς τὰς παραδοξολογίας τῶν πατριωτῶν ἐκείνων, οἵτινες, ἐπικαλούμενοι ὀνόματα ἡρώων τῆς ἀρχαιότητος, ἀποδίδουσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος προορισμὸν κοσμοκρατορίας».

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ
ΠΙΝΑΚΑ

1 σημείωσις σελίδος 5.

Παρά τῇ πύλῃ τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ὑπῆρχε μέχρι τοῦ 1826 σταθμὸς ἀστυνομικὸς, ὡς σήμερον λέγομεν, δηλαδὴ γενιτσαρικός, εἰς ὃν μικρὸς τις ἀριθμὸς αὐτῶν διέμενον ὑπὸ ἓνα ἀρχηγόν—τσορματζίην—μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ—νεφεριῶν—Τὸ γενιτσαρικὸν τοῦτο σῶμα ἀπέτελει φρουράν καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ Φαναρίου. Ἄλλὰ γενιτσαροὶ φρουροὶ διέμενον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Πατριαρχείῳ δύο τρεῖς, ἐνίοτε καὶ πλείονες, διότι καὶ μεταξὺ τῶν πατριαρχικῶν κλητῆρων ὑπῆρχον τοῦρκοὶ γενιτσαροὶ, καὶ μεταξὺ τῶν πατριαρχικῶν γραμματέων ἠρεθμεῖτο «κατίπης»—δηλ. γραμματεὺς—τοῦρκος, ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ βασιλείου τῶν ἐλλήνων. Περισσότερον ἢ να εἴπωμεν ὅτι καὶ κλητῆρας ἑλληνας εἶχε τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινοπόλεως, καὶ γραμματέα τῆς τουρκιστὶ διεξαγομένης ἀλληλογραφίας=κατίπην=ἑλληνα· ἀλλ' ἔπρεπε ἢ να συνυπάρχωσι καὶ τοῦρκοι.

2 σημ. σελ. 5.

Τὰ κατέναντι τῆς πύλης ταύτης καὶ ἐν γένει τοῦ μικροῦ πατριαρχικοῦ οἴκου οἰκίματα τὰ μὲν ἐκρημνίσθησαν ἐκ τῆς παλαιότητος, τὰ δὲ κατηδαφίσθησαν, ἀγορασθέντα ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, πρὸ τριακονταπέντε σχεδὸν ἐτῶν. Τὰ γήπεδα αὐτῶν μετετράπησαν εἰς στενὸν καὶ μακρὸν, ἀλλὰ κομπὸν, κηπάριον. Αἱ οἰκίαι αὗται, ὧν τὰ γήπεδα μετετράπησαν εἰς κήπον, ἦσαν, ἂν ἀκριβῶς ἐνθυμῶμαι, πέντε, καὶ πλησίον αὐτῶν, πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, ἀπαντικρὺ τούτου, ἠγείρετο ἄκομπος καὶ σανιδόφρακτος ὁ δῆθεν στρατῶν—ἐλεεινὸν δηλαδὴ παρὰπήγμα—τῶν πατριαρχικῶν πυροσβεστῶν, τριάκοντα μέχρι τριάκοντα πέντε, μισθὸν λαμβανόντων πρὸ χρόνων μὲν ἀπὸ τοῦ ταμείου τοῦ ναοῦ, κατόπι δ' ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου, γλισχρον· διότι μετήρχοντο καὶ ἄλλας ἐργασίας. Τὸ ρυπαρὸν παρὰπήγμα κατεδαφίσας ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ Γ', τῷ 1879, ἤνοιξε πλατεῖαν εὐρύχωρον ἐναντι τοῦ ναοῦ, καὶ νέον ὑποδόμησε παρὰπήγμα εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον. Ἦν δὲ Ἅγιος Ἀθανάσιος σειρὰ τεσσάρων μικρῶν οἰκίσκων, ὅπου διέμενον ἀρχιερεῖς ἢ ἄλλοι κληρικοὶ, στερούμενοι τῶν πρὸς συντήρησιν. Τῷ 1898 ὁ πατριάρχης Κωνσταντίνος Ε' ὁ Βαλλιάρχης, κρημνίσας τοὺς οἰκίσκους καὶ περιλαβὼν τὸν χώρον αὐτῶν εἰς τὸν περίβολον τῆς οἰκοδομῆς τῆς σχολῆς Μαρασλῆ, παρὰ τὸν πατριαρχικὸν οἶκον,—ἠγείρεν ἀλλοῦ τὸ πυροσβεστικὸν οἶκημα.

3 σημ. σελ. 6

Ἢταν λέγομεν «Κοινόν»—διὰ τοὺς τότε χρόνους—ἐννοοῦμεν ὄχι μόνον τὸ

ταμείον τοῦ Πατριαρχείου, τὸ μετὰ ταῦτα κληθὲν ἔθνικόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην οἰκοδομήν, ἐν ἣ συνεδρίαζον καὶ τὰ γραφεῖα αὐτῶν εἶχον ἐγκατεστημένα οἱ πρόκριτοι τοῦ ἔθνους, οἱ μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς συνόδου συμεριζόμενοι τὴν διοίκησιν καὶ διαχειρίσιν τῶν τε κοινῶν χρημάτων καὶ τῶν κοινῶν καταστημάτων, ναῶν καὶ νοσοκομείων, καίτοι τὴν ἐγγυτέρω καὶ ἄμεσον ἐπιμέλειαν αὐτῶν εἶχον ἴδιοι ἐπίτροποι, τῶν δὲ σχολείων τῶν κατ' ἐνορίας οἱ τῶν ναῶν ἐπίτροποι· πλὴν τῆς πατριαρχικῆς ἡμῶν ἀκαδημίας, τῆς μετὰ ταῦτα Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς, ἧς ἔφοροι ὑπῆρχον ἴδιοι, κοινῶς ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ ἐκλεγόμενοι. Οἱ πρόκριτοι οὗτοι τοῦ Γένους, ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ λεγόμενοι, εἶχον καὶ σφραγίδα ἰδίαν καὶ ταμείον καὶ γραφεῖον, καὶ γραμματεῖς καὶ ταμίας ἐργαζομένους ἐπὶ μισθῷ. Καὶ ὄχι μόνον οἱ «ἐπίτροποι» οὗτοι ἐλέγοντο «τοῦ Κοινοῦ» μέχρι τοῦ 1862, ὅτε τὰς ἐργασίας αὐτῶν διεδέξαντο τὰ λαϊκὰ ὀκτὼ μέλη τοῦ λαϊκοῦ τῆς σήμερον Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, ἀλλὰ καὶ ὁ γραμματεὺς αὐτῶν, ὁ Γιάγκος λόγου χάριν, ἢ ὁ Γεωργάκης, τοῦ Κοινοῦ, ἄνευ ἐτέρου τινὸς ὀνόματος διασταλτικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ κλητὴρ ἢ ὁ ὑπὲρ αὐτῶν ὁμοίως. Προσθετέον ὅτι τοῦ Ἁγίου Τάφου οἱ ἐν Κωνσταντινῶν ἐπίτροποι (λαϊκοὶ) καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ κοινῶς ἐλέγοντο Κοινὸν τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐπίσης καὶ ἐν μοναῖς ἀγιορειτικαῖς παλαιότερον ἐλέγετο Κλινὸν τὸ τε ταμείον καὶ τὰ γραφεῖα τῶν διοικούντων τὴν μονὴν «γερόντων» ἐπιτρόπων.

4 σημ. σελ. 6

Καὶ ἡ οἰκία αὕτη, παρ' ἡμέραν ἐτοιμόρροπος ἀποβαίνουσα, ἐκρημνίσθη πρὸ ὀλίγου, χρησιμοποιοῦμεθα ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ 1882 ὡς καταγόνιον ἑκατον ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν πτωχῶν, μὴ ἔχόντων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι. Ἦν οἰκία εὐρυχωροτάτη, δύο ἔχουσα πατώματα, ἐκτὸς τοῦ τῆς αὐλῆς, καὶ δωμάτια τρία παμμεγέθη, ἐν εἰς τὸ μεσαῖον καὶ δύο εἰς τὸ ἄνω πάτωμα, χωροῦντα μέχρι 250 μαθητῶν ἐν ἀνέσει, δύο μικρότερα εἰς τὸ μεσαῖον πάτωμα, διὰ 40-45 μαθητῶν, ἐν διευθυνητῆριον εἰς τὸ ἄνω πάτωμα, καὶ τρία ἕτερα μικρότερα εἰς τὸ μεσαῖον, ὡς καὶ δύο ἐν τῇ αὐλῇ, τὸ ἐν διὰ τὸν θυρωρὸν καὶ τὸ ἕτερον πρὸς κατοικίαν δύο, τριῶν, πτωχῶν μαθητῶν· εἶχε πρὸς τούτοις ἢ ξυλίνη οἰκία μαγειρείου, πλυντήριον καὶ ἀποθήκας εὐρυχώρους, παρ' αὐτῇ δὲ λιθόκτιστον οἰκοδόμημα, τριώροφον, μεθ' ὑπογείου· φοβερὸν φρούριον, οὗ τὰ δύο ἄνω πατώματα κατελάμβανον ἢ βιβλιοθήκη τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐπιγραφὴν φέρουσα «ψυχῆς ἄκος», καὶ ἀπὸ τοῦ 1865 ἢ φτωχὴ συλλογὴ τῶν ὀργάνων τῆς πειραματικῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας, τὰ δὲ δύο κατώτερα περιέκλειον ἀλλότρια κιβώτια, σκεύη, καὶ τὸ κυριώτερον, τοὺς μεγίστους τοῦ σχολικοῦ μαγειρίου λέβητας, μετακομισθέντας ἀπὸ τοῦ ἐν Ξηροκρήνη κτιρίου τῆς Σχολῆς. Ταύτης τὰ μαθήματα διήρκεσαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς «ἐμφιετζίδενας» ἀπὸ τοῦ 1851-1877. Ἐμφιετζίδενά δ' ἐστὶ σύζυγος ἐμφιετζί, δηλαδὴ ἐμπόρου τοῦ ταμβάκου—κόνεως τοῦ καπνοῦ. Μέχρι πρὸ σχεδὸν ἑβδομήντα ἐτῶν οἱ ἐμφιετζίδες ἐκέρδαινον ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου τοῦ ταμβάκου πολλότατα χρήματα.

5 σημ. σελ. 7

Εἰς τὸν «Κατάλογον πατριαρχῶν» ὁ Ζαχαρίας Μασθᾶς, (δηλαδὴ ὁ ἐξ Οἰκο-

νόμων Κωνσταντῖνος) καθάπτεται τοῦ Ἀνθίμου. Ἀλλὰ πρέπει 'να σημειωθῇ ὅτι ὁ Ἀνθίμος, καθ' ὃν χρόνον ὁ Οἰκονόμος ἐδίδασκεν ἐν Σμύρῃ, δυσμενῶς αὐτῷ διέκειτο. Ἐκάλουν δὲ τὸν Ἀνθίμον ἐν Σμύρῃ, καθὼς ἔχω μαθὼν ἐκ παραδόσεως, Ἀβδελλάν, ἢ Βδελλάν, διότι δῆθεν αἱ ὀφρῦς αὐτοῦ εἶχον ὁμοιότητα πρὸς βδέλλαν.

6 σημ. σελ. 8

Αἱ μητροπόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινοπόλεως ὑποκείμεναι, ἀνελάμβανον, πολὺ μετὰ τὴν ἄλωσιν, μέρος τοῦ χρέους τοῦ κοινοῦ ταμείου, ὅπερ χρέος περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ὑπὲρ τὰς πυραμίδας ὑψώθη τῆς Αἰγύπτου, καθὼς ἔλεγεν ἐν τινι γράμματι αὐτοῦ ὁ πατριάρχης Σαμουήλ ὁ Χαντζερῆς. Ἐπαρχία λοιπὸν χειραφετουμένη (ἰπὸ μιᾶς πνευματικῆς κυριαρχίας εἰς ἐτέραν μεταβαίνουσα) ἔπρεπε 'να καταβάλῃ τὸ ὄλον «ἀυλικὸν» χρέος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπερ, χειραφετοῦν αὐτὴν ἀπεστέρει ἑαυτὸ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐπιφορτίζειν τὸ χρέος εἰς τὸν νεωστὶ ψηφισόμενον ἀρχιερεῖα ἀντὶ τῆς ἐπαρχίας, ἣτις ἦν νομικὸν πρόσωπον, ἀπρητεῖτο δὲ φυσικὸν 'να ἦ πρόσωπον. Ἀπὸ Ἀνθίμου τοῦ Βδελλᾶ ἐξεχωρήσαμεν τὸ δικαίωμα τῆς χειροτονίας τῶν δύο τούτων μητροπολιτῶν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας.

7 σημ. σελ. 8.

Κατὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τὸ τουρκικὸν γρόσιον εἶχεν ἀξίαν ἑνὸς χρυσοῦ φράγκου.

8 σημ. σελ. 9

Ἡ πλήρωσις τῶν ἀρχιερατικῶν ἐδρῶν Κύπρου ἐγένετο ἐπὶ Εὐγενίου καὶ οὐχὶ ἐπὶ Ἀνθίμου, καθ' ἃ μαρτυροῦσι τὰ ἐν τῷ Α κώδικι τῆς ἀγιοπάτης Ἐκκλησίας Κύπρου πατριαρχικὰ γράμματα. Τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1821 παρήγγελλεν ὁ Εὐγένιος τοῖς κυπρίοις ἡσυχάζειν, τῇ δὲ 15 τοῦ μηνὸς τούτου τῶν κυπρίων ἀπαντησάντων εἰς τὸν πατριάρχην, ὁ Εὐγένιος, οὐ δυνάμενος, ἴσως οὐ θέλων 'ν' ἀποστείλῃ ἰδίους μητροπολίτας, ἔγραψε τῷ πατριάρχῃ Σεραφεῖμ Ἀντιοχείας, τῇ 28 Σεπτεμβρίου, παρακαλῶν 'ν' ἀποστείλῃ τρεῖς μητροπολίτας· οὗτοι δὲ, κελεύσει τοῦ Σεραφεῖμ, μεταβάντες εἰς Κύπρον, μετὰ τινα χρόνον, χειροτόνησαν πρὸ τῶν Χριστουγέννων τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωακείμ, τὸν Πάφου Πανάρετον, τὸν Κιτίου Λεόντιον καὶ τὸν Κυρηνεὺς Δαμασκηνὸν, τὸν τῇ 7 ἰουνίου 1824 ἐκλεγέντα ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου. Ἦσαν δ' οἱ τρεῖς πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι δι' μητροπολίται (τοῦ ἀντιοχειακοῦ θρόνου) Γεννάδιος Σελευκείας, Ἰωαννίκιος Ἐπιφανείας, καὶ Μεθόδιος Ἐμέσης. Ἰδὲ σελ. 236 τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ «Φωτὸς» (Κύπρου), ὅπερ ἐν καὶ μόνον, κατὰ δυστυχίαν, ἔτος ἐξεδόθη. Καὶ αἱ ὀλίγαι ἐν τούτοις σελίδες αὐτοῦ τιμῶσι τὴν ἀδάμαστον φιλοπονίαν τοῦ λογίμου φίλου κ. Χαριλάου Παπαϊωάννου, ἐκδότου αὐτοῦ, ὡς τιμᾶ τὸν φίλον κ. Ἰω. Χατζηϊωάννου ἢ μέθοδος, ἣ ἠκολούθησεν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ βραχυβίου ἐπίσης περιοδικοῦ «Κύπρου».

9 σημ. σελ. 10.

Ἡ τοῦ ἀειμνήστου Ματθαίου «Ἀντίρρησις» ἐξεδόθη τύποις πατριαρχικοῖς τῷ 1841, δωρεὰν τότε διανεμομένη. Πρόλογον εἰς αὐτὴν ἔγραψεν ὁ πολὺ

κλέος ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ, καθ' οὓς ἔζη χρόνους, ἀράμενος Σαμουήλ ὁ Κύπριος. Καὶ περὶ μὲν Ματθαίου καὶ Σαμουήλ βλέπε εἰς τὰ «Χρονικά τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας» τοῦ Μ. Ἰω. Γεδεών τὰς σελίδας 190—99 καὶ 205—207, ὅσον δ' εἰς τὴν ἐκχυδαΐσιν τῶν Γραφῶν ἀφορᾷ, παρατίθημι τὴν ὑπὸ Ἀνθίμου σταλεῖσαν εἰς τὸν πολυμαθέστατον Ἰλαρίωνα σιναΐτην, μητροπολίτην Τορνόβου (Βουλγαρίας) τὸν ἐκ Κρήτης ἐπιστολὴν, οὕτως ἔχουσαν

Ἰερώταπε μητροπολίτα Τορνόβου, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πάσης Βουλγαρίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγέ, κύρ Ἰλαρίων· χάρις εἴη σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. Ἀπαντῶμεν εἰς τὸ ἀπὸ 19 παριππεύσαντος μαρτίου ἀδελφικόν της, ἐν ᾧ εἶδομεν ἄς ἐπισυνάπτει ἀποδείξεις καὶ μαρτυρίας ἐν τετραδίσις, ἀπολογουμένη πρὸς τὰ γεγραμμένα τοῦ ἱερωτάτου συναδελφοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου γέροντος ἀγίου Κυζίκου κύρ Ματθαίου περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν θείων Γραφῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐσκεμμένως μετὰ τῆς ἱεράς ἀδελφότητος κατείδομεν ὅτι αἱ γιγνόμεναι μετὰ τῆς ἡμῶν συνδιαλέξεις περὶ τῆς ἐκπονηθείσης παρὰ τῆς αὐτῆς ἱερότητος μεταφράσεως ἔπεται νὰ καταντήσωσιν εἰς φιλονεικίας, καὶ ταῦτα περὶ μεγίστου πράγματος καὶ δογματικοῦ, τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ὅπερ οὐ μόνον ἀνεπίτρεπτον ἡμῖν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πάνυ φευκτέον διαφωνοῦντας συνδιαλέγεσθαι περὶ τοιαύτης ὑποθέσεως, καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις ἀγχιστρόφους τοῦ καιροῦ περιστάσεσιν ἀσύμφορον. Διὰ ταῦτα ἐνεκρίθη συνοδικῶς, καὶ ἡ μὲν ἐν τετραδίσις ἀπολογία της σφραγισθεῖσα ἐναπετέθη εἰς τὸ Κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ λοιποῦ δὲ γενέσθαι παύσαν τοιούτων περὶ μεταφράσεων τῶν ἱερῶν Γραφῶν συνδιαλέξεων. Διὸ καὶ, γράφοντες διὰ τῆς παρουσίας ἡμετέρας πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς, εἰδοποιούντες ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ ἱερότητί της, ὅπως διανοηθεῖσα ἀπταιστως τὴν ἐκ τῶν τοιούτων συνδιαλέξεων προκύπτουσαν ἐνδεχομένην καὶ ἀπαράδεκτον τῇ Ἐκκλησίᾳ φιλονεικίαν καὶ ἔριδα, νὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ τὰς περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν θείων Γραφῶν συνδιαλέξεις καὶ ὁμιλίας, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μήτε νὰ γράψῃ, μήτε ὄλως νὰ βάλῃ κάλαμον περὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς, ὡς διόλου φευκτέας καὶ ἀσύμφορου τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει καὶ τῇ πολιτικῇ περιστάσει. Οἶδε γὰρ ἡ αὐτῆς ἱερότης, ἐξ ἱστοριῶν καταμαθοῦσα, ὡς πολλάκις τοιοῦτοι μικροὶ δοκοῦντες σπινθῆρες συνδιαλέξεων καὶ ἀντιλογιῶν μεγάλην ἀνήψαν φλόγα, στάσεων καὶ σκανδάλων ἀναφύεντων. Διὸ, ἔργον φρονήσεως ἢ τελεία τοῦ λοιποῦ παύσις τῶν εἰρημένων συνδιαλέξεων, ἡντινα ὁδὸν ἡσυχίας καὶ εἰρήνης γνωρίσασα, νὰ ἐξακολουθῇ φρονίμως καὶ ἀρχιεροπρεπῶς καταγινόμενη μετὰ τὸν συνήθη ζῆλον καὶ σύντονον ἐπιμέ-

λειάν της εἰς τὴν συνδιαγωγὴν καὶ ἐπίσκεψιν τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῇ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Οὐ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ τῆς ἱερότητός της.

1824 Ἰουνίου 20

† ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός	
† ὁ Νικομηδείας Πανάρετος	† ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος
† ὁ Δέσπων Ἰερεμίας	† ὁ Σερρών Χρῦσανθος
† ὁ Νέων Πατρῶν Δοσίθεος	† ὁ Μεσημβρίας Κύριλλος
† ὁ Εἰσθῆς Σεραφεῖμ	† ὁ Λήμνου Νεκτάριος
† ὁ Πελαγονείας Ἰωσήφ	† ὁ Σισανίου Ἰωαννίκιος.

Ἐπὶ Ἀνθίμου ἀπεβίωσεν ἐν Μιτυλήνῃ ὁ σχολάζων ἐπὶ δεκαετίαν πατριαρχῆς (δηλ. πρῶην) Κωνσταντινουπόλεως Ἰερεμίας, οὗ ἡ περιουσία ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἀνταλλαγὴν γραμμάτων μετὰ Πατριαρχεῖου καὶ μιτυληναίων. Τὰ γράμματα ἐκδίδονται κατωτέρω.

Προσωπογραφία τοῦ Ἀνθίου, γραφεῖσα τῇ 15 Ἰουνίου 1816 ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Γιοβάνι Πινιατέλλο, κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ πανιερ. μητροπολίτου Δυρραχίου κ. Ἰακώβου, σφάζεται ἐν τῷ «ἐπιτροπικῷ» τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν Σμύρνῃ. Πιστὸν ἔκτυπον φωτογραφικὸν ἔπεμψεν ἡμῖν ὁ φιλογενῆς συνάδελφός μου κ. Γεώργιος Κ. Ὑπερίδης, ἐκδότης-συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Ἀμαθείας» τῆς Σμύρνης. Ἀπεβίωσε δ' ὁ Ἀνθιμος Γ' ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῇ 13 αὐγούστου 1842.

10 σημ. σελ. 11.

Ἐντὸς ἀγκυλῶν ἔθηκα τοὺς ἀριθμούς, οὓς παρέλιπεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ἱστορικοῦ Πίνακος», καθὼς καὶ εἰς τινὰς ἐλησμόνησε νὰ γράψῃ λέξεις.

11 σημ. σελ. 12.

Ἐκ παραδόσεως ὁμογενῶν γερόντων ἔχομεν μαθόντες πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὅτι, τὸν «τάταριν» (ταχυδρόμον), τὸν εἰς ἔξορίαν τῷ Ἰερεμίᾳ συνοδεύσαντα, καλέσας ὁ Χρῦσανθος συνέστησεν αὐτῷ νὰ ἐπιταχύνῃ κατὰ τινὰς ὥρας τὴν εἰς Σουμελάν ἀπαγωγὴν, δοὺς ἰκανὰ χρήματα. Ἐκεῖθεν μετήγαγεν εἰς Παλαιστίνην ταλαιπωρούμενον. Κατεδίωξε δὲ τὸν Ἰερεμίαν, διότι οὗτος, προταθὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χρῦσανθου τῷ 1822 διὰ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον (ἀπόθησεν, ὁ Ἰερεμίας), χαρακτηρίσας τὸν Χρῦσανθον «βούλγαροι». Ἡ ἀγρία αὕτη μεσαδελφία μὲ πείθει πολὺ ὅτι ὁ Χρῦσανθος ἐκ βουλγάρων κατήγετο. Ἦν δ' ὁ Ἰερεμίας ἐκ Καλύμνου, Βυζύης τὸ πρῶτον μητροπολίτης ἀναδειχθείς.

12 σημ. σελ. 12.

Τὸν Χρῦσανθον ὑπελόγιζον οἱ σύγχρονοι τότε ἑβδομηκοντούτῃ· ἀλλ' αὐτὸς ἐν τῷ κώδικι τῆς μητροπόλεως Σερρών περὶ ἑαυτοῦ γράφει ὅτι ἐγεννήθη τῇ 25 φεβρουαρίου 1768, παραλιπὼν ἴσως τὰ δέσκα ἔτη.

13 σημ. σελ. 12.

Ἰωακείμ ὁ Γ', τῷ 1878, ἐκρήμισε τὰς σανιδοφράκτους καὶ ψωραλέας ταύτας οἰκοδομὰς, καὶ ἐπ' αὐτῶν ὀκοδόμησε κτίριον εὐρύχωρον καὶ εὐπρεπές,

όπου στεγάζονται τὰ γραφεῖα πρωτοκόλλου, ληξιαρχείου, συμβολαιογραφείου, ταμείου, λογιστηρίου, ἐφορίας τῆς θεολογικῆς σχολῆς, καὶ γραφεῖον τῆς τουρκικῆς ἀλληλογραφίας. Περὶ δὲ τῆς Εὐφημίας ταύτης ἀπὸ γερόντων φαναριωτῶν ἤκουσα τῷ 1870 κ' ἐγὼ χεῖρονα τῶν ἐνταῦθα γραφομένων.

14 σημ. σελ. 14.

Φαίνεται ἐκ τῶν ὧς λεγομένων ὅτι ὁ Ζαφειρόπουλος ἦν ἔμπορος ἀλεύρων, ἢ ἰδιοκτῆτης ἀρτοποιείων.

15 σημ. σελ. 14.

Ἡ προσφορὰ δῶρων (κανισκείων) τοιούτων ἐξηκολούθησε πολλὰ κατόπιν ἔτη. Καφές καὶ ζάχαρις ἐδίδοτο ὑπὸ ἄρτι χειροτονουμένων ἢ μετατιθεμένων ἀρχιερέων εἰς κληρικούς καὶ λαϊκούς ὑπαλλήλους, ὄχι μόνον εἰς τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς συνοδικούς. Τὸ τοιοῦτο δῶρον ἀπεσέλλετο καὶ τοῖς εὐνοουμένοις τοῦ πατριάρχου· αὐτὸς ἐγὼ, πολλῆς ἀπολαύων ἀγάπης καὶ τιμῆς τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ Β', ἐλάμβανον τὸ δῶρόν μου μέχρι τοῦ 1877. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἱερατείας αὐτοῦ ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ' κατήργησε τὸ ἔθος· ἀλλ' ἀντικατέστησαν αὐτὸ οἱ νεοχειροτόνητοι διὰ «χομφέτων» καὶ «μπομπονιέρων», αὐτοὶ μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ μετατιθέμενοι. Ἐντεριά δὲ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν καβάδια κατηργήθησαν ἀπὸ τῆς κυρώσεως τῶν νέων κανονισμῶν καὶ δίδονται (μέχρι τοῦ τελευταίου πολέμου) μόνον τοῖς ἀποτελοῦσι τὴν ἱεράν τοῦ πατριάρχου σύνοδον ὑπὸ τῶν νεοστί χειροτονουμένων καὶ τῶν μετατιθεμένων.

16 σημ. σελ. 15.

Ὁ βούλγαρος οὗτος Βασιλάκης, εὐνοούμενος τοῦ βουλγάρου Ἀγαθαγγέλου χαρακτηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ ψευδωνύμου Μαθᾶ «μιαρὸς ἀνθρωπίσκος, ὅστις ἐν Κωνσταντινουπόλει κατεδίωξε πολλοὺς τῶν ἐλλήνων, νομίζων ὅτι εὐχαριστῆσιν οὕτω τοὺς τούρκους· αὐτὸς ἐπηρεάζε λοιπὸν καὶ τὸν Ἀγαθάγγελον» (Μαθᾶ Κατάλογος πατριαρχῶν· ἐκδόσεως α' σελ. 291. Τὸν κατάλογον ἔγραψεν ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων). Κακὸς δὲ βούλγαρος ὢν ὁ Βασιλάκης ἔκρηψε ἐκ πατριαρχικοῦ κώδικος φύλλα τινά, ἀναφερόμενα εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν. Εἰς τινὰ τῶν κατὰ τὸ 1868 τύποις ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τῶν βουλγάρων ἱστορικῶν διηγησῶν περὶ Ἐκκλησίας Ἀχριδῶν, προτρέπονται οἱ βούλγαροι ἵνα ὁμιλοῦσιν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν ὁμόφυλον αὐτοῖς «τουρκοβασίλην» κοινότερον λεγόμενον, διότι προητοίμασε τὸ ὑλικὸν τῶν ἱστορικῶν τούτων ἐρευνῶν διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν τοῦ Πατριαρχείου κωδίκων, δηλαδὴ τῆς κλοπῆς σελίδων τινῶν.

Ὅτι δ' ἐκ βουλγάρων κατήγοντο ὁ τε Ἀγαθάγγελος, ὁ Χρῦσανθος, καὶ ὁ Εὐγένιος ἔμαρτύρουν οἱ παλαιοὶ φαναριῶται. Βλέπε τὸ βιβλίον «Τὰ ἐν τῇ «Ἀρμονία» περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος» ἐν Κπόλει, 1866, σελ. 76. Ἐγραψε δὲ τὸ ἀξιανάγνωστον βιβλίον Ἡλίας ὁ Τανταλίδης, ἀπαντῶν εἰς ἄρθρα σπουδαφανεῖ βουλγάρου τινὸς ἱατροῦ λογίμου, Γεωργίου Νέμτζοφ.

17 σημ. σελ. 16.

Ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ Γ', ἀπὸ τούτου τοῦ «Πίνακος» ὀδηγούμενος ἠρεύνησεν ἐπιμελῶς ἐν τῷ γραμματοφυλακείῳ τοῦ Πατριαρχείου, ἀλλ' οὐδὲν εὔρε.

18 σημ. σελ. 17.

Τὸ ὁμολογὸν εὐρίσκεται παρ' ἐμοί, δοθέν μοι ὑπὸ Κυρίλλου ἀρχιμανδρίτου, κληρικοῦ ἐκ τῶν ἡγαπημένων τοῖς πατριάρχαις Ἀθανασίῳ καὶ Κυρίλλῳ τοῖς Ἱεροσολύμων. Τοῦ Κυρίλλου τούτου τοῦ βυζαντίου (Μπαλαμπάνη) ἀγνωστόν τινα τύχην ἔσχον ἢ βιβλιοθήκη καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἐγγράφων.

19 σημ. σελ. 17.

Ὁ σημειούμενος Ἀνθίμος ἐστὶ γνωστὸς ὡς «Κουταλιανὸς» ἀπὸ τῆς πατρῆδος. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μελετίου τοῦ Παγκάλου, τῷ 1845, ὅπως διακασθῆ διὰ τὴν ἀξίαν καταδίκης πολιτείας αὐτοῦ. ἀνῆλθε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, πολλὰ πρὸς τοῦτο συνεργήσαντος Ἀνθίμου μητροπολίτου Μαρωνείας τοῦ θεσσαλονικέως, διοικούντος τὰ τοῦ θρόνου μετὰ τὸν αἰφνίδιον τοῦ Μελετίου θάνατον (28 νοεμβρίου 1845) μέχρι τῆς κακοήθους ἐκλογῆς τοῦ Ἀνθίμου (4 δεκεμβρίου).

20 σημ. σελ. 18.

Ἦσαν οὗτοι πάντες ἐκ τῶν «ἐπιτρόπων τοῦ Κοινοῦ» λεγομένων, ἀποτελούντων ἔθνικόν τι συμβούλιον, διαχειριζόμενοι τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Πατριαρχείου. Τῶν ἀναφερομένων ἐνταῦθα λογάδων εἷς ἦν ἀρμένιος ὀρθόδοξος ἐκ Μεσοποταμίας, Ἰωάννης ὁ Φάχρης.—«οὗ τὸ κλέος ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διῴκνεται»—καθὼς ἔγραψεν Ἡλίας ὁ Τανταλίδης εἰς τὸ ἐπιτύμβιον αὐτοῦ. Τὰ λοιπὰ ἐπώνυμά εἰσι γνωστά· ὁ Ἰπλικτζής ἐπωνυμήθη κατόπιν (ἐν Ἑλλάδι) Ἰωνίδης—Σταυράκης δὲ Καπλάνογλου, κοσμηματοέμπορος, εἶχεν ἀδελφὸν Ἰορδάνην, οὗ ἡ θυγάτηρ ἐγένετο σύζυγος Ἰωάννου Ζαρίφη καὶ μήτηρ τοῦ προστάτου τῶν ἐλληνικῶν σχολείων Γεωργίου Ζαρίφη.

21 σημ. σελ. 20

Εἰς τὴν διαθήκην αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τελευταίαν θέλησιν, ὁ Ἀγαθάγγελος ἀποδεικνύεται πέννης. Ἰδιόγραφον οὗσαν ταύτην, ἠγόρασα τῷ 1897, ἀπὸ τινος ἀπογόνου αὐτοῦ, ἀδριανουπόλιτου, καὶ μικρὸν τινα κώδικα, περιέχοντα πέντε ἐξ ἐπιστολῶν αὐτοῦ· καὶ τοῦτον μὲν ἐδώρησάμην εἰς τὸ πατριαρχικὸν γραμματοφυλακεῖον, τὴν δὲ διαθήκην εἰς τὴν ἱεράν μητρόπολιν Βελιγραδίου (τῆς Σερβίας), ἣ; ὁ Ἀγαθάγγελος προΐστατο ἀπὸ τοῦ 1815-1821.

22 σημ. σελ. 24

Τὴν ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν τοῦ Βυγορίδου καίξει καὶ ὁ γινώσκων αὐτὸν Μαθᾶς (ἐξ Οἰκονόμων Κωνσταντῖνος· Πατριαρχῶν Κατάλογος· σελ. 292) γράφων. «Ἄλλ' ὡς ἡ φήμη διεκήρυξε, συχνάκις καὶ τὸν Κωνσταντῖνον παρεμπόδιζε πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν αὐτοῦ καθήκοντων ἀνθρωπῶς πολιτικός, Στέφανος Βογορίδης, λείψανον τῶν βυζαντινῶν ἀρχόντων ἢ φαναριωτῶν, βούλγαρος τὸ γένος, ὅστις συχνάκις ἐπεμβαίνων εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑπεθέσεις, παρεξέτρεπε τὸν πατριάρχην. . . . καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὑπεχώρει εἰς τὰς ἐκείνου θελήσεις».

Συνειργάζοντο δ' ἐπὶ λεηλασίᾳ τῶν κοινῶν καὶ πρὸς λήστευσιν τῶν ἀρχιερέων Φωτιάδης καὶ Βυγορίδης, στενωτέρου καταστήσαντες τὸν δεσμὸν αὐτῶν διὰ κηδεστίας, μετὰ ταῦτα, τοῦ υἱοῦ τοῦ Φωτιάδου λαβόντος θυγατέρα τοῦ Βογορίδου.

23 σημ. σελ. 25

Ἡ αἴθουσα, ὅπου τὸ εἰκονοστάσιον, ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωακείμ Γ' «αἴθουσα πατριαρχῶν» διότι ἀνεστήλωσεν ἐν αὐτῇ τὰς προσωπογραφίας παλαιότερων πατριαρχῶν, ὅσας ἠδυνήθη ἵνα εὕρη. Τὴν αἴθουσαν εὐπρόσωπον κατέστησεν ὁ αὐτὸς Ἰωακείμ.

24 σημ. σελ. 26.

Ὅτι συνήθριζον ἀμφοτέρωθεν χρήματα, Κωνσταντῖος καὶ Παναγιωτάκης, συμπεραίνει τις ὅταν ἀκούσῃ ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην γεροντοτέρων φαναριωτῶν, ἢ κτηματικῆ καὶ χρηματικῆ τοῦ Κωνσταντῖου Β' περιο-σία ἢ δοθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔγγαμον ἀνεψιᾶν ἀνήρχετο εἰς εἰκοσιπέντε χιλιάδας χρυσῶν λιρῶν τουρκικῶν.

25 σημ. σελ. 28

Παῖσιος ὁ Καισορείος ἔχαιρε δικαίως φήμην ἐναρέτου καὶ πεπαιδευμένου ἀνθρώπου. Τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν τοῦ Στεφάνου Βογορίδου σενεμερίζετο καὶ ὁ ἱερόσυλος αὐτοῦ συμπέθερος ὁ Φωτιάδης, ζητῶν εἰς πᾶσαν εὐκαιρον περιστάσιν ἵνα ἀναβιβάσῃ αὐτὸν ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὅπως ἀδεῶς, ὑπὸ τὴν τοῦ ράσου σκιάν, ἐξακολουθήσῃ τὴν λήστευσιν τῶν ἀρχιερέων. Ἀπέθανεν ὁ Παῖσιος τῇ 30 ἰανουαρίου 1875, κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην ἑκατοντούτης, ἐννενηντα δὲ καὶ ἐνὸς ἐτῶν κατὰ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, διάδοχον ἔχων τὸν πολυμαθέστατον διδάσκαλον μου Εὐστάθιον Κλεόβουλον, χειροτονηθέντα λαοπρόβλητον τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1871, θανόντα δ' ἐν ἡλικίᾳ πενήντα ἐπτά ἐτῶν τῇ 25 ἰανουαρίου 1876.—Τοῦ Παῖσιου ἀπωλέσθη, περιφερομένη ἀγνωστόν που, πολύτιμος αὐτοβιογραφία, ἣν αὐτὸς ὑπηγόρευσε, δεκαετιᾶν πρὶν ἀποθάνῃ, εἰς τὸν δοκιμώτατον τῶν ἑλληνικῶν διδάσκαλον καὶ παλαιὸν μαθητὴν τῆς Μ. τοῦ Γενους Σχολῆς Πρόδρομον Ζαχαριάδην. Περιεῖχεν ἀπομνημονεύματα ὧν εἶδεν αὐτὸς καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν καὶ ὧν παῖς ὧν ἤκουσεν ἀπὸ γερόντων, ἰδόντων τε καὶ μαθόντων ὑπὸ παλαιότερων καππαδόκων τὴν θρησκευτικὴν, ἠθικὴν, καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς Μικρασίας. Τῷ 1886 τ' ἀπομνημονεύματα ταῦτα ἔμενον παρὰ τῷ προϊσταμένῳ τῆς βυζαντινῆς μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, προσενεχθέντα πρὸς πώλησιν. Φαίνεται δ' ὅτι ἐγίνωσκεν αὐτὰ καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς Καισαρείας Ἀναστάσιος Ν. Λεβίδης, ὁ ἐκδότης «ιστορικοῦ δοκιμίου» περιέχοντος τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Καπαδοκίας, δηλὰ γε τὰς χειρογράφους σημειώσεις τοῦ ἀειμνήστου Εὐσταθίου Κλεοβούλου περὶ τῆς ἑλληνικῆς Καππαδοκίας Πρώτης καὶ Δευτέρας, ἃς συνειδήσειως ἔργον ἤθελε πράξει εἴπερ ἐξέδιδεν ὡς ἐγράφησαν, ὑπομνηματίζων καὶ συμπληρῶν αὐτάς, ὡς καὶ τὸ βιβλίον «Αἱ ἐν μονολίθαις μοναὶ» οὐχὶ δ' ὡς ἴδιον ἔργον.

Ἴσως ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν εὐρέθῳσι παρὰ τινι λογοκλόπῳ τὰ χειρογράφα Ἐκκλησιαστ. Ἱστορίας, Ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, καὶ Δογματικῆς Θεολογίας, συγγραμμάτων Εὐσταθίου πολυμαθεῖαν διατρανούντων θαιμοσίην καὶ γνώσιν βαθεῖαν τῆς ἑλληνικῆς.

26 σημ. σελ. 29

Περὶ τοῦ Παναγιωτάκη Ἀγγελόπουλου δυσμενῶς ἔγραψεν ὁ ἐξ Οἰκονόμων (δῆθεν Ζαχορίας Μαθάς) σελ. 293 τοῦ Καταλόγου τῶν πατριαρχῶν, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ ἱεροψάλτης καὶ ἑλληνοδιδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ψωμοκόλαξ τοῦ ἀειμνήστου

Κωνσταντῖου Α' Θεόδωρος Ἀριστοκλῆς, ἐν προλόγῳ «Συγγραφῶν ἑλασσόνων» τοῦ πατριάρχου τούτου (σελ. 17). Πρὶν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐμφανισθῆ σκη-νὴν ὁ Παναγ. Ἀγγελόπουλος ἐχρημάτισεν, ὀλίγῳ πρὸ τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως, εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὑψ. Πύλης, ἐπιτελέσας τὸ καθήκον αὐτοῦ μετὰ λελογισμένης ἀφροσύσεως, οὗ ἕνεκα καὶ μέγαρον εἰς αὐτὸν ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β' ἐδωρήσατο, κείμενον ἐν Θεραπειᾷ τοῦ Βοσπόρου. Ἄν δὲ σφάλμα αὐτοῦ ἢ ἐθνικὸν παράπτωμα θεωρηθῆ ἢ κατὰ τοῦ Κωνσταντῖου Α' καταφορὰ, πρέπει ἵνα πεισθῶμεν ὅτι ἢ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ κούφου πηδαλιούχου αὐτῆς τούτου, ἦν ἅμα ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν κεραϊζόντων τὸ χρῆμα τὸ ἱερὸν Ἀλεξάνδρου Φωτιάδου καὶ Στεφάνου Βογορίδου. Ὡς δ' ἐληΐζοντο οὗτοι τὰ κοινὰ, ὡς μετ' αὐτοὺς ἐκεραΐζον θησαυροὺς ἱεροὺς ὁ Νικόλαος Ἀριστάρχης καὶ Σωτήριος ὁ Καλλιιάδης, ὡς πρὸ αὐτῶν ὁ τουρκοβασιλεὺς, οὕτως ἔπραξε καὶ ὁ Ἀγγελόπουλος, τοὺς ὁμοίους ἐκείνους ὑπογραμ-μὸν προστησάμενος. Ἄλλ' ἦν εὐτυχῶς, ἑλλην, ἐνῶ Τουρκοβασιλεὺς καὶ Βογορίδης ἦσαν παραδυνασταὶ βούλγαροι τὴν ἐθνικότητα, ὁ δὲ Ἀριστάρχης ἀρμένιος, δεξάμενος δῶρον καὶ αὐτὸς σουλτανικὸν τοῦ Μαχμούτ, μέγαρον λαμπρὸν ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου. Ἐκτὸς τοῦ τίτλου τοῦ κομίσου (Βλαχίας ἢ Μολδαυίας ἀγγοῶ) ὁ Παναγιώτης ἦν τετιμημένος καὶ διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώ-ματός τοῦ μεγάλου σκευοφύλακος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀπο-νεμηθέντος ἴσως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντῖου Β'. Ὁ μακροεπίτης φίλος Ἐλευ-θέριος Γρ. Ταπεινός, διδάκτωρ τὰ νομικὰ (θανὼν ἐν Σμύρνῃ κατὰ ἰούλιον τοῦ 1919), ἐσημείωσέ μοι ὅτι ὁ Ἀγγελόπουλος ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ προβεβηκυῖα, πι-θανῶς τῷ 1870, διάγων βίον πτωχικὸν «καὶ θαμίζων παρὰ πολλοῖς, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ ἡμέρας καὶ μῆνας παρὰ τῷ ἀοιδίμῳ μητροπολίτῃ φαναριοφερεσάλων (εἶτα τῷ 1867) Σεργῶν καὶ κατόπι (1875) Λαρίσσης), τῷ ἐκ Θεραπειῶν τοῦ Βοσπόρου, κατοικοῦντι κατὰ τὸ 1866 καὶ 1867 ἐν τῇ ἡμετέρᾳ οἰκίᾳ». Ἦν δε ἡ «ἡμετέρα οἰκία» αὕτη κτῆμα τοῦ μητροπολίτου Μελενίκου Διονυσίου Ταπεινοῦ, περιελ-θοῦσα εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου Ταπεινοῦ, φαρμακο-ποιοῦ, πατρὸς τοῦ ταῦτά μοι σημειώσαντος Ἐλευθερίου.

Ἐμήκυνα τὸν λόγον περὶ τοῦ Ἀγγελόπουλου, οὗ καὶ τὸ ἐπάγγελμα τίτλον ὑβριστικὸν ἐθεώρησαν οἱ διώκται αὐτοῦ· καπνοπώλου υἱὸν καὶ καπνοπώλην (Μαθά σελ. 293 καὶ 295 α' ἐκδόσεως) χλευαστικῶς δῆθεν λέγει ὁ μὲν, τὸ χαλὸν δὲ τοῦ ποδὸς μυκτηρίζει ὁ βιογράφος τοῦ Κωνσταντῖου Α', τὸσον γνώ-σκων τὴν τοῦ πατριάρχου τούτου ἐργασίαν, ὥστε ἵνα γράφῃ ὅτι τὸν Τορνόβου Κωνσταντῖον «ὁ πατριάρχης Κωνσταντῖος Α', ἅμ' ἐπατριάρχευσεν, ἐξώσας τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, προεχειρίσατο μητροπολίτην (Τορνόβου) τὸν ἀρχιμανδρίτην καὶ ἡγούμενον τότε τοῦ Σιναϊτικοῦ ἐν Παλατιᾷ Μετοχίου Ἰλαρίωνα τὸν κρῆτα». Σημειώσωμεν ὅτι ὁ Κωνσταντῖος Α' ἐξελέγη πατριάρχης τῷ 1830, ὁ δὲ Ἰλα-ρίων ἦν ἤδη μητροπολίτης Τορνόβου τῷ 1824, καθὰ μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐκδοθεῖσα πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Βδελλᾶ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ὄνομα καπνοπώλου, δεόν ἵνα μάθωμεν ὅτι οἱ καπνοπῶλαι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐποροῦντες ἔμποροι, τὰ δὲ καταστήματα αὐτῶν ἦσαν τὰ συγγενευστήρια τῶν λογάδων τοῦ γένους καὶ τῶν κατ' ἐνορίας ἐν Κωνσταντι-νοπόλει προκρίτων.

Ἐγγραφα ταῦτα πρὸς τὴν ἐκ παραλλήλου κρίσιν τοῦ ἔργου πάντων τῶν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν λήστυσιν τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ χρημάτων ἐν Κπόλει διακριθέντων, ἢ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ πνεῦμα τοῦτο με παρώθησεν εἰς ἔκδοσιν μικρᾶς περὶ Σταυράκη Ἰωβίκη διατριβῆς, ἣν ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐλπίδι» (Ἀθηνῶν), ἐκτυπωθεῖσαν πλήρη σφαλμάτων ἀξιοδακρύτων ἐκδίδωμι σὺν ἐν τέλει τοῦ παρόντος τόμου.

27 σημ. σελ. 31.

Ἡ βιογραφία τοῦ ἀειμνήστου Γρηγορίου, ὅταν ὑπὸ φιλοπόνου λογίου συνταχθῆ, θὰ δείξῃ πόσον λαμπρὸν ἦγεν ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινοπόλεως ἀγῶνα κατ' ἀρχῶν ἐναντίων καὶ προσώπων πολεμίων καὶ διδασκαλιῶν νεωτεριστουσῶν. Εὐσεβῆς, ζῆλον ἔχων ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ἡμῶν πίστεως ὁ Γρηγόριος θερμοτάτος, ἐπέιθετο δυστυχῶς, εἰς ἀγύρτας καὶ λαπλάνους, εἰ μόνον προσήρχοντο μετὰ δακρύων αὐτῷ καὶ ἐμπιστευρικῶς ἀνεκοίνουν δεινὰ τεκταινόμενα καὶ κινδύνους ἀνατρέφαι μέλλοντας τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην. Ἡρκει ἵνα ἐκταταράξωσιν αὐτὸν δύο τρεῖς θεοεμπαῖκται, λαλοῦντες ἐν ὀνόματι συμφερόντων ἐθνικῶν καὶ κινδύνων δογματικῶν, ὑποβάλλοντες ἅμα σχέδια ἐνεργείας σθεναρᾶς θεόπνευστα, καὶ προθύμως ὁ Γρηγόριος ὑπέβαλλεν ἑαυτὸν αἰχμάλωτον εἰς τοὺς ἀγύρτας. Ἐγένοντο δὲ τοιοῦτσι, κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἱερατείαν αὐτοῦ (1835—40) ὁ ἐξ ἀρμενίων ὀρθοδόξων Νικόλαος Ἀριστάρχης καὶ ὁ ἐξ ἐλλήνων τῆς Εὐρυτανίας Σωτήριος Κολλιᾶδης· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ (1867—71) οἱ μητροπολίται Κυζίκου Νικόδημος καὶ Δέρκων Νεόφυτος, προσλαβόμενοι μετ' ὀλίγον δευτέρου λόγου βοηθοὺς καὶ συντελεστὰς τῆς ἐθνικῆς ἀτονίας τοὺς μητροπολίτας Δράμας Ἀγαθάγγελον (ἕστερον (1872—93) Ἐφέσου) καὶ Κρήτης Διονύσιον εἶτα Διδυμοτεῖχου (μετὰ ταῦτα Ἀδριανοπόλεως (1873—80 καὶ 86—87) καὶ πατριάρχην ἐς ἕστερον. Ὁ εὐσεβῆς Γρηγόριος ἦν ἀνὴρ πεπαιδευμένος, μαθητῆς τῆς (ἐν Εηροκρήνη) πατριαρχικῆς ἀκαδημίας. Ἐγραφεν αὐτὸς οὕτως τὰς σπουδαιότερας τῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν ἐγκυκλίων ἐπιστολῶν, εἶχε δὲ καὶ χαρακτῆρα γραφῆς κομψόν.

Κυριώτερος ἀγὼν αὐτοῦ ἦν ὁ κατὰ τῶν ἀγγλικανικῶν ἐπηρειῶν, διαδηλουμένων διὰ τῆς ἐκχυδαΐσεως τῶν Ἀγίων Γραφῶν, τῆς ἐν Μελλίτῃ τύποις ἐκδόσεως φυλλαδίων ἠθικοθησκευτικῶν, τῆς διεισδύσεως διδασκάλων, ἐλλήνων δυστυχῶς, διαφθειρομένων χρηματικῶς ὑπὸ προτεσταντικῶν ἐταιριῶν. Πανταχόθεν ἔβλεπε κινδύνους ἐπερχομένους ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκ τε Τιβέρεως καὶ κυρίως ἀπὸ Ταμέσεως. Ἐνῷ δ' ἐπολέμει κατὰ προτεσταντῶν καὶ λατίνων καὶ κατ' ἀμφοτέρων μακρὰς ἀπέλυσεν ἐγκυκλίους διαφωτισζούσας τὸν λαὸν περὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων, ἀνέθορεν ἡ ἐμικίνδυνος κακοδιδασκαλία τοῦ Θεοφίλου Καήρη, καὶ κατὰ ταύτης ὁ Γρηγόριος ἀμέσως ὠπλίσθη, καταδιώξας καὶ τοῦτον καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

Ἡ σύστασις τῆς στοιχειώδους ἐν Φαναρίῳ θεολογικῆς σχολῆς, ἡ ἱερατικοῦ σεμιναρίου, σκοπὸν εἶχε τὴν ἐν αὐτῇ σπουδὴν καὶ τὸν θρησκευτικὸν ἐξαγνισμόν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Ἄνδρῳ τῇ νήσῳ ὀρφανοτροφείου τοῦ παπᾶ Θεοφίλου Καήρη. Κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν κακοδοξιῶν αὐτοῦ γράφων, μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου, ὁ Γρηγόριος, ἀνέλαβε τὴν καταδίωξιν τῶν καηρείων μαθητῶν, ἐκβάλλων αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς σχολείου, ἔθετο δὲ νόμους περὶ διορισμοῦ

διδασκάλων καὶ περὶ διδασκῶν βιβλίων, ἅτινα, καθὼς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ, ἔπρεπε ἵνα ὑποβάλλωνται εἰς «κεντρικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτροπὴν». Μέλη καύτης ἦσαν διαπρεπεῖς ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ κληρικοὶ, οἷοι Σαμουὴλ ὁ Κύπριος, πρῶτον Μεσημβρίας μητροπολίτης, Ἰωαννίκιος ἐπίσκοπος Ρεθύμνης, Βεκαμίν ἐπίσκοπος Συνάδων, Εὐσέβιος Πανὰς ἀρχιεπίσκοπος καὶ μέγας ἱεροκήρυξ τοῦ Πατριαρχείου, ὁ ἐκ Κεφαλληνίας καὶ βοηθοὶ ἄλλοι τινὲς εἰ τὴν κωνσταντινοπολιτικὴν καὶ τὴν ἱεροσολυμιτικὴν ἀνήκοντες Ἐκκλησίας. Ἡ παράβασις τῶν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου καὶ τῆς ἐκκλησιαστ. ἐπιτροπείας ἀποφασιζομένων ἐπιμωρεῖτο καὶ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως: διότι οἱ τότε πρόκριτοι καὶ λογάδες τοῦ τουρκοκρατουμένου γένους, φίλους ἰσχυροὺς τούρκους ἔχοντες, ἀλλὰ κολακεύοντες καὶ τὸν ἐν Κπόλει συνεχῶς ἐρχόμενον καὶ διαμένοντα ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτοῦ παρὰ τὸ Φανάριον, ἐν Δξιβαλίῳ, γέρο-Μιλόσχην Ὀβρένοβιτς, ἡγεμόνα τῆς Σερβίας, πολλῶν ἀποφάσεων πατριαρχικῶν ἐλάμβανον τὴν κύρωσιν. Ἐσέβετο δὲ τὸν Μιλόσχην ἴσα πατρὶ ὁ σουλτάνος Μαχμούτ.

Τοῦ Γρηγορίου πᾶσαν πρᾶξιν ἀπεδοκίμαζεν ὁ παπᾶ Θεόκλητος προεσβύτερος ὁ Φαρμακίδης· ἀλλ' εἶχεν ὁ Γρηγόριος συμφρονούντος αὐτῷ καὶ συναντιλαμβανομένους ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ γραφίδι, ἐκ μὲν τῶν κληρικῶν τὸν προεσβύτερον Κωνσταντῖνον οἰκονόμον τὸν ἐξ Οἰκονόμων ἐν Ἀθήναις, ἀπὸ καιροῦ δ' εἰς καιρὸν ἐμφανιζόμενον ἐν Κωνπόλει, τὸν Βαρθολομαῖον Κουτλουμουσιανὸν καὶ τὸν προεσβύτερον Ἀνδρέαν Ἰδρωμένον, τοὺς ἐν Ἐπιτανήσῳ, λαϊκοὺς δὲ Σχινὰν καὶ Μαυροκορδάτον ἐν Ἀθήναις, Στέφανον Καραθεοδωρῆ καὶ Νικόλασον Λογάδην ἐν Κπόλει, ἵνα τοὺς ἐπιφανεστέρους σημειώσω τῶν λογίων. Πάντες ἐπῆνον αὐτοῦ τὴν εὐσέβειαν καὶ παιδείαν. Ἀλλὰ θαυμασία καὶ ἐγκυρος ἡ περὶ Γρηγορίου συμμαρτυρία τῶν (ἀπὸ κοινοῦ γραφόντων) πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Ἱεροθέου καὶ Ἀντιοχείας Μεθοδίου, λαβόντων τὴν ἐγκύκλιον κατὰ παπιστῶν τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου, ἢ μᾶλλον μαθόντων τὴν εἰς αὐτοὺς ἀποστολὴν ἐπὶ μεταφράσει εἰς τὴν ἀραβικὴν· Μαρτυροῦσι δὲ τῇ 16 αὐγούστου 1838 τάδε, σὺν ἄλλοις· «ἔστερέωσε τῇ πίστει τοὺς σαλευομένους τῶν εὐσεβῶν, καὶ νῦν δὲ στηλιτεύσει, τῇ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτι, τοὺς προβατοσχήμους λύκους· Ἀμφότεροι γνωμοδοτοῦμεν λοιπὸν, παρακαλοῦντες νὰ γίνῃ ἡ ἐγκύκλιος αὕτη εἰς ὕφος γλαφυρὸν, διὰ νὰ μεταφρασθῇ εὐκόλως εἰς τὸ ἀραβικόν, ἵνα καὶ ὁ διψῶν καὶ καταπιεζόμενος χριστιανὸς λαὸς ἀναψύξῃ καὶ εὐφημήσῃ τὴν Αὐτῆς Παναγιότητα, ὑπερευλογῶν μεθ' ἡμῶν τὸν Θεόν, τὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀναδείξαντα Αὐτὴν ὡς ἄλλοι ἀπόστολον».

28 σημ. σελ. 31

Ἐπὶ τοῦ Γρηγορίου καθηρέθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν οὗτοι κατὰ τινὰ πρωϊνήν ἢ μᾶλλον ὀρθρινὴν τῆς συνόδου αὐτοῦ συνεδρίασιν, δῆλὰ γε δὴ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, διότι μετὰ τὴν ἀνατολὴν ὑπῆρχε κίνδυνος, ἢ μᾶλλον βεβαιότης τῆς τῷ σουλτάνῳ Μαχμούτ ὑποβολῆς κοινῆς ἀναφορᾶς, ἣτις ἤθελεν εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν παῦσιν τοῦ Γρηγορίου διὰ τὸν δίκαιον λόγον ὅτι λαϊκοῖς ἀγαπητοῖς αὐτῷ ἐπέτρεπε τὴν λεηλασίαν τῶν κοινῶν χρημάτων. Ἀρκετὰ δὲ περιεργος ἦν ἡ ἀποκάλυψις τῶν κατὰ τοῦ Γρηγορίου τεκταινομένων, καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ἐθεώρησαν «οὐκ ἀθεεῖ» γενομένην οἱ συμφέρον ὑλικὸν ἔχοντες ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου περαιτέρω διαμονῆς τοῦ Γρηγορίου. Εἰς τῶν συνωμοτῶν,

ὁ Δημητριάδος Ἰωσήφ, ἂν μὴ ἀπατώμαι, ἦν ὑπνοβάτης ὁ ταλαίπωρος, διαμένων εἰς τὸ κάτω πάτωμα οἰκίας, ἧς εἰς τὸ ἀμέσως ὑπέριστερον κατώκει ἕτερος ἀρχιερεὺς, ἀφωσιωμένος τῷ Γρηγορίῳ, μέλος ἅμα τῆς συνόδου τυγχάνων. Ὁ ὑπνοβάτης ἀφυπνισθεὶς μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἤρξατο λαλῶν μόνος καὶ μεγαλοφώνως, οὗ ἔνεκεν ἠγέρθη ὁ κάτοικος τοῦ ἄνω πατώματος καὶ ὠτακουστήσας ἔμαθε τὰ πάντα· διότι ὁ Ἰωσήφ ἀπήγγειλεν ὅλον τὸ μάθημα· πῶς ἤθελον παρουσιασθῆ εἰς τὸν μέγαν βεζύρη, τί ἤθελον εἰπεῖ, τί ἤθελον ἀπαντήσῃ, πῶς ἤθελον ἀποσπάσει τὸ ὑπουργικὸν ἔγγραφο τῆς παύσεως, τίς ἤθελον ἐκλεγῆ κατόπι, καὶ τινὰς εἶτι λεπτομερείας. Καὶ πρὶν φέξῃ, μεταβάς εἰς τοὺς παραδυναστάς, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς πάντα καὶ κατόπι μετ' αὐτῶν εἰς τὸν Γρηγόριον, ὃς συγκαλέσας τοὺς συνοδικοὺς ἀρχιερεῖς οὐ μόνον ἔπαυσε τοὺς συνομότας, ἀλλὰ καὶ καθήρσε καὶ ἐξώρισε. τρεῖς, οὐχὶ δὲ δις ἐκδικῶν ἐπὶ τὸ αὐτό. Τοῦτο δὲ κακῶς ἢ μετὰ τὴν ἄλωσιν Ἐκκλησία συνελθίτζε ἵνα πράττῃ. Μετὰ τοῦ ἐνὸς τῶν διωκτῶν αὐτοῦ, τριάκοντα παρελθόντων ἐτῶν, ὁ Γρηγόριος συνδηλόγη νοῦ τὸν Προκόπιον τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν μητροπολίτην Σαξοαγαθόπολεως. Εἶχε τοῦτον κατὰ τὰ ἔτη 1869—71 μέλος τῆς ἱερᾶς συνόδου. Καὶ ἐπειδὴ γίνεταί λόγος περὶ συνδιαλλαγῆς, κρίνω καθήκον ὀφειλόμενον εἰς τὴν μνήμην ἑτέρου κληρικοῦ (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), τοῦ Φωκίδος ἐπισκόπου Δαυὶδ Μολοχάδου ἵνα σημειώσω τοῦτο.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Γρηγόριος ἐδίωκεν ἀπὸ τῶν θέσεων αὐτῶν τοὺς μαθητὰς τοῦ Ὁρφανοτροφείου Καήρη, καὶ πάντας τοὺς πρότερον ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντας, ἠνάγκαζε ἵνα ἀναβαίνωσιν ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ καὶ ἵνα ἀνάθεματίζωσι Καήρη τε καὶ καήρειον κακοδοξίαν. Τινὲς αὐτῶν, ἀνεπτυγμένοι τὴν ἡλικίαν, αἰδούμενοι ἵνα πράξωσι τοῦτο, ἐκρύβησαν, οὐδὲ προσήλθον εἰς Φινάριον· ἕνα τούτων, ἄνθρωπον εὐσεβῆ τε καὶ φιλόπατρι, ἐγνώρισα τῷ 1878 ἐν Καλύμνῳ, σχεδὸν ἑβδομοκοντούτῃ, τὸν Νικόλαον Καλαβρόν. Ἐτερος ἦν ὁ διάκονος Δαυὶδ, εὐσεβῆς ἄνθρωπος, ὃς ἐνήργησεν ἵνα ἀποσταλῆ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς ΚΠολιν, τῷ 1838 χάριν ἐκκλησιαστικοῦ τινὸς ζητήματος· πράγματι ὁμοίως, ὡς ἐγνώσθη εἰς τινὰς, ἐμπιστευτικῶς ἐπὶ τῷ ὄσῳ σκοπῷ «ἵνα φιλήσῃ χεῖρι καὶ ζητήσῃ τὴν τοῦ Γρηγορίου συγγνώμην» ἐπὶ τῇ νεανικῇ κουφότητι.

29 σημ. σελ. 32.

Ἰγνάτιος ὁ Σαμακοβίου καὶ κατόπι Βόσνης ἦν οὐχὶ συνήθους πνεύματος ἀνὴρ ἀλλ' ἀνήμερος. Ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Λέρω, ἀπέθανε τῷ 1852 μετὰ βραχεῖαν νόσον, καθ' ὃν χρόνον ἐσκευῶρει παῦσιν καὶ ἐκλογὴν πατριαρχικὴν. Ἠγάπα τὸν Ἰγνάτιον ὁ μέγας καὶ πολὺς ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν Φετχῆ-Ἀχμέτ πασάς, ὅστις τὸν δεκέμβριον τοῦ 1845 ἀπῆτει τὸν εἰς Ἐφεσον διορισμὸν τοῦ Ἰγνατίου, ὑποσχομένου δῆθεν ἵνα δώσῃ αὐτῷ πεντακιςχίλια καισαροβασιλικά φλωρία. Ἐπειδὴ δ' ὁ τότε πατριάρχης ἐκλεγείς Ἀνθίμος ὁ Ἐφέσου ἠθέλησε ἵνα προβιάσῃ εἰς Ἐφεσον τὸν Μαρωνεῖας Ἀνθίμον τὸν θεσσαλονικέα, ἔλαβεν ἀπ' αὐτοῦ τὰ πεντακιςχίλια καὶ σχεδὸν ἄλλα τόσα καὶ προήγαγεν αὐτόν. Τεῦτά τε καὶ πολλὰς ἀσεβείας τοῦ Ἀνθίμου εἰς διηγείτό μοι ὁ θεσσαλονικεὺς, οὗτος Ἀνθίμος. Ὅτι δὲ εἶχεν ἀξίαν τινὰ ὁ Βόσνης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ δύο δείκνυται ἐκ τῆς παρεμβάσεως τοῦ Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου, ζητήσαντος μετὰ τὴν ἐκλογὴν Ἀνθίμου εἰς τὴν ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς συνόδου ἄρσιν τῆς τιμωρίας ταύτης, καὶ σύμφρονος ἔχοντος τοὺς σχολάζοντας πατριάρχας (πρώην) Κπόλεως.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΣΗΜΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

- 1) περὶ τῆς περιουσίας καὶ τῆς διαθήκης τοῦ σχολάζοντος πατριάρχου Ἱερεμίου Δ', ἀναφερόμενα εἰς τὴν σημείωσιν 9
- 2) περὶ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων, σχετικὰ πρὸς τὴν σελίδα 23
- 3) περὶ βελτιώσεως τῆς τῶν χριστιανῶν καταστάσεως· σχετικὸν τῇ σελίδι 20

A

Ἰσον γράμματος τοῦ ἁγίου Μυτιλήνης κὺρ Καλλι-
νίκου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν

Τὴν ὑμετέραν θειοτάτην, σεβασμιωτάτην, καὶ εὐεργετικω-
τάτην καὶ προσκυνητὴν μοι αὐτῆς Παναγιότητα, σὺν τῇ περὶ
αὐτὴν ἁγία καὶ ἱερᾷ ὁμηγύρει τῶν σεβασμιωτάτων ἁγίων γε-
ρόντων δουλικώτατα προσκυνῶ, γονυκλιτῶς ἀσπαζόμενος τὰς
παναγίας καὶ χαριτοβρύτους μοι αὐτῆς χεῖρας.

† Διαφυλάττοι τὸ θεῖον ἐν ἀκροτάτῃ ὑγείᾳ καὶ διηνεκεῖ εὐη-
μερία, καταξιοῦν αὐτὴν κούφως καὶ εὐμαρῶς διελθεῖν καὶ τὸ
ὑπόλοιπον τῆς ἁγίας ταύτης νηστείας στάδιον, φθάσαι ὑγείως
καὶ προσκυνῆσαι τὰ κοσμοσωτήρια καὶ πάνσεκτα πάθη τοῦ Κυ-
ρίου (καὶ) Σωτῆρος καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ γηθο-
σύνως εορτᾶσαι τὴν κοσμοχαρμόσυνον τριήμερον αὐτοῦ ἐξανά-
στασιν, οὐ μόνον ἐφεξῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλῶν ἄλλων (ἐτῶν) κυ-
κλικὰς περιόδους, καθὰ ἐφέσεως ἔχει καὶ ἐπιποθεῖ. Μετὰ δὲ τὰς
δουλοπρεπεῖς καὶ ἐδαφιαίας μου πρὸς αὐτὴν προσκυνήσεις καὶ
τὴν ἐπ' ἀκριβείας ἐρευναν τῆς ὑπὲρ τι ἄλλο μυριοσπουδάστου

μοι ἀγαθῆς αὐτῆς ὑγιείας, ἀναφέρω τῇ τε ὑμετέρα θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι αὐτῆς παναγιότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν ἀγία καὶ ἱερᾶ ὁμηγύρει τῶν σεβασμιωτάτων ἀγίων γερόντων, ὅτι κατὰ τὴν πέμπτην τοῦ ἤδη τρέχοντος μαρτίου, τῇ δ' τῆς γ' ἐβδομαδος περὶ τὴν β' ὥραν τῆς νυκτός, ὁ παναγιώτατος καὶ σεβασμιώτατος μοι θεῖος κύριος κύρ Ἰερεμίας τὸ ζῆν' ἐξεμέτρησε, καταλιπὼν ζωὴν μακροχρόνιον τῇ ὑμετέρα παναγιότητι σὺν τῇ περὶ αὐτὴν ἀγία καὶ ἱερᾶ ὁμηγύρει, ἐμὲ δὲ ἐάσας ὀρφανόν. Διὸ δὴ, θερμῶς παρακαλῶ, ἐπειδὴ καὶ διέλαμψε ποτε καὶ ἡ μακαρία μοι ἐκείνη παναγιότης ἐπὶ τὴν αὐτὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν, νὰ ἠνυμνεύηται διηνεκῶς ἐν ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἱεραῖς ἐντεύξεσι καὶ θείαις τελεταῖς ὑπὸ τῆς σεβασμιωτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι αὐτῆς παναγιότητος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν σεβ. ἀγίων γερόντων.

Τελευτῶν δὲ, παρακαλῶ νὰ ἔχη εἰς τὴν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην τῆς ἐμὲ τὸν ταπεινὸν δοῦλόν τῆς, καὶ νὰ μὲ γράφῃ συνεχῶς τὰ τῆς πολυεύκτου μοι ἀγαθῆς ὑγιείας τῆς (κλπ.) Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτῳ δουλοπρεπῶς· Αἱ δὲ πανάγια καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαί τε καὶ εὐλογίαι εἴτσάν μοι διὰ βίου παντός ἀρρωγοὶ (κτλ).

1824. μαρτίου 14

Τῆς ὑμετέρας θειοτάτης, σεβασμιωτάτης, εὐεργετικωτάτης, καὶ προσκυνητῆς μοι αὐτῆς παναγιότητος

ἐλάχιστος δοῦλος καὶ εἰς τὰς παναγίας αὐτῆς ἐπιταγὰς
προθυμότετος

† Ὁ Μυτιλήνης Καλλένικος

Ἱσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου τῆς διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου κύρ Ἰερεμίου.

† Ἐπειδὴ καθυπετάγη φθορᾶ φπᾶσα ὑσὶς ἀνθρώπων, παρακοῆ τοῦ γενάρχου πικρᾶ, καὶ ἡ ζωὴ τῷ θανάτῳ συνέζευκται, καὶ οὐδεὶς τῶν ὡς ἄνθος καὶ χόρτος ἐξανθησάντων τῆς γῆς, κατὰ τὴν προφητικὴν ἐξεικόνισιν, τῆς παγκοσμίου δρεπάνης τὸν θερισμὸν διέδρασεν (;)· ἅμα γὰρ ἀνέλαβεν ἀρχὰς τὰς τῆς ζωῆς καὶ τῆς

αὐτῇ προθέσει συνεμνηστεύθη, καὶ θάνατον ὡς ἐκ ζωῆς οἶονεὶ καὶ θανάτου τὸ τῆς σαρκὸς ἐνδυσάμενος ὕφασμα. Καὶ οὐκ ἔστιν ἀνθρώπος, ὃς ζήσεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. Τούτου χάριν κἀγὼ ὁ ἐλάχιστος ἐν τοῖς ὑπουργοῖς τῶν μυστηρίων τῆς χάριτος, ὁ πάλαι μὲν τὴν πνευματικὴν προστασίαν τοῦ ἐν τῇ παροικίᾳ Χριστιανουπόλεως λογικοῦ ποιμνίου ἐμπιστευθεῖς, εἶτα δὲ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μιτυλήνης εὐσεβῶν καὶ ἐν Χριστῷ ἀγαπητῶν ἐμοὶ τέκνων, καὶ τελευταῖον ἐπὶ τὴν πατριαρχικὴν καὶ οἰκουμενικὴν ἀξίαν προαχθεῖς (κρίμασιν οἷς μόνος οἶδε Θεός), τὸ ἀπαραίτητον τῆς ζωῆς προβλέπων τέρμα, ἠβουλήθη, ἐτι σώας ἔχων τὰς φρένας καὶ τὰς ἐνθυμήσεις περισώζων ἐρρωμένως, ταύτην τὴν οἰκειθελῆ διαθήκην ἐμαυτῷ ποιῆσαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῶν ἐν τῇ συγχώρησει τοῦ πλησίον εὐρίσκομεν, κατὰ τὸ «ἀφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν» εὐαγγελικὸν λόγιον, πρῶτον μὲν ἀφήμι καὶ συγχωρῶ ἀπὸ βάθους καρδίας καὶ ψυχῆς πᾶσι τοῖς εὐσεβέσι καὶ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς τῶν ρηθεισῶν δύο ἐπαρχιῶν Χριστιανουπόλεως καὶ Μιτυλήνης, καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀγιωτάτου οἰκουμενικοῦ θρόνου, τοῖς παρ' ἐμοῦ (εἰ καὶ ἀναξίως) ποιμανθεῖσι, κρίμασιν ἀνεξιχνιάστοις Κυρίου, καὶ πρὸ πάντων τοῖς ἀγαπητοῖς μοι συναδελφοῖς ἀγίοις ἀρχιερεῦσι, πᾶσιν ἀπὸ καρδίας τὴν ἀδελφικὴν ἀπονέμω συγχώρησιν, εἴ τις αὐτῶν κατ' ἐμοῦ συνηπάγη, ἢ ἄλλως πως προσηνέχθη.... εἶτα δὲ κἀγὼ ἐν μεταμελείᾳ καὶ μετὰ δακρύων παρὰ πάντων μὲν ἀπλῶς τῶν εὐσεβῶν, οὓς ἐποίμανα, καὶ οὓς οὐκ ἐποίμανα, τὴν ἀπὸ καρδίας συγχώρησιν, κατ' ἐξοχὴν δὲ παρὰ τῶν ἀγαπητῶν μοι συναδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν.... ἐξαιτοῦμαι.... Ἀντεπεύχομαι δ' αὐτοῖς εἰρήνην βαθεῖαν, ὁμόνοιαν ἀδελφικὴν ἐν Χριστῷ, καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν εὐόδωσιν καὶ βελτίωσιν, πρὸς τε τὸ ἴδιον αὐτῶν ψυχικὸν ὄφελος καὶ πρὸς τὸ κοινῆ κατὰ ψυχὴν συμφέρον.... καὶ περὶ τῶν ἐλέω Θεοῦ ὑπαρχόντων μοι, διορίζομαι ἐν πρώτοις

εἰς τὸ παγγάρι τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας* γρόσια 500,
νὰ περάσῃ τὸ ὄνόμαί μου εἰς τὴν παρρησίαν
εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Μιτυλήνης** γρόσια 1000

* δηλαδὴ τὸ ταμεῖον τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ.

** τὸ ξενοδοχεῖον ἐξῆ καὶ τῷ 1692. Βλ. Μ. Γεδεῶν Πατριαρχικὸς Πίνακας, ἐν σελ. 641.

τὴν ἀνεψιάν μου Μαριώραν γρ. 1000
 τὴν ἐτέραν ἀνεψιάν μου Ζαφείρων γρ. 1000
 τὰ παιδιά τοῦ ἀδελφοῦ μας Θεοδωρῆ γρ. 1000 ἂν εἶναι, εἰ
 δὲ ἂν δὲν εἶναι παιδιά τοῦ Θεοδωρῆ, νὰ μοιράζωνται μὲ τὸ χέρι
 τοῦ πανιερωτάτου ἀγίου Μιτυλήνης εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔνδε-
 εῖς, ὅπου στοχασθῆ ἡ πανιερότης του
 τὴν ἡμέραν τῆς θανῆς μου, διὰ ἔξοδα γρ. 500
 εἰς τὸ κοινόν τῆς Μιτυλήνης γρ. 1000 (α)
 εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου τῆς μητροπόλεως
 300 (α)
 εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ὑπεραγίας, κατὰ τὴν χώραν Ἀγιά-
 σου 500 (α)
 τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον, διὰ νὰ μὲ κάμη πέντε λειτουργίας
 250 γρόσια
 τὸν δεύτερον χρόνον τῆς θανῆς μου νὰ μοιράζωνται εἰς πτω-
 χοὺς γρόσια 500—ἔπειτα νὰ γίνηται ἡ ἀνακομιδὴ μου
 τὰ ἀρχιερατικά μου, παλαιὰ καὶ νέα, ὅσα εἶναι, νὰ μένουν
 κτῆμα ἴδιον τοῦ ἀγίου Μιτυλήνης, διὰ νὰ κάμη ἡ πανιερότης του
 τὰ μνημόσυνά μου, νὰ φέρῃ καὶ ἐν συνοδικόν συγχωρητικόν,
 πρὸ πάντων δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσι νὰ φέρῃ ἐν μάρμαρον, καθὼς τὸ συν-
 ειθίζουσι εἰς τὴν Πόλιν, νὰ γράψῃ ἐπάνω μετὰ τὸ ἔτος καὶ τάδε·
 «Ἐνθάδε κεῖται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ ἀπὸ Μιτυλήνης, κατ' ἐκ-
 λογὴν τοῦ γένους, χρηματίσας πατριάρχης Κωνσταντινουπό-
 λεως Ἱερεμίας ὁ Δ'», καὶ νὰ βαλθῆ ἐπάνω εἰς τὸ μνημῆμά μου
 τὰ δὲ ροῦχα, ὅπου μοι εὐρεθοῦν, τὰ ἀρίνω εἰς τὴν διάθεσιν
 τοῦ ἀγίου Μιτυλήνης νὰ τὰ οἰκονομήσῃ ὡς ἤθελε φωτισθῆ παρὰ
 Θεοῦ
 ἔτι διορίζω νὰ δοθοῦν διὰ μίαν ἐλεημοσύνην, ὅπου πολλάκις
 ἐδιώρισα τῷ ἀγίῳ Μιτυλήνης. γρ. 500
 τῷ ἀνεψιῷ μου ἱεροδιακόνῳ Σωφρονίῳ γρ. 250
 τῷ ἀρχιδιακόνῳ Παρθενίῳ γρ. 150.
 Τὰ ἄνωθεν λοιπὸν, ὅπου διορίζω νὰ μοιρασθῶσι διὰ τὰς ἐλε-
 ημοσύνας μου, νὰ δοθῶσιν ἐκ τῶν ἄσπρων* 4000 ἔχω εἰς Ἀγι-

(α) (α) (α) πάντα καταμερίζονται εἰς ἀμοιβὴν 40-50 ἱερῶν διὰ «σ-
 ρανταλείτουργο».

* ἄσπρα σημαίνει ἐνταῦθα γρόσια· ὄχι τὸ σόνηθες ἄσπρον, ὅπερ ἦν τὸ
 1]120 τοῦ γροσίου

ἄσο, καὶ ἔτι ἄλλας 2, γίνονται 6 χιλ. γρόσια 3000, ὅπου εἰς χω-
 ριον Σκόπελον ἔχω—2000 εἰς τὸ κοινόν τῆς πολιτείας Μιτυλή-
 νης, ὅπου συμποσοῦνται ἅπαντα εἰς 11000 γρόσια. Ὅσα λοιπὸν
 λείψουν (ἕως νὰ) γεμίση ἡ ποσότης τῶν ὧν διορίζω, νὰ τὰ ἀπο-
 πληροῖ ὁ ἅγιος Μιτυλήνης, καὶ νὰ μοιράζωνται ὅσα διορίζω
 ἄνευ ἐκλείψεως τινος.

Ἐν δὲ τούτοις ἅπασι διορίζω τέλειόν μου ἐπίτροπον καὶ
 πληρεξούσιον ἐπιστάτην, καὶ ἴδιόν μου πρόσωπον, τὸν πανιερώ-
 τατον καὶ ἐν Χριστῷ ἡμέτερον κατὰ Πνεῦμα υἱὸν ἅγιον Μιτυ-
 λήνης κύρ Καλλίνικον, εἰς τὸ νὰ παρασταθῆ καὶ ἐκτελέσῃ
 ἅπαντα τὰ ἄνωθεν διορισθέντα παρ' ἐμοῦ ἀπαρασάλευτα καὶ ἄνευ
 τινος ἐλλείψεως.

(ἔπονται φρικώδεις καὶ ἀπάνθρωποι κατάραι κατὰ τῶν παρα-
 βατῶν τῆς διαθήκης, ἐξ ἧς παρελείφθησαν καὶ πολλαὶ φλυαρίαι)

1818. φεβρουαρίου 27

τὸ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Βεβαιοῦ

Τὴν διαθήκην ὑποκυροῦσι μάρτυρες, ὑπογραφομένοι, δώδεκα,
 ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ σημαίνοντων, ὡς δεικνύουσι τινῶν τὰ ἐπώ-
 νυμα: Γεώργιος Γρημάνης, Δημήτριος Γρημάνης, Γεώργιος
 Μάνδρας, Γεώργιος Ζάνου, Παναγιώτης Κούμπας, Δημήτριος
 Καραπαναγιώτης, Κωνσταντῖνος Ζάνου, Δημήτριος Ἀθανασίου,
 Συνόδης Ἰωάννου, Γιαννάκης Σκαμπάβια, Βασίλειος Ἰωάννου,
 Μανώλης Ἀντωνίου.

Γράμμα πρὸς κοινοτικὰς ἀρχὰς Μιτυλήνης

Ἀνθιμος ἐλέφ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
 Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκομενικὸς πατριάρχης

† Τιμιώτατοι προεστῶτες καὶ πρόκριτοι..... τῆς θεοσώστου
 ἐπαρχίας Μιτυλήνης..... Διὰ τῆς παρούσης ἡμετέρας πα-
 τριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς δηλοποιοῦμεν ὑμῖν ὅτι,
 ἐπειδὴ μετὰ θάνατον τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενόμενου κοινοῦ
 ἡμῶν πατρὸς ἀσιδίμου ἐν πατριαρχαῖς πρώην Κωνσταντινουπό-
 λεως κυροῦ Ἱερεμίου, τοῦ ἐν τῇ πατρίδι ὑμῶν ταύτῃ πρὸς Κύ-
 ριον ἐκδημήσαντος, οὗ τὴν μακαρίαν ψυχὴν κατατάξετε Κύριος
 ἐν χώρα ζώντων, σταλὲν ἡμῖν ἴσον τῆς διαθήκης τοῦ ἀειμνή-
 στοῦ ἐκείνου ἀνεγνώσθη συνοδικῶς, ἐπ' ἀκροάσει πάσης τῆς ἱε-

ρᾶς ἀδελφότητος καὶ τῶν τιμιωτάτων τοῦ Κοινοῦ ἐπιτρόπων, καὶ ἐφάνη ἡ περιουσία του σμικροτάτη, καὶ παρὰ τὴν ὑπόληψιν, ἣν παρὰ πᾶσαν εἶχεν ὁ μακαρίτης εὐτυχοῦς καταστάσεως, περιεχομένων ἐν τῇ διαθήκῃ μόνον 11000 γροσίων, ἐξ ὧν γρόσια 500 φαίνονται καταλειπόμενα εἰς τὸ παγκάριον τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ὁμοῦ καὶ τῶν πραγμάτων καὶ ἀρχιερατικῶν αὐτοῦ* διοριζόμενος διατάττει ὡς βούλεται, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ τελείως τὰ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκοντα νόμιμα καὶ κανονικὰ χρέη του, ἐφ' οἷς λαμπρότατα ἐτιμήθη καὶ εὐτυχῶς εὐηργετήθη, καὶ μέχρι τέλους ζωῆς του ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ Κοινοῦ ἐτήσιον δόσιν 2500. Ταῦτα ἐκ τῆς διαθήκης γνωστοποιηθέντα οὐκ ὀλίγην δυσαρέσκειαν καὶ ἀπορίαν ἐπροξένησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀοιδίμος ἐκεῖνος ἐγνωρίζετο εὐτυχοῦς καταστάσεως, πρὸς δὲ καὶ προαιρέσεως εὐγνώμονος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν δὲ τῇ διαθήκῃ του φαίνεται πάνυ ὀλίγη ἡ περιουσία του ἢ χρηματικὴ, ἐν ἣ καθορῶνται καὶ μαρτυρικαὶ ὑπογραφαὶ τῆς τιμιότητός σας, διὰ τοῦτο ἐγένετο αἰτία γράψαντες νὰ σᾶς ἐρωτήσωμεν περὶ τῆς περιουσίας του, ὡς εἰδήμονας αὐτῆς. Διό..... καὶ παραγγέλλομεν ὑμῖν ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως..... ὡς φρόνιμοι καὶ τίμιοι, καὶ εἰδήμονες τοῦ τόπου, τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν συγγενῶν τοῦ μακαρίτου, ἐξετάσητε ἀκριβῶς καὶ εὐσυνειδήτως περὶ τῆς κινητῆς τε καὶ ἀκινήτου, χρηματικῆς τε καὶ ἄλλης οὐσίας αὐτοῦ, καὶ νὰ μᾶς φανερώσητε ἐν γραφῇ ἀληθείας καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ τὰ πάντα τόση δηλονότι ὑπάρχει ἡ περιουσία τοῦ μακαρίτου ἐκεῖνου κυροῦ Ἱερεμίου, ὅση ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ περιέχεται, ἢ εὕρισκεται καὶ ἄλλη, καὶ πῶς διητήθη, καὶ τί ἔγινε, καὶ νὰ εἰδοποιήσητε ἐντελῶς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου ἐξ αὐτῶν νὰ λάβῃ τα δίκαιά της, τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτήν, κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς θεσμοθεσίας καὶ ἱεροῦς κανόνας, ἀνθ' ὧν πολλαχῶς εὐηργέτησε τὸν μακαρίτην, καὶ λαμπρῶς ἐτίμησε, καὶ μέχρι τέρατος ζωῆς οὐ διέλιπε γηροκομῶσα καὶ περιθάλπουσα, καὶ πληρώνουσα σιτηρέσιον 2500 γρόσια κατ' ἔτος, καὶ οὕτω νὰ διαμείνῃ ἡ διαθήκη του ἀδιάσειστος, διὰ τὸ γεραρὸν καὶ σεβάσμιον τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος. Ταῦτα πατρικῶς συμβουλευόντες, παραγγέλλομεν ὑμῖν ὅπου, ἐκ τῶν προειρημένων λαβόντες νύξιν, καὶ διευλαβού-

* τῶν λειτουργικῶν ἀμφίων δηλ.

μενοι τὸ σεβάσμιον ὄνομα ἐκεῖνου τοῦ μακαρίτου, νὰ προσενηχῆτε φρονίμως καὶ εὐπειθῶς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ἐπιταγὴν καὶ ἐρώτησιν μὲ ὄλην τὴν εὐκρίνειαν καὶ ἀκρίβειαν τῆς ἀληθείας, ὅπου νὰ μὴ μείνῃ βᾶρος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μακαρίτου, καὶ ὑμεῖς, ὡς τέκνα τῆς Ἐκκλησίας εὐπειθῆ, νὰ εἰσθε ἀνώτερα πάσης ἐνοχῆς, ἀξιούμενοι διὰ παντός τῶν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν καὶ τῶν παρ' ἐκεῖνου τοῦ κοινοῦ καὶ πνευματικοῦ πατρός σας. Περιμένομεν τοίνυν τὴν περὶ τούτου πληροφορητικὴν σας ἀπόκρισιν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος (κτλ.) εἶη (κλπ).

1824. μαρτίου 18

† ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης

† ὁ Κοζίκου Ματθαῖος	† ὁ Νικομηδείας Πανάρετος
† ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος	† ὁ Δέρκων Ἱερεμίας
† ὁ Σερρών Χρῦσανθος	† ὁ Νέων Πατρῶν Δοθίσεος
† ὁ Μεσημβρίας Κόριλλος	† ὁ Εἰάνθης Σεραφεῖμ
† ὁ Λήμνου Νεκτάριος	† ὁ Προικονήσου Κοσμᾶς

Γράμμα πρὸς τὸν μητροπολίτην

"Ανθιμος ἐλέφ Θεοῦ.....

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Μιτυλήνης..... κλπ. Προλαβόντως ἀδελφικόν σου γράμμα λαβόντες, δηλωτικόν τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδίμου ἐν πατριάρχεις Κωνσταντινουπόλεως κυροῦ Ἱερεμίου, ὁμοῦ καὶ ἴσον τῆς διαθήκης αὐτοῦ, σοὶ ἀπεκρίθημεν τὰ καθήκοντα, ὑψώσαντες χεῖρας ἰκέτιδας πρὸς Θεόν, συνοδικῶς, ὑπὲρ αἰωνίου ἀναπαύσεως τοῦ ἀοιδίμου ἐκεῖνου. "Ἦδη δὲ ἐν πληρεστάτῃ συνόδῳ ἀναγνωσθέντος τοῦ ἴσου τῆς διαθήκης ἐπ' ἀκροάσει πάντων, εἶδομεν δυσαρεσκείας ἀπὸ μέρους τῆς ἁγίας συνόδου καὶ τῶν τιμιωτάτων τοῦ Κοινοῦ ἐπιτρόπων, ὅτι ὁ ἀοιδίμος κύρ Ἱερεμίας, καίτοι εἰς λαμπρὰς ἐπαρχίας προβιβασθεὶς καὶ πολλοὺς χρόνους, ἐν εὐτυχεστάτοις καιροῖς, νεμηθεὶς, καὶ τελευταῖον εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην τῆς πατριαρχίας περιωπὴν ἀποκατασταθεὶς, ὅμως, παρ' ἐλπίδα, ἐν διαθήκαις ἐφάνη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν οὕτω λαμπρῶς ἐτίμησασαν καὶ εὐεργετήσασαν, παρὰ τὰ καθήκοντα καὶ νόμιμα διατιθέμενος, μηδό-

λως ἀμοιβήν τινα, ἐφ' οἷς εὐηργετήθη, ἐνδειξάμενος πρὸς αὐτήν, οὔτε τὸ παράπαν μνημονεύσας μητρὸς φιλοστόργου τοσαῦτα εὐεργετησάσης, οὔτε μὴν τὴν κανονικῶς ἀνήκουσαν τῷ ἁγιωτάτῳ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, ἐφ' οὗ πατριαρχικῶς ἐνιδρύθη, λαμπροτέραν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἀφῆκε, κατὰ τὸν περὶ τούτου συνοδικὸν τόμον φυλαττόμενον καὶ διενεργούμενον παρὰ πάντων, ἀλλὰ διοριζόμενος ἐν διαθήκῃ περὶ τῆς χρηματικῆς αὐτοῦ καὶ ἄλλης περιουσίας, πάνυ ὀλίγα τῆς ἧς ἔχει ἡ Ἐκκλησία ὑπολήψεως τῆς εὐτυχοῦς καταστάσεώς του, συμποσούμενα δῆθεν εἰς γρόσια ἕνδεκα χιλιάδες, διατάττει περὶ αὐτῶν χωρὶς νὰ ἐνθυμηταί τελείως τὴν κοινὴν τροφὸν Ἐκκλησίαν, ἀφ' ἧς ἐτιμήθη· καὶ πολλὰ εὐηργετήθη, καὶ μέχρι τέλους ζωῆς αὐτοῦ ἀπρονόητος οὐ διέμεινε διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ ἐτησίας χορηγίας τῶν γροσίων 2500.

Τοιοῦτων δεσαρσκειῶν ἐν ταυτῷ καὶ ὑπονοιῶν δοθεισῶν περὶ τῆς ἀναφανείσης σμικροτάτης καταστάσεως ἐν τῇ διαθήκῃ ἐκείνου τοῦ μακαρίτου, γινωσκόμενου παρὰ πάντων εὐκαταστάτου κατὰ τε τὸ χρηματικὸν καὶ τὸ κτηματικόν, καὶ λόγων περὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ρηθέντων, ἐνεκρίθη συνοδικῶς νὰ ἀνατεθῆ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὴν ἱερότητά σου, ὡς ἐπιτρόπου ἐκείνου καὶ κληρονόμου, διὰ νὰ ἐξετάσης ἀκριβῶς περὶ τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας του, ἴσως δι' ἄγνοϊαν, ἢ λήθην, ἢ καὶ σφετερισμόν, ἀπελείφθη ἄγραφος, ἢ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αὐτόθεν ἀπουσίας σου διηρπάγη ἀπολεσθεῖσα, καὶ διὰ τῆς ἐν καθαρᾷ συνειδήσει σου ἐρεῦνης νὰ ταχθῶσι κατὰ χώραν τὰ δίκαια, καὶ μήτε ἡ διαθήκη τοῦ ἀειμνήστου νὰ διασεισθῆ, διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν ὀφειλόμενον σέβας, μήτε ἡ Ἐκκλησία νὰ μείνη ἐστερημένη τῶν ἀνηκόντων αὐτῇ ἐξ ἐκείνου δικαίων τῆς, κατὰ τὰς ἀρχαίας κανονικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς θεσμοθεσίας.

Γράφοντες τοίνυν διὰ τῆς παρούσης ἐκκλησιαστικῆς καὶ συνοδικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς, ἐντελλόμεθα καὶ ἐπιτάττομεν τὴν ἱερότητά σου ὅπως, ἅμα τῇ λαβεῖν αὐτήν, ἐπειδὴ ἡ περιουσία τοῦ μακαρίτου, ὡς ἔφημεν, κατέστη ἀφανῆς, ἴσως καὶ διηρπαγμένη, τὸ δὲ Κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε δι' ἄγνοϊαν καὶ λήθην, εἴτε ἄλλως πως, μένει ἠδικημένον χωρὶς νὰ ἀπολαύσῃ οὐδὲν, νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβῶς περὶ αὐτῆς, καὶ εὐσεινειδῆτως νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς ἐν γραφῇ ἀληθείας τὰ πάντα, καὶ φροντίσῃ ἐκ παντός.

τρόπου νὰ ἐξαποστείλῃς ἐξ αὐτῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἀνήκοντα πρὸς αὐτήν νενομισμένα ἐκ τῆς περιουσίας του δίκαια, χωρὶς νὰ ἀδικηθῆ τὸ Κοινὸν, ὅπου ἔχει τοσοῦτων ἐτῶν σιτηρέσια εἰς τὸν μακαρίτην πληρωμένα, καὶ προξενηθῆ ἐκ τούτου καὶ βάρος εἰς τὴν ψυχὴν του. Ὡσαύτως δὲ νὰ συνεχαιροῦσθαι καὶ τὴν λαμπροτέραν ἐκ τῶν ἱερατικῶν στολῶν τοῦ μακαρίτου, ἢν τινα, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησιαστικῆς θεσμοθεσίας, δεόντων καὶ νόμιμον νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὑπ' ἀγνοίας ἴσως οὐκ ἀφῆκεν, ἐπιδιορθούμενος ἢ ἱερότης σου ὡς φρόνιμος, εἴπερ τὸν μακαρίτην ἴσως διέλαθεν, εὐγνώμονα διάθεσιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἔχοντα, καὶ ἀπαλλάττων καὶ τῆς ἐκ τούτου ἐνοχῆς.

Ταῦτα ἐκκλησιαστικῶς γράφοντες, ἀνατιθέμεθα ἐπὶ σοὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ αὐτονομίαν καὶ διόρθωσιν τοῦ πράγματος, σιωπῆ παρερχόμενοι τοὺς περὶ τῆς διαθήκης ρηθέντας λόγους καὶ ἀντιστάσεις, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς ἀνάτροπὴν αὐτῆς νομίμως ἔπονται, καὶ βάσιν ἔχοντες τὴν συντήρησιν τῆς διαθήκης, διὰ τὸ σεβάσμιον τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου ἀνδρός, ὀριζόμεθα ἀμεταθέτως νὰ ἐμβῶσιν εἰς πρᾶξιν τὰ συνοδικῶς ἐγκριθέντα, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία ἐμακροθύμησε μὲν, δὲν ἔχει ὁμως καιρὸν νὰ παραβλέπῃ τὰ δίκαιά της· διὰ τοῦτο ἀναγκαίως πρέπει νὰ τὰ παραλάβῃ τῶρα σῶα διὰ τῆς φρονίμου ἐπιστασίας καὶ ἐντόνου καὶ φιλοτίμου ἐπιμελείας σου· καὶ σπούδασον εὐπειθῶς, χωρὶς παρακοῆς καὶ ὑπερθέσεως, νὰ ἐνεργήσῃς πάντα τὰ ἐκ μέρους τοῦ μακαρίτου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὀφειλόμενα χρέη καθ' ἣν καὶ ὁ μακαρίτης εἶχε πρὸς αὐτήν εὐγνώμονα διάθεσιν, ἐνδεικνύμενος τὴν ἀνήκουσαν εὐαρέστησιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κοινὸν τοῦ γένους καὶ πρὸς πάντας τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ ζήλου ἀγωνιζομένους κατὰ Πνεῦμα υἱοῦ ἀγαπητοῦς τιμιωτάτους ἐπιτρόπους αὐτοῦ, διὰ νὰ ἀναπαύηται μακαριζομένη ἡ ψυχὴ του εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς, νὰ ἄξιουσάσῃ δὲ καὶ ἡ ἱερότης σου τῶν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας εὐχῶν καὶ εὐφημιῶν. Οὕτω γινώσκων, φιλοτιμήθητι, ὡς ἐχέφρων, τίμιος καὶ ἐμπειρος, καὶ ποιήσον ἀξίως καὶ μετὰ προθυμίας ὡς σοὶ ἐκκλησιαστικῶς γράφοντες ἐπιτάττομεν, καὶ μὴ ἄλλως· ὅτι περιμένομεν ἐν τάχει τὴν περὶ τούτων ἀποτελεσματικὴν σου ἀπόκρισιν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ σοῦ.

(Ὑπογραφαὶ καὶ γραφῆς χρόνος ὡς ἐν τῇ πρὸς τοὺς προστώτας Μιτωλήνης ἐπιστολῇ).

ἐπιστημείωσις

Ἐκδίδωμι τὰ τέσσαρα ταῦτα γράμματα πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι, ὅχι μόνον μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν νέων ἐθνικῶν κανονισμῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς συντάξεως αὐτῶν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πατριάρχαι ἐστεροῦντο τοῦ δικαιώματος τοῦ πρὸ τοῦ θανάτου γράφειν τὴν διαθήκην αὐτῶν ὡς ἂν ἤθελον. βλέπομεν μάλιστα ὅτι τὴν πολυτιμότεραν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ στολὴν ὁ πατριάρχης ὑπεχρεώτο ἵνα κληροδοτήσῃ εἰς τὸ πατριαρχικὸν σκευοφυλακεῖον.

Ἡ διαθήκη τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Δ' δύο εἰδήσεις ἀξίας σημειώσεως χορηγεῖ ἡμῖν· ὅτι τὸ κατὰ τὸ 1692 τὸ πρῶτον, ὅσον ἡμῖν γνωστὸν, ἀναφερόμενον «ξενοδοχεῖον» παρέτεινε τὸ ζῆν μέχρι τοῦ 1818, σκοπὸν προτιθέμενον «θεραπείαν καὶ βοήθειαν τῶν ξένων νοσοῦντων τινῶν, καὶ τῶν ἄλλως ἐνδεῖαν ἐχόντων τῆς τοιαύτης περιθάλψεως». Συνοδικῶς ὁ πατριάρχης Καλλίνικος Β' ὁ Ἀκαρνάν κατὰ μάρτιον τοῦ 1692 ὀρίζει ἵνα τὸ τε «ξενοδοχεῖον τοῦτο καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα καὶ ἀφιερώματα διατελῶσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ προστασίαν καὶ κυβέρνησιν τοῦ μητροπολίτου Μιτυλήνης (ἦν δὲ τότε Δανιὴλ) αὐτοῦ μόνον ἔχοντος ἄδειαν διακυβεῖν αὐτὰ, καὶ καθιστᾶν ἐν αὐτοῖς ἐπιτρόπους». Τὸ γράμμα, μεταγεγραμμένον ἐν ἰδιωτικῷ κώδικι, σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολ. Συλλόγου Κ]πόλεως. Ἴδὲ ἀρχαιολ. παράρτημα τόμων Κ'—ΚΒ' τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ, σελ. 105 καὶ ὅτι—δευτέρᾳ τῶν εἰδήσεων—ἐν Μιτυλήνῃ μέχρι τοῦ 1818 ἦσαν εἰς τοὺς Ἕλληνας αὐτῆς κατοίκους ἀσυνείθιστοι αἱ μέγιστα καὶ εὐπάρυφοι ἐκ μαρμάρων ἐπιτάφιοι πλάκες, οἱ αἱ ἐν Κ]πόλει.

ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΕΞΟΦΛΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΧΡΕΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

Ἐκδίδεται τὸ τουρκικὸν γράμμα πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντῖνον Α' καὶ σημειώσεως ἀκριδέσταται τῶν τε συναθροισθέντων ποσῶν καὶ τῶν μερῶν, εἰς ἃ ἐδόθησαν. Εἰς τὸ τουρκικὸν γράμμα δυσμενεῖς ἀναγινώσκονται περὶ τῶν ἑλλήνων ὀρθοδόξων κληρικῶν κρίσεις, ταύτας δὲ βεβαίως εἰς τὸ στόμα τῶν τούρκων ὑπουργῶν ἐνέβαλον οἱ κατ' αὐτῶν δυσηρεστημένοι λαϊκοὶ, ὅσοι ἕμενον ἐκτὸς τοῦ νοσηρισμοῦ τῶν ἱερῶν χρημάτων.

1 τὸ χᾶτι χουμαγιοῦν μετὰ τοῦ ὑπουργικοῦ γράμματος

Πατριάρχᾳ τῶν Ῥωμαίων

Ἐπειδὴ δι' ἀναφορᾶς, ὡς καὶ ἀπὸ μέρους ὄλου τοῦ γένους, ἐγένετο παράκλησις παρὰ τε σοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ τῆς συνόδου τῶν μητροπολιτῶν, διὰ νὰ γένη συγκατανευσις εἰς τὸ νὰ ἐκδοθῇ εἰς ὑψηλὸς προσκυνητὸς ὄρισμός, διατάττων εἰς τὸ νὰ πληρωθῶσι κατὰ δεκαετὲς διάστημα, ἐπὶ ὄρισμένης καὶ τακτικῆς διορίας, τὰ εἰς διαφόρους παρὰ τοῦ Κοινοῦ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ῥωμαϊκῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀγιοταφίτων ὀφειλόμενα, καὶ εἰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας πουργεῖα συμποσούμενα χρῆη, ἢ ὑπόθεσις αὕτη ἀννέχθη παρ' ἡμῶν διὰ τακτοῦ ἐνώπιον τοῦ Ὑψηλοῦ Θρόνου τοῦ εὐσπλαγχνικωτάτου καὶ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος, καὶ, ζητηθείσης ἐπὶ τούτῳ τῆς βασιλικῆς ἐπιταγῆς καὶ ἀδείας ἐξεδόθη ἀνακτορικὸν αὐτόγραφον, ἀποφαινόμενον αὐτολεξεῖ τὰ ἐφεξῆς

«Τὸ ὑπέρογκον τοῦτο χρέος τοῦ Κοινοῦ τοῦ Ἁγίου Τάφου εἶναι ἀπορίας καὶ ἐκπλήξεως ἄξιον. Τοῦτο ἀναμφιβόλως προελθὸν ἐκ τῶν ἀκαταστασιῶν, καταχρήσεων τε καὶ ῥαδιουργιῶν τῶν καλογήρων, ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἔγινε πρόξενον βασιλικῆς Μου ἀδημονίας, μ' ὄλον τοῦτο δὲν εἶναι καὶ πῶρῶ τῶν ἐνδεχομένων τὸ νὰ ὑπέπεσαν εἰς ἀνάγκην, ἔνεκα τῶν δυστυχημάτων, ἅπερ ἀπὸ τόσων χρόνων ἐπέπρωτο νὰ ὑποστῶσι. Διὰ τοι τοῦτο εἶναι βασιλικὴ Μου θέλησις, ὥστε ἀπὸ τῶν πάντων οἱ ἐν τῇ βασιλικῇ Μου Ἐπικρατεία κατοικοῦντες ὑποτελεῖς πτωχοὶ καὶ ὑπήκοοι ἐκ παντὸς τρόπου νὰ προσκλήσωνται ὅλα τὰ μέσα τῆς ἡσυχίας καὶ ἀνεσεῶς των, καὶ νὰ διατηρῶνται πρὸς αὐτοὺς οἱ κανόνες, τοὺς ὁποίους οἱ ἱεροὶ νόμοι ἐπιτρέπουσιν. Ἐπομένως, εἰσακουσμένης τῆς παρὰ τῶν ρηθέντων πατριαρχῶν γεγονυίας παρακλήσεως περὶ ὄρισμένης προθεσμίας, καὶ ζητήσεως χρηματικῆς βοήθειας, διὰ νὰ πληρωθῶσι βαθμηδὸν τὰ ἐπισωρευθέντα χρέη των, χαρίζονται καὶ παρὰ τοῦ βασιλικοῦ Μου κράτους εἰς τὸ μέρος τῶν Ῥωμαίων χίλια πουργιά, τὰ ὁποῖα νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς ἐνδεεστέρους καὶ ἀπορωτέρους τῶν δανειστῶν, ἀναλογιζόμενα εἰς τὸ χρέος. Προσέτι νὰ προσταχθῶσιν οἱ πατριάρχαι διὰ νὰ εὐχωνται ὑπὲρ τῆς μακροβιότητος καὶ διαμονῆς τοῦ Κράτους Μου, καὶ νὰ φροντίζωσι νὰ διορίσουν εἰς τοιαύτας ὑποθέσεις καλογήρους τιμίους, πιστοὺς,

καὶ δοκίμους, καὶ νὰ διακηρύξωσιν ἐντόνως εὐαγγελιζόμενοι ταῦτα πάντα εἰς τὸ γένος των».

Ἦδη οὖν στελλομένων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῶν παρὰ τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος ἐλεηθέντων ἀνωτέρω χιλίων πουγγείων, Σὺ, ὁ πατριάρχης τῶν ῥωμαίων, θέλεις γνωστοποιήσῃς πρὸς πάντας τὰ οὕτως πρὸς τὸ γένος τῶν ῥωμαίων ἐπιδαψιλευθέντα ἀνακτορικά ἐλέη, ἐφελκύνων τὰς εὐχὰς πάντων. Τὰ δὲ χίλια πουγγεῖα, τόσον μὲ τὸ μέσον Σοῦ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ συνόδου τῶν μητροπολιτῶν, ὅσον καὶ ἄλλων εἰς τὸ πρᾶγμα ἀναγκαίων, νὰ διανεμηθῶσιν εὐθυδίκως, κατὰ τὴν ἀνακτορικὴν βούλησιν, εἰς τοὺς ἀπορωτέρους τῶν δανειστῶν, ἀναλογιζόμενα εἰς τὸ χρέος· καὶ, κατὰ τὴν βασιλικὴν προσταγὴν, εἰς τὸ ἐξῆς, τόσον εἰς τοιαύτας ὑποθέσεις, ὅσον καὶ εἰς ἄλλας, ἀναγομένας εἰς τὸ ὑπουργημά σου, νὰ μεταχειρίζῃσαι ἀνδρασιμίους, πιστοὺς καὶ δοκίμους.

Ἔτι δὲ θέλεις προθυμοποιεῖσαι καὶ θέλεις προσέχεις, ὥστε εἰς τὰς ἐθνικὰς κάσους νὰ μὴν συμβαίνωσι παρόμοιαι ἀταξίαι. Καὶ νὰ ἐνεργῆς τὰ καθήκοντα τοῦ σαδακατίου σου, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐκδουλεύσεών σου, εἰς τὸ νὰ πορίζηται ἐν παντὶ καιρῷ τὸ ἔθνος σου τὰ μέσα τῆς ἡσυχίας καὶ ἀνέσεώς του.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ Ἀωλά', Ἰαννουαρίου ιε'
ἐν ἡμέρᾳ πέμπτῃ.

2. ποσὰ συναχθέντα ἐξ ἀφιερωμάτων καὶ συνδρομῶν

ὑπὲρ ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν τοῦ Παναγίου Τάφου συνήχθησαν ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1831—31 δεκεμβρίου 1837, εἴτ' οὖν ἐντὸς ἐτῶν ἑπτὰ, κατὰ τὰ ὑπ' ὄψιν μου «πιλάντζα» γραφέντα ὑπὸ τοῦ χατζῆ Κωνσταντινίδου, γρόσια ἑνδεκα ἑκατομμύρια καὶ τετρακόσiai ὀγδοήκοντα ἑννέα χιλιάδες καὶ δώδεκα, μετὰ παράδων τριάκοντα ἕξ=11,489,012 καὶ 36.

Ἐκ τούτων ἐχορήγησαν οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας 2,748,356 καὶ 38 παράδες·

οἱ ἐν Ρωσσίᾳ ὀρθόδοξοι 1,765.708 καὶ 32·

οἱ ἐν Αὐστρίᾳ ὀρθόδοξοι 76,545 καὶ 10·

ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐν Ἰασίῳ μοναστηρίων τῶν ἑπτὰ

τούτων ἐτῶν περιῆλθον εἰς τὸ ἀγιοταφικὸν ταμεῖον γρ. 2.872, 997 καὶ 19·

ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν μοναστηρίων Βουκουρεστίου 1,317, 069 καὶ 18·

ἐκ τῶν κτημάτων Βασσαραβίας 748,078 καὶ 20·

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ἐκ τῶν ἐκασταχοῦ μετοχίων 166,477 καὶ 10·

κεφάλαιον ὁμολογιῶν δωρηθέν 218,320

δωρεὰ τοῦ ἡγεμόνος Σερβίας Μιλὸς Ὀβρένοβιτς 500000·

καὶ ἀπὸ νομισματικῆς διαφοράς 1,075,459 καὶ 9.

Δηλὰ γε δὴ ἐλέη, προσφοραὶ καὶ συνδρομαὶ ἦσαν τὰ πέντε ἑκατομμύρια καὶ 309 χιλιάδες.

Ἐξωδύθησαν δι' ὅλης τῆς ἐπταετίας 11,460 χιλιάδες. ὧν εἰς συντήρησιν τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ ἀγιοτῆ. Μετοχίου 600, 682.

εἰς ἐπισκευὰς Μετοχιῶν	γρ. 313,605.
εἰς συνδρομὰς πρὸς σχολεῖα, νοσοκομεῖα κλπ.	» 257,747.
εἰς δῶρα εἰς τούρκους	» 170.000.
εἰς δάνεια εἰς διαφόρους	» 80,213.
εἰς προμηθείας τροφίμων διὰ Ἱερουσαλὴμ κλπ.	» 482,752.

Ἐξωφλήθη λοιπὸν χρέος ἑννέα ἑκατομμυρίων, ἐκτὸς τῆς προσφορᾶς τοῦ σουλτάνου Μαχμουτ δι' ἧς ἐξωφλήθησαν ὁμολογίαι δανειστῶν ἀπόρων.

ΒΕΛΤΙΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

ιδεὲ σελίδας 20 καὶ 23

Προσοχῆς ἄξιον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χορηγηθεῖσαν (δῆθεν) τοῖς χριστιανοῖς σουλτανικὴν δῆθεν εὐμένειαν, μετὰ τὸν ρωσσο-τουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1829, ἀποδεικνύεται τὸ παρατιθέμενον ἐνταῦθα τουρκικὸν ἐπίσημον γράμμα, ἀπολυθὲν τῇ 3 αὐγούστου 1838, ὡς ἐξηγῶ τὴν φερόμενην ἐν τέλει αὐτοῦ μωαμεθανικὴν χρονολογίαν. Ἐκδίδεται δὲ τοῦτο, καθὼ ἀναρερόμενον εἰς τὴν ἱερατεῖαν τοῦ Γρηγορίου, ἔχον οὕτω

«Μετάφρασις τοῦ Ἰλμι-χαπερίου

Εἶναι περιτυρὸν νὰ δηλοποιήσωμεν τὴν πρόνοιαν τοῦ γαληνοτάτου καὶ φιλανθρωποτάτου ἡμῶν βασιλέως, τὴν ὁποίαν λαμβάνει διὰ τὴν ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν ὅλων τῶν καθ' ὅλην τὴν ἐκτεταμένην ἐπικράτειάν Του κατοίκων ῥαγιαδῶν, παρὰ Θεοῦ ἀφιερωμένων ὡς ἐνέχυρον ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς Αὐτοῦ μεγαλειότητος, μεγάλων καὶ μικρῶν ἔχλ-ισλάμι-δων καὶ ῥαγιαδῶν, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν τούτου τοῦ ἀγαθοῦ σκοποῦ καὶ τῶν πληρεστάντων εὐμενείας βασιλικῶν νυχθημέρων σκέψεων Του, ἐξεδόθησαν διάφοροι διαταγαὶ εἰς ὅλους τοὺς μεμούριδες, ἔξουσιαστὰς, καὶ βιτζούχιδες, εἰς οὓς ἐμπιστεύονται οἱ ὑπήκοοι, ἀποβλέπουσαι τὴν ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν αὐτῶν, καὶ ὅτι ὀφείλουσιν ἅπαντες μεμούριδες, ἔξουσιασταὶ, καὶ βιτζούχιδες, συμμορφούμενοι τῷ ἀγαθῷ αὐτῷ σκοπῷ, νὰ σκεπάζωσιν ὅλους τοὺς ἰδυνάτους ὑπηκόους εἰς τὰς πτέρυγας τῆς εὐθυδικίας, καὶ νὰ περιθάλλωσιν αὐτοὺς διαφοροτρόπως καὶ οὕτω νὰ ἐπικαλῶνται τὰς εὐχὰς τῶν πτωχῶν διὰ τὸν εὐμενέστατον καὶ γαληνότατον βασιλέα μας. Ἄλλ' ἂν ἐναντίας τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ σκοποῦ, καὶ τοῦ χρέους, τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἔχει διὰ τὴν ἐπίκλησιν αὐτῶν τῶν εὐχῶν, ἤδη ὁ φιλανθρωπότατος καὶ εὐσπλαγγικώτατος βασιλεύς μας ἐξειάσας ἐπληροφόρηθη ὅτι, κατὰ τὰ μέρη τῆς Ῥούμελης περισσότερον οἱ βιτζούχιδες καὶ ἀγιάνιδες, χωρὶς νὰ προσέχωσιν εἰς τὸ οὐσοῦλι αὐτὸ, τοὺς πτωχοὺς ῥαγιαδες, τοὺς εὐρισκομένους εἰς τοὺς τόπους

των μεταχειριζόμενοι ὡς ἀνδράποδα, εἴλωτος δίκην, βαστώσιν εἰς τὰ τσιφλίκιά των καὶ τὰς ἄλλας δουλεύσεις των μὲ βίαν, καὶ χωρὶς νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτοὺς μισθὸν, καὶ ὅτι, — ἂν κανεῖς ἐξ αὐτῶν, καταλιπὼν τὸ εἰς τὸ ὁποῖον δουλεύει τσιφλίκιον, θελήσῃ ν' ἀπέλθῃ εἰς ἄλλον ἢ εἰς ἄλλο ἔργον, ἐμποδίζουσιν αὐτὸν, καὶ ὅτι ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ συνοικεσία των, καὶ ἐνοχλοῦσιν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰνίου των, καὶ ὅτι τολμῶσι νὰ ἐπηρεάζωσιν αὐτοὺς μὲ παρομοίους τυραννικοὺς τρόπους.

Ταῦτα πάντα, ἐναντία τῆς θείας θελήσεως τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ πλήρους εὐθυδικίας σκοποῦ τοῦ βασιλέως, διαπραγματευομένου μάλιστα εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν κατάργησιν τῶν τοιούτων καταχρήσεων, καὶ ἀντιβαίνοντα εἰς τὸν συντεθέντα πρὸ ὀλίγου καὶ δηλοποιηθέντα εἰς κάθε μέρος τζεζά - κανοναμὲ, διὰ νὰ μὴν ἀκολουθῶσιν εἰς τὸ ἔξῃς, καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἕκαστος ὅτι, ὅποιος ἤθελε τολμήσῃ εἰς κανὲν τοιοῦτον καὶ ἀκουσθῇ τοιαῦτα διαπράττων, ἐπικαλεῖται μόνος του τὴν ἔννοιαν τοῦ κατὰ τῶν τοιούτων τζεζαναμὲ, καὶ ὅτι ἀμεταθέτως θέλει τιμωρεῖται καὶ παιδεύεται. Ἐνεκρίθη εἰς τὸ κατὰ τὴν Ὑψηλὴν Πόρταν συνέδριον, καὶ εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπὶ τῶν δικαίων ὑψηλῶν ἀποφάσεων (Μετζλίσι ἀγκιμί ἀλιέ) νὰ ἐκδοθῶσι διατάγματα ἔντονα εἰς ὅσους κάμνει χρεῖα, καὶ ἐκτὸς τούτων, ἐπειδὴ εἰς μερικὰ μέρη λαμβάνουσι τὰς θυγατέρας τῶν ῥαγιάδων, καὶ λέγοντες ἀνυπάρκτως ὅτι αὕτη ἐδέχθη τὸν μουσουλμανισμὸν, τὴν ὑπανδρεύουσα βιάτως· τοῦτο δ' ἂν δὲν ἀποδειχθῇ διὰ τῆς κρίσεως καὶ ἂν δὲν διακριθῶσιν ὅτι κατέφυγον εἰς τὸν μουσουλμανισμὸν κατὰ θεῖαν ὁδηγίαν καὶ εὐδοκίαν, ἀντίκειται εἰς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ βασιλέως, γινόμενον κατὰ βίαν· διὰ νὰ παύσῃ λοιπὸν τόσον αὐτὸ, ὅσον καὶ ὅσα ἄλλα ζουλούμια, βίαι καὶ δυναστεῖαι, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἐξεδόθη βασιλικὸς ἰραδὲς (χάτι - χουμαῖον), κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁποίου ἐγράφησαν ὑψηλοὶ ὄρισμοί, ἀποτεινόμενοι εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ῥούμελην μουσούριδες, φερικίδες, καὶ ἄλλους ἀκόμη, καὶ ἐστάλησαν διὰ τῶν κατοικεχαγιάδων καὶ ἄλλων ἐπιστατούντων ἐνταῦθα εἰς τὰς ὑποθέσεις των, διὰ νὰ μὴν ὑποχρεωθῶσιν οἱ πτωχοὶ εἰς πληρωμὴν μουπασιριέδων. Αὕτη δὲ ἡ ὑπόθεσις διὰ νὰ γνωστοποιηθῇ, ἐδόθη εἰς τὸν Πατρικ - χανὲ τῶν ῥομαίων τὸ παρὸν ἔλμι - χαπέρι.

κατὰ 23 τοῦ τζεμαζιούλ - ἀχῆρ 1254

Τοιαῦταί τινες διαταγαὶ κατὰ καιροὺς ἐξεδίδοντο, μάλιστα κατόπι συνθηκῶν κατασπασῶν τὴν ἐπηρμένην ὄρρυν τοῦ «κυρίου τῶν δύο ξηρῶν καὶ δύο θαλασσῶν». Τοιαύτην δῆθεν εὐμένειαν τῶν «πολυχρονεμένων ἀθθεντῶν μας» — καθὼς ὠνόμαζον τοὺς τυράννους οἱ κληρικοὶ καὶ διδάσκαλοι οἱ τὴν ὑπαρξιν «τῶν ἀθθεντῶν» ὑπενομεύοντες — εἶδον οἱ προπάτορες ἡμῶν ἐκρηγνυμένην ὀλίγα ἔτη μετὰ τὰς ἐν Κιουτζούκ - Καηναρτζῆ καὶ Ἀηναλῆ - Καβάκ τουρκωρωσικὰς (1774 καὶ 1779) συνθήκας. Ἐν αὐταῖς ἡ Ὑψηλὴ Πύλη - λόγῳ μόνῳ βεβαίως - ὑπεχρεώθη νὰ μὴ παρεμποδίζῃ τὴν ἐλευθέρην ἐξάσκησιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ νὰ μὴ φέρῃ τινὰ ἐνστάσιν εἰς τὰς οἰκοδομὰς χριστιανικῶν ναῶν ἐκ βάθρων, ἢ εἰς τὴν διόρθωσιν παλαιῶν ὑπεχρεώθη — ἐνώπιον τοῦ κινδύνου — ν' ἀπονέμῃ τὸν δέοντα σεβασμὸν εἰς τοὺς κληρικοὺς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ ν' ἀπαλλάξῃ κατασχέσεως κτήματά τινων μοναστηρίων ἐν τόποις ἀμέσως ὑπὸ τοῦ πολέμου ζημιωθεῖσιν. Ἄλλ' ὑπὸ τὴν ὀδυνηρὰν ἀνάμνησιν τῆς βοῆς τῶν θαυματουργησάντων ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τοῦ πολιτισμοῦ τηλεβόλων, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐράνη διχτεθειμένη δῆθεν νὰ ἐλαφρύνῃ τὸ βῆρος τῶν ἀλύσεων τῶν αὐτῇ δουλευόντων χριστιανικῶν λαῶν.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος, δράττομαι μικρὰς τινὸς ἐπιστολῆς, ἡ μᾶλλον προσθήκης εἰς ἐπιστολὴν γραφείσαν ὑπὸ τῶν ἐν ΚΠόλει ἁγιοταφίτων ἀντιπροσώπων Παγκρατίου μοναχοῦ καὶ Γερμανοῦ πρωτοσυγγέλλου (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1781—1782) πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Ἀβράμιον· ἔχει δ' οὕτω

«Μανθάνωντας ὁ κραταιότατος ἡμῶν ἀναξ ὅτι, αἱ πρὸ δύο χρόνων ἐκδοθεῖσαι βασιλικαὶ αὐτοῦ προσταγαὶ διὰ δικαιοσύνην καὶ ἀνταλέτι δὲν ἐνεργοῦνται, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον οἱ βαλῆδες, καὶ λοιποὶ κριταὶ τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἐπικρατείας ἐξολοθρεύουσι τὸν δύστηνον ῥαγιὰν μὲ ἀρῆήτους καὶ φοβερὰς διαφόρους ἀδικίας, ἐξέδωκεν ἤδη νέους βασιλικούς προσκυνητοὺς ὁρισμοὺς φοβεροὺς κατὰ τῶν ἀδικούντων τὸν ῥαγιὰν, καὶ τοὺς ἔστειλε πανταχοῦ. Προσετάχθη δὲ καὶ ὁ παναγιώτατος δεσπότης, καὶ γράφει ἐπιστολὰς πρὸς πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ δίδει εἶδησιν τῶν ἐκδοθεισῶν σφοδρῶν προσταγῶν καὶ ἐπαπειλουσῶν θάνατον κατὰ τῶν ἀδικούντων ὁπῶσποτε τὸν ῥαγιὰν αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον νὰ τὸ φανερώνη

ἕκαστος ἀρχιερεὺς εἰς τοὺς ἐπαρχιώτας του, οὔτινες ὅταν δοκιμάσωσι καμμίαν ἀδικίαν, νὰ τὴν κάμνουν ἀναφορὰν ῥωμαῖκα, καὶ νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσῃ ὁ ἀρχιερεὺς τους, καὶ νὰ τὴν στέλλῃ πρὸς τὴν παναγιότητά του, καὶ ἡ παναγιότης του νὰ τὴν δείχνῃ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πόρταν, διὰ νὰ γίνεταί εὐθὺς ἡ προσήκουσα παιδεία. Μετὰ τὸ νὰ μὴν ἐπρόφθασα ὁ δοῦλός της νὰ τὸ ἀντιγράψω, κινουῦντος ἤδη τοῦ καλαράση, στέλλω ἐν ἴσον μεταφράσεως τοῦ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ, ἀγκαλὰ μὴ καλῶς ὑφ' ἐτέρου γεγραμμένον, ὅμως σωστὸν, διὰ νὰ τὸ στοχασθῇ καὶ ἡ μακαριότης της».

ΔΗΛΩΣΙΣ—Ἐκ τῶν ἐκδοθέντων γραμμάτων, τὰ μὲν εἰς τὴν κληρονομίαν ἀναφερόμενα τοῦ πατρ. ἀρχ. Ἱερεμίου Δ' μεταγράφησαν, διὰ ξένης χειρὸς, ἀπὸ τοῦ ΙΕ' πατριαρχικοῦ κώδικος (φύλλου 313—316)—τὰ περὶ χειρὸς τοῦ Παναγίου Τάφου κέκτημαι ἐκ τῆς συλλογῆς Χατζῆ Κωνσταντινίδου—καὶ τὸ τοῦ 1838 ὑπουργικὸν γράμμα περὶ δῆθεν βελτιώσεως τῆς τῶν χριστιανῶν καταστάσεως περιήλθεν εἰς ἐμὲ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Διονυσίου Ταπεινοῦ, μητροπολίτου Μελείκου, περιελθούσης εἰς τὸν ἀνεπιὸν αὐτοῦ Ἐλευθέριον Ταπεινόν, δικηγόρον.

ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ ΙΩΒΙΚΗΣ

(ιδὲ εἰς σελίδα 44)

Εἰς τὸ τέλος τῆς βιογραφικῆς ἐν 43 σελίδι σημειώσεως φανερὸς δείκνυται ὁ σκοπὸς, δι' ὃν ἐγράφη, δικαιούσα τὸν Ἰωβίκτην, λοιδορούμενον ἀεικῶς, κρίνουσα καὶ τὸν Παναγιωτάκην Ἀγγελόπουλον ἀμερολήπτως· Αὐτὸς τε καὶ ὁ Ἰωβίκτης ἦσαν ὑπάλληλοι τῆς Υ. Πύλης. Ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. Εἶχον δὲ τιμηθῆ καὶ δι' ὀφικίων τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἀμφοτέρω. Ὁ τοῦ Κωνσταντίου Β' προστάτης ἦτο κόμισος· ὁ Σταυράκης Ἰωβίκτης ἦν ἄγας τῆς ἡγεμονίας Βλαχίας, συναδέλφους ἢ καὶ συσκήνους ἔχων τὸν μέγαν μπάνον Γεώργιον Ἀργυρόπουλον, τὸν μέγαν ποστέλνικον Κωνσταντῖνον Βλαχούτζην καὶ τὸν ὅμοιον Δημήτριον Μάνον, τὸν μέγαν λογοθέτην Ἀθανάσιον Χρηστόπουλον, τὸν μέγαν χάτμανον Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον (τὸν τοῦ ἀγῶνος), τὸν λογοθέτην Μιχαὴλ Μάνον, τὸν μέγαν κλουτζιάρην Ἀλέξ. Βηλαράν, τοὺς καμινάριδες Καρύδην Κωνσταντῖνον, Μάνον Ἰωάννην, Γκίκαν Ἀλέξανδρον, καὶ Στέφανον Μόσχου, τὸν σεργάρεν Μιχαὴλ Βλαστὸν, τοὺς μεδελνιτζάρηδες Ἀλέξ. Χύναν, καὶ Ἐμμ. Ράλλην, ἀκμάζοντας τῷ 1816 (βλ. Συνοπτικὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας· μετάφρ. Σκούφου, ἐν Βιέννῃ, 1816—ἐν καταλόγῳ συνδρομητῶν)· καὶ σημειῶ μόνον τοὺς Ἕλληνας «ἄρχοντας» τῆς ἡγεμονικῆς αὐλῆς, παραλείπων ἄλλους τόσους βλάχους. Τούτων ἴσως τινὰς, ἀλλὰ βεβαίως ὁμοίους, εἶχε καὶ ὁ Ἀγγελόπουλος συναδέλφους, ὧν ἀγνοῶ πόσοι ἔφεξαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὸ τοῦ καπνοπώλου.

Παρήλθον ἑκατὸν ἔτη, ἀφ' οἴτου τὸ ὄνομα τοῦ Σταυράκη Ἰωβίκτη εἰς ὑπόθεσιν λυπηροτάτην ἀναμειχθὲν, ἐτίθετο μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος, περιελθόντος εἰς θέσιν, εἰς ἣν περιήρχοντο οἱ τε μεγάλοι διερχόμενοι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ συχνῶς οἱ τῶν παριστροφῶν ἡγεμονιῶν φαναριῶται ἡγεμόνες. Αἱ ὀλίγαι λέξεις, ἃς περὶ τοῦ Σταυράκη Ἰωβίκτη γράφω, σκοπὸν ἔχουσι ἵνα παραστήσωσιν αὐτὸν οἷος ἦν, καίτοι πηγῶν ἐπαρκῶν τέως στερούμεθα.

Τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ οὐδὲν ἔκφέρει μαρτύριον καταγωγῆς ξενικῆς, ἐφ' ὅσον δυνατὸν ἵνα εὕρωμεν καὶ ἐτέρους Ἕλληνας προσκολλῶντας εἰς

τὸ ἐπώνυμον αὐτῶν κατάληξιν ἀλλόθρου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ σλαβικήν. Ὁ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος εἰς ἑλληνικὰς τινὰς ἐν Αὐστρία παροικίας διδάξας Εὐφρόνιος Πόποβιτς ἦν Ἕλληνας ἐκ Μακεδονίας· ὁ πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἀκμάσας ἐν Κωνσταντινοπόλει ἔμπορος Ζαχαρίας Ζαχάρωφ ἦν ἐκ Κουτάλεως τῆς Προποντίδος· ὁ τούτῳ σύγχρονος Βενέδικτος ὁ τῷ 1877 τελευτήσας ἐν Βεροῖα μητροπολίτης αὐτῆς, πρότερον δὲ Πελαγονίας, ἐπωνομάζετο Πόποβιτς, ὡς καὶ Δημήτριος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, μένων ἐν Φαναρίῳ· Κύριλλος δὲ τῷ 1881 θανὼν μητροπολίτης Σηλυβρίας, ὅτε διέμενε ὡς μητροπολίτης εἰς Σβόρνικον (τῆς Βοσνίας), ἐπωνυμεῖτο Κυριάκοβιτς· ἀλλὰ προβιβασθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Γανοχώρων, καὶ κατοῖκιν εἰς τὴν τῆς Ἀδριανοπόλεως, οὐδεμίαν ἔβλεπεν ἀνάγκην τῆς σλαβωνικῆς οὐρᾶς τοῦ ἐπωνύμου αὐτοῦ· ἦν δὲ βυζάντιος ὁ ἀνὴρ. Πιθανὸν ὅτι καὶ οἱ Ἰωβίκηδες ἦσαν βυζάντιοι, προσλαβόντες σλαβωνικὸν ἐπώνυμον, ἕνεκα συμφερόντων κρατούντων αὐτοῦς ἐν Αὐστρία διαρκῶς· ἀκριβῶς δὲ γινώσκωμεν Ἰωβίκην τινὰ, Στέφανον, διαμένοντα μὲν ἐν Βιέννῃ τῷ 1792, φέροντα δὲ τὸν τοῦ «μαγγιόρου» τίτλον· εἰς αὐτὸν ἀφιεροῦται τὸ τότε ἐκδοθὲν βιβλίον «Ἐρωτος ἀποτελέσματα», οὐπὼς ὁ συγγραφεὺς ἦν φαναριώτης, ἐνῶ στιχουργὸς τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ «τραγουδιῶν» ἐγένετο, καθὼς ἔχω μαθὼν ἐκ παραδόσεως, ὁ πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἰάκωβος. Ἐπιδύναται ἂν διδάξῃ ἡμᾶς ἢ γνωριμία τοῦ Ἰωβίκη καὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ παρασυγγραφέως ἕτερον, ἢ ὅτι ὁ «μαγγιόρος» Ἰωβίκης εἶχεν ἐν Κπόλει συγγενεῖς, ἢ καὶ κατήγετο ἐξ αὐτῆς; Ὁ διορισμὸς μάλιστα ἄλλου Ἰωβίκη εἰς κυβερνητικὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν, μετὰ τινὰ ἔτη, δεικνύει ὅτι ὁ νεώτερος Ἰωβίκης ἦν καὶ τουρκοὺς ὑπὴκοος, οὐχὶ δὲ τινος ξένης ἐπικρατείας. Κωνσταντινοπολίτην γράφει τὸν ἄνθρωπον ἐν τοῖς «ὑπομνήμασιν» αὐτοῦ Γερμανὸς ὁ Παλαιῶν Πατρῶν, γινώσκων αὐτὸν «δραγομάνον» τοῦ διοικητοῦ Τριπόλεως. Τοιοῦτος δὲ διορίσθη κατὰ Σεπτέμβριον ἢ ὀκτώβριον τοῦ 1819 (βλ. πρώτης ἐκδόσεως τῶν «ὑπομνημάτων» σελ. 7, γενομένης ἐπιμελεία Καλλινίκου Καστόρη) ἀναγγεῖλας τὸν διορισμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Πολύκαρπον διὰ τῆς παρουσίας ἐπιστολῆς

Τὴν ὑμετέραν πανσέβαστον καὶ εὐεργετικωτάτην μοι μακαριότητα ταπεινῶς προσκυνῶ, καὶ τὴν χαριτόδρυτον αὐτῆς δεξιάν πανευλαβῶς κατασπάζομαι.

† Ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας ὄλω· ἀφωσιωμένος πρὸς τὴν παν-

σέβαστόν μοι αὐτῆς μακαριότητα, ὄλος καταπεπλουτισμένος ἀπὸ τὴν πατρικὴν τῆς εὐνοίαν καὶ ὑπεράσπισιν, ὄλος ὑπόχρεως ἀπὸ τὰς χάριτας καὶ εὐεργεσίας τῆς, μήτε ὦρα παρέρχεται νὰ μὴ λαμπρύνω τὴν φαντασίαν μου μὲ τὴν φαιδροτάτην ἐνθύμησίν τῆς, μήτε ὀκαζιόνα ὑποφέρω νὰ παρέλθῃ χωρὶς νὰ ἐμφανισθῶ πρὸς τὴν θεοφρούρητον αὐτῆς μακαριότητα. Ὅθεν καὶ ἤδη, προσφέρων διὰ τοῦ παρόντος τὰς ταπεινὰς προσκυνήσεις μου, ἐπιρωτῶ μετὰ πόθου τὴν πολύτιμόν μοι ἀγαθὴν ὑγείαν τῆς, καὶ ἐπομένως τὴν παρακαλῶ ὁποῦ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ με ὑστερῇ τῆς πατριαρχικῆς εὐνοίας τῆς. ἀλλὰ, γνωρίζουσα τὴν εὐνοϊκὴν πρὸς αὐτὴν ὑπόκλισίν μου καὶ ἀφοσίωσιν, νὰ μὲ ἐπισκιάζῃ πάντοτε μὲ τὰς θεοῖλασθηρίους δεσποτικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τῆς, ὅπως δι' αὐτῶν ἐνισχυόμενος νὰ φανῶ καὶ εἰς τὸ ἐπιτετραμμένον μοι ἔργον εὐδόκιμος, καὶ εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς κρατοῦντας εὐάρεστος, καὶ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ἐπωφελεῖς, τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως εἶναι ἐπιθυμητὸν καὶ εἰς τὴν φιλογενῆ καὶ φιλόκαλον αὐτῆς διάθεσιν.

Ταῦτα ἐπὶ τοσοῦτον προσεκτικῶς. Εὐτυχίαν μοι δὲ λογιζόμενος τὸ νὰ ἀξιούμαι καὶ τῶν δεσποτικῶν εὐχετικῶν τῆς, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι συνεχῶς θέλει μὲ εὐεργετεῖ καὶ κατὰ τοῦτο, χαροποιούσά με τῇ δηλώσει τῆς ἐφετωτάτης μοι ἀγαθῆς ὑγείας τῆς. Ἡς αἱ θεοπειθεῖς εὐχαὶ εἴησάν μοι διὰ βίου σκέπη καὶ περιφρούρημα.

Τριπλ. ,αωιθ', ὀκτωβρ, κθ'.

Τῆς ὑμετέρας πανσέβαστου
καὶ εὐεργετικωτάτης μοι μακαριότητος
κατὰ Πνεῦμα υἱὸς
καὶ δοῦλος εὐπειθέστατος
Στυράκης Ἰωβίκης

ΣΗΜ. Ἐν ὑστερογράφῳ, κατέχοντι ἑπτὰ ἡμίσειαν γραμμὰς, τάδε προσέθηκεν· «οἱ ἐνταῦθα ἔλαβον κάποιαν εὐχαρίστησιν καὶ ὑπόληψιν πρὸς τὸν δοῦλόν τῆς, καὶ εἶθε δι' εὐχῶν τῆς μέχρι τέλους νὰ διαρκέσῃ ἢ τοιαύτη διάθεσις, μόνον τὸν αἴρα τοῦ κλίματος δὲν ἤμπορῶ νὰ συνειθίσω ἀκόμη, καὶ ἐνοχλοῦμαι ἐνίοτε».

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς φαίνεται λοιπὸν ὁ Ἰωβίκης φίλος ἀπὸ πολλοῦ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου, ἀλλὰ καὶ φίλος τῶν ἐν

Τριπόλει τούρκων γειόμενος, μεθ' ὧν ἐπεθύμει ἵνα τηρῆ φιλικὰς σχέσεις, ἀπολαύη δ' ἅμα καὶ τῆς εὐνοίας τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως. Ἐδήλου δ' ἀπὸ τοῦ μέρους, εἰς ὃ μετέβη, ὅτι θέλει συνδυάσει τὴν πρὸς τὸ καθῆκον ἀφοσίωσιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὑποταγὴν μετὰ τῆς πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς ἀγάπης καὶ συμπαθείας· ἐδήλου λοιπὸν ὅτι θὰ προστατεύῃ τὰ συμφέροντα αὐτῶν.

Ἐν καὶ ἡμῖσι σχεδὸν ἔτος μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς ὁ Ἰωβίκης εὐρέθη ἐν μέσῳ συγκρούσεως καθηκόντων. Ἐκαλοῦντο, περὶ τὰ μέσα φεβρουαρίου 1821, εἰς Τρίπολιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ πρόκριτοι τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ, πρὸς σκοπὸν κάκιστον, ἀφοῦ ὁ καλῶν ἦν μωαμεθανὸς, ὁ δὲ κολοῦμενος χριστιανός. Εἰς τὰ «Ὑπομνήματα» αὐτοῦ ὁ Γερμανὸς παριστᾷ τὸν Ἰωβίκη «λάτρην τοῦ ὀθωμανικοῦ γένους, ὅστις παρειήρει νὰ ἀνακαλύψῃ τι, διὰ νὰ προδώσῃ τοὺς ὁμογενεῖς». Ἐτερος ἰδὲ, ἀνόητος, Κ. Μοργαρίτης, διαφθείρων καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωβίκη καὶ μετοβαπτίζων Ἰάκωβον, γράφει· «ἅμα ἐκεῖ φθάσαντες (ἀρχιερεῖς καὶ πρόκριτοι) ἐβλήθησαν εἰς τὸ δεσμοτήριον· ὁ δὲ μισογενὴς Ἰάκωβος Ἰωβίκης, διερμηνεὺς τότε τῆς Πελοποννήσου, ἀπὶ νὰ τοὺς ὑπερασπισθῆ, τοὺς ἐβλάψε μεγάλως» (βλ. Σύντομά τινα ἀπομνημονεύματα τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος (1821-33) ὑπὸ Κ. Μοργαρίτη· Ἀθῆναι, (1853, σελ. 50). Ὁ εἰκοτολόγος συγγραφεὺς οὐδεμίαν ἐξήγησιν δίδει τῆς μομφῆς ὅτι «ἐβλάψε μεγάλως» ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους ὁ Ἰωβίκης.

Μᾶλλον ἄξιος πίστεως ὢν ὁ ἱερομόνοχος Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος, τὴν τε πρόσκλησιν καὶ τὰ παθήματα διηγοῦμενος τῶν ἐν Τριπολιτῆ, φυλακισθέντων (βλ. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ προὔχοντες ἐντὸς τῆς ἐν Τριπόλει φυλακῆς, Ἀθῆναι, 1852, σελ. 9), οὐδεμίαν προσάπτει τῷ Ἰωβίκη μομφὴν, καίπερ ἐν Τριπόλει μένων καὶ τὰς κακουχίας συμμεριζόμενος τῶν καθειργμένων. Εἰ δὲ παριστᾷ τὸν διερμηνέα τοῦ πασᾶ ἀναγγέλλοντα ἀπόφασιν τοῦ διοικητοῦ, τὴν ὁποίαν ἔπρεπεν ἀκριβῆ ἵνα διαβιβάσῃ, οὐδὲν τῷ διερμηνεὶ πταῖσμα· μόνον δ' ὅτι Δανιὴλ ὁ Τριπόλεως ἀπῆλθον ἐπιτακτικῶς εἰς τὸν διερμηνέα, διαταγὴν ἐξαγγέλλοντα τοῦ πασᾶ (ἢ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ), τότε ὁ Ἰωβίκης «θυμωθεὶς εἶπε· θὰ σὲ πειράξω, πανιερώτατε, διότι προσπαθεῖς νὰ ἐμποδίσῃς τὴν ἀπόφασιν τῆς Πόρτας». Οὐδαμοῦ δ' ἀλλαγῶν κατακρίνεται ὁ Ἰωβίκης ὡς «μισογενὴς» δηλαδὴ δὴ μισέλλην, ἢ «λάτρης τοῦ ὀθωμανικοῦ γένους». Ἐπράξε τὸ καθῆκον αὐτοῦ ὡς ὑπάλληλος πιστὸς τῆς Ὑψ. Πύλης, καὶ ὡς ὀρθόδοξος Ἕλληνας. Ἄν ὑποτεθῆ ὅτι ἦτο μισέλλην καὶ

τούρκος ἀπερίτμητος, ὡς κοινότερον οἱ τοιοῦτοι λέγονται, οὐδὲ στιγμὴν ἠθέλον ἀφήσει αὐτὸν ἐν τῇ ζωῇ οἱ τὴν Τριπολιτῆ ἀπὸ δουλείας ἐλευθερώσαντες, καθὼς ἔπραξεν ἐν ἀγανακτήσει δικαίᾳ κατὰ τῶν τούρκων.

Διότι ὁ Ἰωβίκης καὶ ἐκ Τριπολιτῆς ἀνεχώρησε μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ἀνενόχλητος, καὶ μακρὰν ἐπηρείας ἔζησεν ἐν Κωνσταντινόπολει, ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἀπεβίωσε τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1838, ταφείς ἐν τῷ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀριστοκρατικῶ νομιζομένῳ νεκροταφείῳ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς Πικριδίου (Χάσκιοι). Ἐπὶ τῆς ἐπιταφίας πλακὸς ἐχαράχθησαν ταῦτα

Ἐνθάδε κεῖται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Σταυράκης Ἰωβίκης, εὐγενῆς τὸ γένος, ἀρετῆ τε καὶ παιδείας κεκοσμημένος, ὃς διαπρέψας ἐν ὑπουργήμασι πολιτικοῖς τε καὶ ἐκκλησιαστικοῖς, πρὸς Κύριον ἀπεδήμησεν ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1838, 11 Σεπτεμβρίου.

Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο βεβαιοῖ καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ λαιδορουμένου, καὶ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν τοῦ Σταυράκη Ἰωβίκη, καὶ τὴν ἐν ἐκκλησιαστικοῖς καὶ πολιτικοῖς ζητήμασιν εὐδόκιμον ἀνάμειξιν. Ἐκ τε τούτων καὶ ὅσων εἶπον ἄνω, συμπεραίνω ὅτι ὁ Ἰωβίκης ἦν τύπος Ἕλληδος ὑπαλλήλου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, μιμητῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ λιπόντων τὴν τοῦ κόσμου σκηρὴν φαναριωτῶν. Ἐκατὸν ἔτη μετὰ τὰ ἐν Τριπόλει γεγονότα, τὸ μνημόσυνον, ὅπερ ἐν χάριτι προσάγομεν ὑπὲρ τοῦ Ἰωβίκη, θέλει κάμψῃ τὴν ἀπόνοιαν καὶ σκληρὰν, ἐν πολλοῖς ἀδικῶν μάλιστα, κρίσιν περὶ τῶν ὁμοίων τῷ Ἰωβίκη, οἵτινες, εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης εὐρισκόμενοι, μετὰ λεπτότητος πολλῆς ἔδει ἵνα διεξάγωσι τὸ ἔργον αὐτῶν, οὐχὶ ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἐργαζόμενοι, ἀλλὰ λαθροδιαίτως, καὶ διὰ τοῦ τοιοῦτου τρόπου ἐξαπατῶντες τὴν καχύποπτον τουρκικὴν ἐξουσίαν, βλοσυρῶς ἐφορῶσαν καὶ ὑποβλέπουσαν πᾶν αὐτῶν βῆμα καὶ πάντα λόγον, ὡς ἔπραξαν καὶ πράττουσιν ἀπ' αἰῶνων αἱ τυραννικαὶ κυβερνήσεις πᾶσαι.

Ἀκριβῶς δὲ ὁ κατακρίνων αὐτὸν Ἰωάννης Φιλήμων, γνωρίσας ἴσως ἐν ΚΠόλει τὸν Ἰωβίκη, εἰς τὸ «Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας» (σελ. 325 καὶ 373) λέγει ὅτι, διὰ τὸν «ὁμολογούμενον» αὐτοῦ φιλοτουρκισμόν, ὁ Ἰωβίκης «ἔσπευδε νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ πάντα μὲ κάθε τρόπον»· ἀλλὰ μαρτυρεῖ φιλαλήθως ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τῶν τῆς Ἐταιρίας «ἔγινεν ἀπὸ τὸν (ἄλλως φρόνιμον) Σωτήριον Κουγιάν, προεστῶτα τῆς Τριπολιτῆς, καὶ τὸν διερμηνέα τῆς Πελοποννήσου». Κατὰ πόσον δὲ ἦν ἔνοχος ὁ κυβερνητικὸς ὑπάλληλος Ἰωβίκης

καὶ ὁποῖος ἐξελαμβάνετο, ἔδειξεν ἢ πρὸς αὐτὸν διαγωγή τῶν τῆν Τριπολιτῶν ἐλευθερωσάντων ἑλλήνων, οἵτινες τὸν μὲν ἀτυχῆ Σωτήριον Κουγιᾶν «ἐθανάτωσαν, ὑποχρεώσαντες πρῶτον νὰ καταφάγη τὸ αὐτίον του»—τὸν δὲ Σταυράκην Ἰωβίκην ἀπήλλαξαν καταδίκης τόσον αἰμοχαροῦς, ἀπολαύσαντα προστασίας φιλανθρώπου καὶ δικαίας ἐκ μέρους τοῦ Νικολάου Ταμπακοπούλου. Καὶ θὰ πιστεύσωμεν λοιπὸν ὅτι, οἱ μετ' αὐτοῦ συναναστρεφόμενοι καλῶς ἐγίνωσκον τὸ τί καὶ τὸ διατί, καὶ τὸ πῶς ἔπραττε, καθὸ τῆς Υ. Πύλης ὑπάλληλος.

Νομίζω ὅτι, περὶ τε τούτου καὶ περὶ τινων ἄλλων προσώπων οἱ γράψαντες ἐν μεγάλας ἱστορίας τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπανεστάτησαν κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ κατὰ πάσης ψυχραΐμου κρίσεως, ἀνθρώπινόν τι καὶ αὐτοὶ παθόντες.

ἐν ἀπριλίῳ μηνὶ τοῦ 1922

δ. μ. χ.

M. I. Γ.

ΠΡΟΣΘΗΚΩΝ ΑΝΑΓΚΗ

πολλῶν θὰ ὁμολογηθῆ εἰς ὅσα περὶ τινων ἀξιοσημειώτων προσώπων ἐγράφησαν, ἵνα μάθωμεν πλείονα καὶ κρίνωμεν δικαίως περὶ τῆς ἀναμιξεως αὐτῶν ἐν μεγάλοις ἢ μικροῖς ζητήμασιν· ἀνάγκη νὰ μελετηθῶσιν ἐπίσημά τε καὶ ἰδιωτικὰ γράμματα πρὸς πλήρωσιν χασμάτων πολλῶν εἰς ἀφηγήσεις συμβαμάτων, εἰς ζωγράφησιν πιστὴν προσώπων. Πρὶν κλείσω τὰς εἰς τὸν «Ἱστορικὸν Πίνακα» σημειώσεις μου, ἔλαβον μέρος τῆς ἐν Κωνσταντινοπόλει καταλειφθείσης ἐμῆς συλλογῆς ἐκκλησιαστικῶν ἰδιωτικῶν γραμμάτων, ὧν ἐκδίδω βραδέως εἰς τὸ μετὰ χειρὸς φυλλάδιον δύο τοῦ μητροπολίτου Διονυσίου τῆς Ἀμασειᾶς ἐπιστολάς, ἀναφερομένας εἰς τινὰς κληρικούς, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Παναγιώτην Ἀγγελόπουλον, εὐχαρίστως ἀναγινωσκομένας.

Α'

Τὴν λογιότητά της ἐκ ψυχῆς εὐχόμενος, ἠδέως προσαγορεύω.

† Ἐλαβον τὸ ἐξῆράσιμον γράμμα της καὶ ἐχάρην ἄκρως τὰ τῆς ὑγείας της. Ἴδον ἐπομένως καὶ τὰ κατὰ Σμύρνης καὶ μεγάλως ἐλυπήθην, πλὴν ὑπομονῆ, καὶ ὅλα γίνονται καλά. Ὁ εὐλογημένος τόσους χρόνους ἔζησεν εἰς Ἐάνθη, τί τὸν χρειάζεται ἢ Σμύρνη, καὶ μάλιστα

καυγαλίδισα· μεγάλως ἔλανθάσθη. Ὁ δὲ ἐπάρατος κόμισος πάλιν εἰσῆχθη εἰς τὰ πράγματα; Πάλιν ταράττει τὴν Ἐκκλησίαν; Ὡ, νὰ ταράξῃ ὁ Θεὸς τὰ κανάκαλά του.....

Εὐχομαι δὲ ὅπως ἐορτάσῃ τὰς λαμπρὰς ἐορτὰς τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλίᾳσει, ἐφέτος καὶ διὰ πολλοὺς χρόνους, μὲ λαμπρὰν καὶ ἔντιμον ἐπαρχίαν, κατὰ τὸν διακαῆ πόθον καὶ ἔφραίν μου. Τὸν φίλτατον πατέρα σου καὶ μητέρα σου ἐκ ψυχῆς εὐχόμενος ἐρωτῶ τὰ τῆς ὑγείας των. Παρακαλῶ δὲ τὴν λογιότητά της νὰ λάβῃ τὴν φροντίδα εἰς τὸ νὰ ἀποστείλῃ τὸ περικλειόμενον κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, ἀσφαλῶς, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις νὰ μὴν διαλύτῃ ἀπὸ τὸ νὰ μας φανερώνη τὰ τῆς ὑγείας της, μετὰ τινων ὠταξίων.

Ὅλους τοῦ κονακίου καὶ τῆς ἱερᾶς κάσσης φίλους ἐκ ψυχῆς εὐχομαι, σὺν τῷ Ἰωάνη γραμ. Ὁ δὲ κύριος κοτζάμπασις φανέροσόν με παρακαλῶ τὸ τί γίνεται. Ἐγὼ δὲ κακῶς καὶ ὀλεθρίως πάσχω ὁ Θεὸς ἴλεως. Μένω δὲ

αὐλγ'φ νοεμ. κθ'

τῆς λογιότητός της

ὅλος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

Ὁ Δρασεῖας Διονύσιος

Β'

Τὴν λογιότητά της ἐκ ψυχῆς εὐχόμενος ἠδέως προσαγορεύω
† Τὸ ἀπὸ κη' δεκεμβρίου περιχαρῶς ἔλαβον κατὰ τὴν κατ' μαρτίου, καὶ λίαν ἐχάρην τὰ τῆς ὑγείας της, μ' ὅλον ὅπου ἦττον πολλὰ πεπαλαιόμενον, μ' ὅλον εὐχαριστήθην καὶ εἰς τοῦτο. Ἴδον ἐπομένως καὶ τὰ τοῦ ἀγ. Σμ. Τῷ ὄντι ἀρμόζει, τὸ πίσκοπος τοῦ Δαμαλά καὶ..... Πολλὰ καλὰ ἐκάθητο εἰς Ἐάνθη χρόνους ἀρκετούς· τί τὸν χρειάζεται προβιβασμός· καὶ τί ἦττον ἐκείνη ἢ ἀνοησία ὅπου ἔκαμεν τῶν σουρουτιῶν μας, μεγάλως ἔσφαλε, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐτοιᾶται, εἰμὴ νὰ ἐλέγχει τὴν ἀνοησίαν του. Ἐχάρην δὲ διὰ τὸν θρίαμβον τοῦ σκατοκομίσου. Ἐλυπήθην δὲ καὶ διὰ τὴν ζημίαν, ὅπου ἔδοκίμασεν ὁ ἀδελφὸς Φιλπ. Ἀπὸ τὸν γέροντα ἔχω ἀρκετὸν καιρὸν ὅπου δὲν ἔλαβον γράμματα, καὶ δὲν ἐμπόρεσα νὰ καταλάβω τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς του, καὶ παρακαλῶ νὰ μοι φανερώσης. Πολλὰ κοριόζω μοι ἐφάνη καὶ τὸ τοῦ κοτζάμπασι· ὁ ἐρίφης ἐάγκον θὲ νὰ ἀνοίξῃ. Ε

τὸν κύριον Μακάριον ὅτι τὸν εὐχομαι καὶ ἄς τὸν δώσῃ πέτρες ἁγιοπαν-
λίτικες. Ἐμαθὸν ὅτι ἡ κοκόνα Ἐλισαβήτσα ἐγέννησεν υἱὸν, καὶ
ἄκρως ἐχάρην, τὴν ὁποῖαν καὶ εὐχομαι, μ' ὅλον ὁποῦ δὲν μὲ τὸ ἔγρα-
ψες, πλὴν ἐγὼ τὸ ἔμαθον. Τὸν πατέρα σου, μητέρα σου, καὶ ἀνε-
ψίας εὐχομαι ἀπὸ ψυχῆς, καὶ ἐρωτῶ τὰ τῆς υἰείας των. Φανέρωσόν
με, φίλε, ποίει τῶν ἁγίων εὐρίσκονται εἰς ναζάρι, ὁμοίως καὶ κάθε
ἄλλο τι ὠτάξιον. Εὐχομαι δὲ νὰ ἐορτάσῃς τὸ ἅγιον πάσχα ἐν χαρᾷ καὶ
ἀγαλλιάσει, καὶ ἐντὸς μ. . . μίαν ἔντιμον καὶ λαμπρὰν ἐπαρχίαν, κατὰ
τὸν ἐγκάρδιον ζῆλον καὶ πόθον μου, μὲ τὴν ζωὴν τοῦ δεσπότου μας
καὶ τῶν ὑπὲρ σοῦ φίλα φρονούντων, ἀμὴν, ἀμὴν, ἀμὴν. Ὅλους
τοῦ κονακίου ἐκ ψυχῆς εὐχόμεθα. Ὁ δὲ λόγιος Ἰωάννης ποῦ εὐ-
ρίσκεται; καὶ εἰς τί ὑπουργεῖ καὶ πραγματείας εὐρίσκεται, εἰ μὴ
μόνον μὲ τὴν κασσερίαν. . . . . Ὅλους ὅσους ἐρωτῶσιν δι' ἐμὲ, εἶπε
ὅτι τοὺς εὐχομαι. Φίλε· κακῶς πάσχω κατὰ τὴν υἰείαν, καὶ εὐ-
χου πρὸς Κύριον, διότι εἶνα εἰς ἀθλίαν καιάστασιν, ἂν ἐρωτᾷς, καὶ τὰ
τῆς ἐπαρχίας μου. Τὰ ἀξιολογότερα μέρη χάνονται ἀπὸ τὴν ἀκρίβειαν
τοῦ βίου. Κατὰ τὸ παρὸν, εἰς τὴν Πίφραν καὶ Σαμσώνη πωλεῖται
ἡ ὁκὰ τὸ ἀλεύρι παράδες 50 πρᾶ]γμα] ὁποῦ δὲν ἠκούσθη εἰς τὰ ἐδῶ
μέρη ἀπ' αἰῶνος εἰς τοὺς ῥετζηπέριδες, ἐχάθησαν οἱ ἀθλιοὶ. Δύω χρό-
νους ἔχω, ὁποῦ δὲν εὐγίκα εἰς δέβρι, ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης τῆς δυστυ-
χίας. Τὸ δὲ βούτυρον ἡ ὁκὰ γρόσια 8, καὶ πάλιν δὲν εὐρίσκεται ἀκο-
λούθως καὶ τὰ λοιπά. . . . . Ἰλεως ὁ Κύριος. Μὴν βαρύνεσαι,
ἀδελφε, νὰ μοῦ γράψῃς τὰ τῆς υἰείας σου καὶ. . . . . Ἐμαθὸν ὅτ'
ὁ Σωζουαγαθουπόλεως ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος· πλὴν ποῖος ἐγίνεν
δὲν γνωρίζω. Ὁ ταλαίπωρος οἰκονόμος δυστυχῆ βεβαίως ὕστερον ἀπὸ
μίαν τοιαύτην συμφορὰν. Ἐλυπήθη δὲ καὶ διὰ τὴν ἀπροσδόκη-
τον πυρκαϊάν τοῦ Φαναρίου. Ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ λυπηθῇ τοὺς ἀθλίους
πτωχοὺς. Φανέρωσόν με καὶ περὶ τοῦ κύριου Ἀβραμίου, ἂν ἔχῃς
δέαν τὸ τί γίνεται. Καὶ υἰγίαινε.

αὐλδ'φ τῆ ἀη ἀ[πριλίου]

τῆς λογιότητός της

ὁλως πρὸς Θεὸν εὐχέτης καὶ πρόθυμ[ος]

Ὁ Ἀμασείας Διονύσιος

[ὑστερόγραφον]

Παρακαλῶ νὰ μὲ φροντίσῃς ἐν δοχίον ὁ κά[ρι]κον καὶ νὰ τὸ γεμί-
σῃς ἅγιον μύρον, καὶ νὰ [μὲ] τὸ στείλῃς μὲ ἀσφαλῆ ὁκαζιώνα εἰς Σαμ-
σώνη, τὸ δὲ κόστος τοῦ γράψῃς με. Τὸ δὲ περικλειόμενον νὰ στείλῃς

εἰς Σηλήβριαν εἰς τὸν Εὐγένιον. Ἐμα[θον] ὅτι ὁ ἅγιος Σμύρνης
ἦλθεν, πλὴν ἀβέβαιον εἰς ἐμὲ [ἂν] τῷ ὄντι ἦλθεν, εἶπε ὅτι τὸν προσκυνῶ.

ΠΑΡΕΧΟΥΣΙΝ ἡμῖν ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΣ τινὰς ΕΙΔΗΣΕΙΣ
αἱ δύο αὐταὶ ἐπιστολαί, ἅμα δὲ καὶ δεῖγμα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔγρα-
φον ἀνώτεροι τὸν βαθμὸν κληρικοὶ πρὸς ὑποδεεστέρους, σπουδαίαν
ὀπωςδήποτε θέσιν κατέχοντας. Τὰς ἐπιστολάς ἀποστέλλει μητροπολίτης
μεγάλης ἀνατολικῆς ἐπαρχίας, τῆς Ἀμασείας, ὁ Διονύσιος, Διονυσίω
Ταπεινῷ, οὗ καὶ ἐν σελ. 43 καὶ 64 γίνεται μνεῖα· διετέλει τότε ὁ μι-
κρὸς Διονύσιος, διάκονος ὢν, παρὰ Ζαχαρία μητροπολίτη Χαλκηδό-
νος. ὅς ἦν «ἐφορος» τοῦ Ἀμασείας, ταῦτ' ὅν εἶπειν ἀνταποκριτῆς ἐκεῖ-
νου καὶ κηδεμὸν ἅμα τῶν τε προσοπικῶν τοῦ Ἀμασείας καὶ τῶν τῆς
ἐπαρχίας συμφερόντων. Ὁ διάκονος Διονύσιος Ταπεινὸς ἦν τοῦ Χαλ-
κηδόνος Ζαχαρίου γραμματεὺς καὶ ταμίας, ἢ καθὼς ἐλέγοντο τότε,
«κασσῆρος» (ἀπὸ τῆς κάσσης). Τὸ ἔργον τοῦ κασσήρου ἐλέγετο τότε
«κασσερία».

Τῶν ἐπιστολῶν ἡ πρώτη ἐγράφη τῆ 29 νοεμβρίου 1833, ἡ δευ-
τέρα δὲ βεβαίως τῆ 1 (ἢ 8) ἀπριλίου 1834, ὡς ἐγὼ ἀνεπλήρωσα τὴν
λέξιν, φαγωθεῖσαν μετὰ τοῦ χάρτου· ἀπρίλιον δ' ἐγραψα τὸν μῆνα,
ἐπειδὴ εὐχεται ὁ Ἀμασείας ὑγιᾶ πανηγυρισμὸν τοῦ πάσχα, ὅπερ κατὰ
τὸ 1834 τῆ 22 ἀπριλίου συνέπεσε. Τὰ πρωτότυπα τῶν δύο ἐπιστολῶν,
μετὰ καὶ πολλῶν ἐτέρων περιέργων συγχρόνων γραμμάτων, ἀναγνώ-
σεως ἀξίων, παρ' ἐμοὶ κεῖνται, προσερχόμενα τὰ μὲν ἐκ τῆς πτωχῆς
συλλογῆς Ταπεινοῦ, τὰ δὲ ἐκ δωρεᾶς πρὸς ἐμὲ τῶν πατριαρχῶν Ἀλε-
ξανδρείας Σωφρονίου καὶ Ἱεροσολύμων Κυρίλλου, καὶ τοῦ Χατζῆ
Κωνσταντινίδου.

Βεβαιοὶ τῶν ἐπιστολῶν ἡ πρώτη ὅτι ἡ τῆς Σμύρνης ἐλληνικὴ
κοινότης ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τῶν τότε κληρικῶν «καυγαλίδισα»,
ἔροι καὶ προστριβαῖς ἐντροφομένη. Ἡ δευτέρα παριστᾷ θρήνων
ἀξίαν τὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας Ἀμασείας, ἐπιζητήτου κληρικοῖς
καὶ τότε καὶ μέχρι πρὸ ὀκτῶ ἐτῶν· μέχρι τοῦ πολέμου. Οἱ ἔλλη-
νες τοῦ Ἐλενοπόντου ἔπασχον καὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους,
κέρδος ἔχοντες, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς σημερινούς, ζωὴν ἀθλίαν.
Ἄλλὰ καὶ τὴν τοιαύτην ζωὴν βεβαίως ζηλεύουσι σήμερον οἱ, θεῖα
μοῖρα, περισωζόμενοι, στερηθέντες τέκνων, γονέων, ἀδελφῶν, αὐτοῖ

οἱ ἐπὶ τρεῖς χιλιάδας ἐτῶν ἀληθινοὶ κάτοχοι καὶ κάτοικοι τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χώρας.

Κονάκια ἐλέγοντο τὰ οἰκήματα τῶν πρώτων τῆ τάξει μητροπολιτῶν—**ἀρχοντικόν**, ἄνευ ἐτέρου προσδιορισμοῦ, αἱ οἰκίαι προκρίτων τινῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων λαϊκῶν ἀξιωματικῶν (ὄφικιῶν) τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς—**κούρτη** (ἐκ τῆς αὐλῆς) αἱ μεγάλα οἰκίαι τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, αἱ ἐν Φαναρίῳ.

Ὁ ἀνοφερόμενος **Ἰωάννης** γραμματικὸς ἐστὶν ὁ κοινότερος ἐπικαλούμενος **Πασπαλῆς**, ἐν τῇ μικρᾷ νήσῳ Τήλῳ τῶν νοτίων Σπαράδων γεννηθεὶς, ὑπηρετήσας μέχρι τοῦ 1860, πλέον τριακονταετίας, τὸ Πατριαρχεῖον, πρῶτον μὲν ὡς τοῦ Κοινοῦ κασσήρος, εἶτα δὲ γραμματεὺς, σχηματίσας ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ ὑπηρεσίας ἀρκετὴν περιουσίαν. Ἐγένετο ἀρχηγέτης σημαίνουσας οἰκογενείας, καὶ ἀπεβίωσε, σχεδὸν ἑβδομηκοντούτης, τῷ 1864.

Διὰ τὴν πατριαρχικὴν τοῦ **Φαναρίου συνοικίαν** ἢ εἰδησίαν ἡμῖν παρέχεται πυρκαϊᾶς ἐπισυμβάσης τῷ 1834.

Προκειμένου περὶ τῆς ἀποστολῆς **ἀγίου μύρου**, πρέπει νὰ μὴ σκανδαλισθῇ τις ἀναγινώσκων τὴν λέξιν «κόστος» εἰς τὸ ὑστερόγραφον. Ἀγγέλλει ἡ Ἀμασεῖας ὅτι θὰ πέμψῃ τὸ ἀντίτιμον ἄλλ' ὄχι τοῦ ἀγίου μύρου· κατεσκευάζετο τοῦτο κοινῇ συνεισφορᾷ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, στελλουσῶν τὸ ἕλικόν, τὸ πρὸς τοῦτο χρήσιμον· μετὰ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, δωρεὰν ἐδίδοτο· τὸ δ' ἀναφερόμενον ἐνταῦθα κόστος—ἀντίτιμον—ἐδίδοτο διὰ τὰ μικρὰ δοχεῖα ὅπου ἐτίθετο.

Ἀπὸ τοῦ ἀντιαποκριτοῦ αὐτοῦ Διονυσίου διακόνου καὶ κασσήρου ὁ Ἀμασεῖας ἐζητεῖ νὰ μανθάνῃ τὰ ὠτάξια—ὠτὸς ἄξια. Τὴν λέξιν ταύτην ἄγνωστος εἶπερ ἐσχημάτισε τις τῶν τότε λογίων, ἢ εὔρεν ὁ Ἀμασεῖας ἐν παλαιῷ χειρογράφῳ. Πρώτιστον δὲ τῶν «ὠταξίων» ὁ γράφων ἐθεώρει νὰ μάθῃ τίνες τῶν ἀρχιερέων ἀπῆλθον τῆς εὐνοίας τοῦ πατριάρχου εἰσακουόμενοι παρ' αὐτῶν τίνες «εὐρίσκονται εἰς ναζάρι».

Ἐκδίδωμι τὰς δύο τοῦ Διονυσίου Ἀμασεῖας ἐπιστολάς ὡς συμπληρούσας τὰ περὶ **Παναγιωτάκη Ἀγγελουπόλου** γνωσκό-

μενα. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ—καλῶς ἢ κακῶς—συνεδέθη πρὸς τὴν πτώσιν τοῦ Κωνσταντίου Α' καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ Κωνσταντίου Β', οἱ περὶ αὐτοῦ δὲ γράψαντες φαίνονται παριστῶντες αὐτὸν ὡς τότε πρῶτον ἀναμιγνυόμενον εἰς τὴν μεταχείρισιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. Καὶ εἰς μὲν τὴν δευτέραν τοῦ Ἀμασεῖας ἐπιστολὴν ἀναφέρεται θρίαμβος τοῦ κομίτου. Ὑπονοῶ ὅτι εἶχε λαμβάνειν ἀπὸ τινῶν ἀρχιερέων χρήματα, καὶ εἰξέπραξεν αὐτὰ ἴσως μάλιστα τὸ παρατιθέμενον ὄνομα τοῦ Φιλιπποπόλεως σημαίνει τὸ θυμα. Ἄλλ' ἢ πρώτη ἐπιστολὴ διδάσκει περισσότερόν τι, καίπερ ἀορίστως. Ἡ ἐρώτησις «πάλιν εἰσῆχθη εἰς τὰ πράγματα;» δηλοῖ ὅτι ἦν εἰσηγμένος καὶ πρότερον· ἄρα ἢ κατὰ τὴν παῦσιν τοῦ Κωνσταντίου ἐπὶ σκηνῆς ἐμφάνισις ἦν οὐχὶ πρώτη. Βεβαίως δ' ἐπηρέαζεν ὁ ἀνὴρ τοὺς κληρικοὺς, ἐφ' ὅσον φωτίζουσι ἡμᾶς τὰ δύο ἐλεεινὰ κοσμητικά, τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀμασεῖας εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα «ἐπάρατος» καὶ «σκατοκόμισος». Ὁ δυστυχὴς Ἀμασεῖας ἐφοβεῖτο μὴ καὶ πάλιν ταράξῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἐστὶ μεθερμηνευόμενος ἐπηρέαζε καὶ ἄλλοτε τὸν Κωνσταντῖον ἢ καὶ τὸν Ἀγαθάγγελον, ὡς ἐπηρέαζον Βογορίδης καὶ Τουρκοβασίλης καὶ ὁ κλέπτης Φωτιάδης.

Καλὸν νὰ συναχθῶσιν ἐπιστολαὶ παρόμοιαι, καὶ τοιαῦτα, ὅσον τὰ ὑπὸ τίτλον «Ἱστορικοῦ Πίνακος», ἀποσημειώματα, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν βιογραφιῶν ἐκείνων τῶν προσώπων, ὅσα ἀνείχθησαν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐθνικῶν ἐν Κωνσταντινοπόλει πραγμάτων, φωτιζομένων τῶν τέως σκιαζομένων χαρακτήρων, ὡς ἐγένετο περὶ Ἰωβίκη καὶ Ἀγγελουπόλου. Φῶς ἀρκετὸν ἐπὶ προσώπων καὶ σπουδαίων ὑποθέσεων θέλουσιν ἐπιχύσει αἱ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν «Μνημείων» ἐκδοθησόμενα—πολὺ προσεχῶς—«Πατριαρχικαὶ ἑφημερίδες».

Ἀπέναντι τῆς προσφερομένης εἰς τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν ὑπηρεσίας ταύτης τῶν γραφόντων ἀποσημειώματα καὶ ἐπιστολάς, συγχωροῦμεν καὶ τὸν τρόπον τοῦ γράφειν καὶ τὰς κακογραφίας, εἰς ἃς ἐνέλιπτον τινες, ὡς ὁ Ἀμασεῖας, ὀλιγομαθῆς τις ὢν, καὶ νῦν μὲν οὕτω, νῦν δ' ἄλλως τὴν αὐτὴν λέξιν γράφων (ἀγαλλίασιν καὶ διὰ δύο λάβδα καὶ δι' ἐνός) κ.λ.π.

Μίαν διασάφησιν προσθετέον. Πρὸς τὸ τέλος τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς ἀγγέλλει ὁ Διονύσιος ὅτι ἀπὸ διετίας εἰς τὸ «δέβρι δὲν εὐγίκε». Ἐκτὸς συνήθους καὶ βραχείας περιουσίας, οἱ μητροπολίται, ἀνὰ τριετίαν, ἢ τετραετίαν, ἐξήρχοντο εἰς «δέβρι»—περιοδείαν ἀνὰ τὰ χωρία πάντα τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν, κοπιᾶζοντες, ἀλλ' εἰςπράττοντες πολλὰ, ἀπὸ τε τῶν δικαιωμάτων καὶ ἀπὸ τῶν ποικίλων ἱεροπραξιῶν. Ἐπαρχιαί-

τινές, οἷαι αἱ τοῦ Νυσσάβας (Σάρκιοι τουρκιστί· σήμερον ἐν Σερβίᾳ) τοῦ Τουρνόβου, καὶ τινες ἄλλαι βουλγαρικαί, ἠρίθμουν 500 περίπου χωρία καὶ κωμοπόλεις· ἄλλ' αἱ εἰσπράξεις ἦσαν ὑπέρογκοι· ἡ πρώτη τοῦ Γερασίμου Ἀδριανοπόλεως (εἶτα Χαλκηδόνας) ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν (Ἄδρον.) περιοδεῖα προσεπόρισεν αὐτῷ 475000 γροσίων—σχεδὸν ἐν ἑκατομμύριον φράγκων· ἡ πρώτη τοῦ Κυρίλλου Ἀδριανοπόλεως (μεταξὺ 1853 καὶ 56) ἀπέδωκεν αὐτῷ 350000 γροσίων. Ἔχομεν δὲ μαθόντες ἀπ' αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Γρηγορίου Τορνόβου ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ «δέβρι» (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1858-60) συνήθροισε τοσοῦτον χρῆμα ὥστε ἵνα διατηρῆται ἀπὸ τῶν τόκων αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1872 καθορισμοῦ μηνιαίου μισθοῦ μεγίστου. Ἦν δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ πρῶτου καὶ μόνου «δέβρι»—διότι ταχέως ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τῶν ἀφηνιασάντων βουλγάρων ἐπαρχιωτῶν αὐτοῦ—συναθροισθὲν ποσὸν 8000 τουρκικῶν χρυσῶν λιρῶν.

ΧΡΕΟΣ ΛΦΥΚΤΟΝ

ἔχω ἵνα ἀναγγείλω τὰ ὀνόματα τῶν μέχρι 22 ἰουλίου δηλωσάντων πρόθεσιν περὶ τῆς ὑλικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ βιβλίου τούτου, πρῶτου συλλογῆς πολυτίμου «Μνημείων πατριαρχικῆς ἱστορίας», ἴσως ποθητῆς πρὸς κτήσιν, ἴσως προσφιλοῦς πρὸς ἐκμελέτησιν· καὶ γὰρ μὲν ὁ τῶν ζητουμένων ἀντιτύπων ἀριθμὸς δεικνύει τὴν τε φιλόστορα θέλησιν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐκδόσεως, καὶ τὴν ὁσίαν πρὸς τὸν γράφοντα ταῦτα στοργὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀλίγων ἢ ζήτησις, καὶ μάλιστα προκαταβολὴ τοῦ ἀντιτίμου αὐτῶν, τεκμηριοῖ φιλομουσίαν ἀληθῆ.

Μαθόντες ἀπὸ τῆς ἐντύπου ἀγγελίας (25 μαΐου 1922) τὴν ἐκδοσιν, ἐγκαίρως ἐζήτησαν ἀντίτυπα οἱ σεβασμ. μητροπολίται Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος 50—Ἀδριανοπόλεως κ. Πολύκαρπος 40—Σερρών κ. Χριστοφόρος 50—Διδυμοτείχου κ. Φιλάρετος 30—Χίου κ. Ἰερώνυμος 100—Μεθύμνης κ. Βασίλειος 200—Γρεβενῶν κ. Αἰμιλιανὸς 52—Κοριτσᾶς κ. Γερμανὸς (ἐκ Σιατίστῆς) 9.—Κυδωνιῶν κ. Γρηγόριος 10.—Ξάνθης κ. Ἀνθιμος (13 ἐκ Ξάνθης· τὸ γε νῦν ἀγνώστων τῶν ἐν Καβάλα).

Ἐκ τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει αὐτοκρατορικῶν καὶ πατριαρχ. μονῶν 50 μὲν ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἱεράς καὶ σεβασμίας μονῆς τῆς μεγίστης τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου Λαύρας πάνοσλγ. γέρων κ.

Κορνήλιος—20 δὲ ἡ ἱερά καὶ σεβασμία μεγίστη μονὴ Βατοπεδίου—ἡ τοῦ ἀγίου Παύλου 2—ἡ τοῦ Ξηροποτάμου 1 καὶ ὁ ἐκ τῆς τοῦ Σταυρονικήτα πανοσλγ. γέρων Γαβριήλ 1—ὁ δὲ ἐν Καρεαῖς ὀσιώτατος ἱερομόναχος καὶ βιβλιοπώλης κ. Σάββας 100.

Ἐκ τῶν σεβασμ. ἀρχιερέων τῆς (οὕτω λεγομένης) παλαιᾶς Ἑλλάδος ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Ἀμβρόσιος 2—καὶ ὁ Ἄρτης κ. Σπυρίδων 10.

Εὐγνωμόνως πρέπει ἵνα σημειώσω τὰ ὀνόματα τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Μεθύμνης κ. Βασιλείου δηλώσαντος προκαταβολὴν τοῦ ἀντιτίμου ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ βιβλίων, μαθόντος δὲ ὅτι ἀδυνατῶ ἵνα δεχθῶ—τοῦ σεβασμ. Ἀνέων κ. Ἀλεξάνδρου προαποστείλαντος τ' ἀντίτιμα 5 ἀντιτύπων—τοῦ πανιερωτάτου Νεαπόλεως κ. Νικολάου καὶ τοποτηρητοῦ Μελενίκου προκαταβαλόντος ἀντίτιμα 10—καὶ τῶν φίλων κκ. Ἐμμ. ΠαπαΜιχαήλ, ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ Ἀντωνίου Μουστάκα, ἐν Χαλκίδι, προκαταβαλόντων τάντιτιμα τοῦ πρῶτου μὲν 50 σωματίων, 20 δὲ τοῦ δευτέρου—ὁ δὲ ἐν Σαλιχλῆ ἔλλογ. κ. Ν. 1. Βιζήλος προαποστείλας τάντιτιμον, παρεκάλεσε ἵνα μάθῃ τὴν ἀξίαν τῆς ὅλης σειρᾶς ὅπως ἀποστείλῃ ταύτην. Οὐδεμία ὁμῶς ἐνάγκη προκαταβολῆς.

Τὰ αὐτὰ αἰσθήματα ἐκδηλῶ πρὸς τοὺς σεβασμ. μητροπολίτας Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνα, βεβαιώσαντά μοι τὴν φιλάδελφον αὐτοῦ προθυμίαν «ἵνα μοι πέμψῃ ὅσον ζητήσω πρὸς ἐκδοσιν οἰασδήποτε διατριβῆς μου ποσόν»—Δημητριάδος καὶ Ζαγορᾶς κ. Γερμανόν, πρόθυμον ὄντα ἵνα διαθέσῃ ὅσα δήποτ' ἂν πέμψω πρὸς αὐτὸν βιβλία. Λαρίσσης κ. Ἀρσένιον καὶ Δυρραχίου κ. Ἰάκωβον—τὸν πανοσλ. πρωτοσύγκελλον καὶ ἀρχιερατ. ἐπίτροπον Χαλκίδος κ. Βασίλειον καὶ τὸν αἰδεσιμλγ. ἀρχιδιάκονον Ἀδριανοπόλεως κ. Γ. Μακαρώνην,

Τὰ ὀνόματα κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὅσα ἐδηλώθησάν μοι καὶ ὅσα καθυστεροῦσιν εἰς δῆλωσιν, ἐκδοθήσονται ἐν τῷ Β' τεύχει—κάν ζητήσωσι καὶ ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, εάν τε μή—Ἀναφέρονται δὲ, κατὰ καθῆκον, τὰ ὀνόματα τῶν ἱερῶν μονῶν, τῶν λαβουσῶν ἀντίτυπα: Λειμῶνος 5—Ὀλυμπιωτίσσης 15—Σπαρμου 10—Ἀναλήφειος 10—Παλαιοκαρυᾶς 5—Δεμεράδων 5—Γιαννουτᾶ 2 | Ζάβορδας 5 (ἐπαρχιῶν Ἐλασσῶνος καὶ Γρεβενῶν)—Προσοῦ, Τατάρνης καὶ Κοζίτσῆς (Εὐρυτανίας) ἀνὰ ἐν.—

Ἡ βραχεῖα αὕτη ἀναγραφὴ δεικνύει πῶς διετέθησαν πρὸς τὴν ἔκδοσίν μου ταύτην οἱ τῆς Πιλαΐας Ἑλλάδος ἀρχιερεῖς, πῶς ἀπεδέξαντο αὐτὴν οἱ σήμερον ὑποκείμενοι τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ Κωνσταντινοπόλεως, ὅσοι τούλαχιστον ἔλαβον γνῶσιν τῆς ἐκδόσεως. Ἐδιδάχθη ὅμως καὶ ἐντεῦθεν ὅτι ὅπου θέλει ὁ ἀρχιερεὺς τὸ πρέπον ἵνα λαλήσῃ εἰσκούεται—ἐκτὸς ἐὰν οὐδεμιᾶς ἀπολαύῃ παρὰ τῷ ποιμνίῳ ταύτης κατ' ἀγάπης.

ὁ μ. χ. Μ. Ι. Γ.

ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς σελίδας

Ἀγαθάγγελος, πατριάρχης 15-20 καὶ 21. Ἀγγελόπουλος (ἄνεμὸς τοῦ Γρηγορίου Ε') 6. Ἀγγελόπουλος Παναγιωτάκης, μέγας σκευοφύλαξ, κόμισος 24-29, 42, 75. Ἀγγλικανικαὶ ἐπήρεια 44. Ἀγιάσο (Λέσβου) 50. Ἅγιον Ὄρος 25. Ἅγιος Ἀθανάσιος (ὁ τοῦ Φαναρίου) 35. Ἀθανάσιος Ἱεροσολύμων 17, 23, 59. Ἀκὴφ πασάς 27. Ἄλλεὸν Ἀντώνιος 18. Ἀμασειᾶς (Ἐλενοπόντου) κατάστασις 73. Ἀνανίας ἀγιοταφίτης 16. Ἀνδρέου πρωτοκλήτου ἑορτὴ 26. Ἀνσιμος Γ' πατριάρχης 7-11, 37, 39. Ἀνθιμος Δ' πατριάρχης 31-32. Ἀνθιμος Ε' πατριάρχης 32. Ἀνθιμος Μαρωνεῖας (ὑστερον Ἐφέσου) 41, 46. Ἀνθιμος Σεβέρων 17, 41. Ἀριστάρχης Νικόλαος, μέγας λογοθέτης, 24, 27-30, 32, 43. Ἀρτέμιος Κεσπεντιλίου 29. ἄρχοντικόν, κονάκι, κούρτη 73. αὐτοκρατορικὸν χάτι περὶ Ἁγίου Τάφου 57. Ἀφθονίδης Γεώργιος, πρωτεύδικος 7, 19, 24. Ἀφθονίδης Κωνσταντίνος 24.

Βάγιας Θανάσης 8. Βαμβάκης Γεώργιος 31, 40. Βασιλάκης Βούκας (ἰδὲ Τουρκοβασίλης). Βασιλικὴ τοῦ Ἀλή πασᾶ 8. Βελιγραδίου μητροπόλις 8. Βενέδικτος ἀρχιδιάκονος 21. Βενιαμὴν Συννάδων 45. Βογορίδης Στέφανος 18, 20, 22, 24, 27, 29, 31, 41.

Γαβριὴλ καμαράσης, ἀγιοταφίτης 16. Γεννάδιος Σελευκείας 37. Γεράσιμος Δυρραχίου 18. Γερασῖμος Οὐζιτζής (Ἀγκύρας) 27, 28. Γεράσιμος Χαλκηδόνος 5. Γερμανὸς Δ' πατριάρχης 32, 33. Γερμανὸς Ράσκας-Πρεσεβνής 18. γραμματεὺς τοῦ Πατριαρχείου τοῦρκος 35. Γραφῶν Ἁγίων βιβλίωσις 10. Γρηγόριος ΣΤ' πατριάρχης 28-30, 44. Γρηγόριος Χίου 18. Γρημάνης 51. γρόσι τουρκικόν 37.

Δαμασκηνὸς Κύπρου 37. Δαυὶδ Φωκίδος (ὁ Μολοχάδης) 46. διαθήκαι πατριαρχῶν 56. Διονύσιος ἀγορευτῆς 29. Διονύσιος Ἀμασειᾶς 30, 70-72. Διονύσιος Μελενίκου 22, 64, 69, 73. δέβρι 75.

Ἐλένκω ἐμφιετῆδενα 6. Ἐλενοπόντου κατάστασις 73. ἐλέους κιβώτιον 30. ἐμφιετῆδενας οἰκία 36 καὶ 6. Ἐπιτροπὴ ἐκκλησιαστικὴ 29, 45. ἐπιτροποὶ τοῦ Κοινοῦ 36, 41. Ἐυγένιος Β' πατριάρχης 5-6. Εὐσέβιος Πανάς 28. Εὐστάθιος Κλεόβουλος ὁ Καισαρείας 42. Εὐφημία 12-14. ἔφορος 73.

Ζάνος 51. Ζαφειρόπουλος Δημήτριος 14, 15, 18. Ζαχαρίας Χαλκηδόνος 18, 73.

Θεοδόσιος Χατζῆ Φωτίου 11, 18. Θεοδοσίου χατζῆ Παναγιώτου 18. Θεοεμπατικαὶ περὶ τὸν Γρηγόριον ΣΤ' 44. Θεολογικὸν (ἐν Φαναρίῳ) σχολεῖον 30, 44.

Ἰάκωβος Δυρραχίου 39. Ἰάκωβος Μεθύμνης 18. Ἰγνάτιος Μπόνας (Σαμακοβίου πρίν) 17, 31, 46. Ἰερεμίας Δέρκων 7, 11, 39. Ἰερεμίου Δ' διαθήκη 39, 47 κ. ε. Ἰερόθεος Ἀλεξανδρείας 45. Ἰλαρίων Τορνόβου 10, 38. Ἰπικτοῦς (Ἰωνίδης) Κωνσταντίνος 18, 41. Ἰωακείμ Γ' ὁ πατριάρχης 3, 35, 39, 42. Ἰωακείμ Κύπρου 37. Ἰωαννίκιος Ἐπιφανείας 37. Ἰωαννίκιος Μεθύμνης 28. Ἰωβίτης Σταυράκης 44, 65-69. Ἰωσήφ Δημητριάδης 31, 46.

καίριος 30. Καισαρίος ἀγιοταφίτης 16. Καλαβρὸς 46. Καλλιᾶδης Σωτήριος 29, 44, 60. Καλλίνικος Μιτυλήνης 48. καλογήρων καταχρήσεις 58. καπνοπῶλαι 43. Κάλφουλος Νικόλαος 18. Καμάρας χατζῆ Μανωλάκης 18. κανίσκεια 40. Καπλάνογλους Ἰορδάνης, Σταυράκης 18, 41, 80. Καραϊσκάκης 15. Καραπαναγιώτης 51. καρυδιὰ Πατριαρχείου 12. κασσερία, κασσήρος 73. κιβώτιον ἐλέους 30. κλητῆρες τοῦ Πατριαρχείου τοῦρκοι 35. κοινόν 35, 36. κονάκι, κούρτη, ἀρχοντικόν 73. Κούμπας 51. Κύπρου ἀρχιεπισκοπὴ 9, μητροπόλις 37. Κύριλλος διάκονος (ὁ μετὰ ἔτη πολλὰ πατριάρχης) 18. Κύριλλος Μπαλαμπάνης ἀγιοταφίτης 41. Κωνσταντινίδης χατζῆ Γεώργιος 3, 73. Κωνσταντίνος Ε' πατριάρχης 35. Κωνσταντίνος (Σιναίου) πατριάρχης 19-25. Κωνσταντίνος Β' πατριάρχης 25-28. Κωνσταντίνος Στρωμνίτης (εἶτα Προύσης) 17. Κωστάκης ὁ γραμματεὺς τῆς ἐφορικῆς κάσσης 22.

Λεόντιος Κιτίου 37. Λίβς ἰσραηλοστόλος 10, 12. Λογάδης Νικόλαος 15.

Μαθὰς Ζαχαρίας 21. Μάνδρας 51. Ματθαῖος Κυζίκου 10, 16, 38. Μεθόδιος Ἀντιοχείας 45. Μελέτιος Δ' πατριάρχης 15, 17, 41. Μελέτιος Μιτυλήνης 18. Μιλόσχης Ὁβρένοβιτς 26, 27, 29, 45, 59. Μεχμέτ Ἀλής, τελετάρχης 27.

Ναοῦ πατριαρχικοῦ ἐπισκευὴ 30, ταμεῖον 52. Νεόφυτος Δέρκων 17. Νερωλὸς Ἰάκωβος Ρίτζος 18. Νικηφόρος Φιλιπποπόλεως 5. Δέρκων (ὁ ἄραψ) 18. νισάν-ἰφτιχάρ (παράσημον τῆς δόξης) 26. ντέβρι 75.

Ξενοδοχεῖον Μιτυλήνης 49, 56.

Οὐζιτζής μητροπόλις 8.

Παῖσιος Καισαρείας 28, 42. Παμμακαρίστου εἰκὼν 8. Πανάρετος

Γιάφου 37. Παπαϊωάννου Χαρίλαος 37. Παρασκευᾶ χατζή Ἀνέστης 18, 19. Παρθένιος ἀρχιδιάκονος Ἰερουζου Δ' 50. Πασπαλῆς Ἰωάννης 21, 22, 74. Περγεβ (ὕπουργος) 15, 24. πλάκες ἐπὶ τάφων 50, 56. Πολύκαρπος Ἰεροσολύμων 16. Πρωτοκλήτου Ἀνδρέου ἑορτή 26. προσώπια Βερροίας 14. Προκόπιος Ἐρσεκίου 31, 46.

Ῥιζά βέης τελετάρχης 37.

Σαμουήλ Χαντζερῆς πτοχς 19. Σεραφείμ Ἀντιοχείας 37. σέφρων δεπουτάτοι 8. Σίμος ὁ τῆς Βασιλικῆς ἀδελφός 8. Σιναιὸν ὄρος 25. Σκαμπαβίης 51. Σκόπελος (ἐν Λέσβῳ) 51. Σμύρνης ἑλλην. κοινότης 73. σουλτάνου Μαχμούτ εὐνοια 20, 23, 61. Συνέσιος διάκονος 22. σχολή θεολογικῆ Φαναρίου 30, 44. Σωφρόνιος διάκονος 50.

Τανταλίδης Ἡλίας 40. Ταπεινός Ἐλευθέριος 43, 73. Τουρκοβασίλης 15, 40. τράπεζαι καὶ ἐστιάσεις πατριαρχικαὶ 14. τραπεζίται 18.

Ὑπερίδης Γεώργιος Κ. 39. ὑπνοβάτης ἀρχιερεὺς 46.

Φαναρίου πυρκαϊὰ 74. Φάχης Ἰωάννης 18, 41. Φενερλής Ἀλέξανδρος 18. Φιλαλήθης Ἰωάννης ὁ διδάσκαλος 27. Φιλήμων ἀγιοταφίτης 29. Φιλόδωρος Δημητρίου 18. φρουροὶ Πατριαρχείου τοῦρκοι 35. Φωτιάδης Ἀλέξανδρος 19, 21, 22, 43.

ΧατζηἸωάννου Ἰωάννης 37. χρέη Ἁγίου Τάφου 56-60. χρέη Πατριαρχείου ΚΠόλεως 37. Χριστιανουπολις 49. Χρύσανθος πτοχς 11, 15, 39.

ᾠτάξιον=ἄξιον ὠτός, ἀκοῆς ἄξιον 74.

π α ρ ὄ ρ α μ α

Ἐν τῇ 41 σελίδι, εἰς σημείωσιν 20, ἀντὶ «εἶχεν ἀδελφὸν Ἰορδάνην» γραπτέον «εἶχε πατέρα τὸν Ἰορδάνην».

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
 ΑΘΗΝΑΙ, ΣΤΑΔΙΟΥ 42

Ζερλέντη	Περ.	Ἄργυρος Βερναρδῆς ὁ Ἀθηναῖος (1659—1720)	Δρ.	2.50
»	»	Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ ἐνετῶν 1687-1715	»	2.50
»	»	Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ Πασσᾶ 1803	»	2.50
»	»	Πρώτη Πατριαρχία Κυρίλλου Λουκάρεως	»	2.50
»	»	Ἡ Μητρόπολις Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς	»	2.50
»	»	Μακαρίου Καλογερά καὶ Νεοφύτου πρώην Ναυλάκτου καὶ Ἄρτης ἐπιστολὴ	»	2.50
»	»	Σημειώματα περὶ Ἑλλήνων τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου ἐκ τοῦ Σουεβικοῦ χρονικοῦ	»	2.50
»	»	Αἱ Μητροπόλεις Χριστιανουπόλεως καὶ Ἄργους καὶ Ναυπλίας.	»	2.50
Σάθα Κ.		Χρονικὸν Γαλαξειδίου ἢτοι Ἱστορία Ἀμφίσσης, Ναυλάκτου Γαλαξειδίου, Λοιδωρικού, καὶ τῶν περιχώρων σελ. 288.	»	7.50
»	»	Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη. Τόμοι Α'. Β'. Γ'. Ε'. ΣΤ'. ὄλοι ὁμοῦ	»	125.—
		μεμονωμένοι τόμοι πωλοῦνται οἱ ἕξῃς Α'. Β'. Ε'. ΣΤ'. ἕκαστος	»	25.—
		δεχόμεθα Ἀνταλλαγὴν Δ' τόμους		
»	»	Κρητικὸν Θέατρον	»	15.—
»	»	Δοκίμιον περὶ Θεάτρου καὶ μουσικῆς	»	7.50

(ἀπόσπασμα Γενικοῦ Καταλόγου τοῦ Βιβλιοπωλείου)

τιμᾶται δρχ. 7.50
 διὰ τοὺς ἐγγραφόντας ἐν ταῖς Ἀγγελίαις δρχ. 5.—